

St.prp. nr. 100

(1991–92)

**Om samtykke til ratifikasjon av Avtale
om Det europeiske økonomiske sam-
arbeidsområde (EØS), undertegnet
i Oporto 2. mai 1992**

St.prp. nr. 100
(1991–92)

**Om samtykke til ratifikasjon av Avtale
om Det europeiske økonomiske sam-
arbeidsområde (EØS), undertegnet
i Oporto 2. mai 1992**

Særskilte vedlegg:

Særskilt vedlegg nr. 1 til St.prp. nr. 100 (1991-92): Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde.
Særskilt vedlegg nr. 2 (ialt 12 bind) til St.prp. nr. 100 (1991-92): Rettsakter omhandlet i vedleggene til Avtalen
om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde.

HENVISNINGER OG FORKORTELSER

1. Avtalen om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS) består av en hoveddel på 129 artikler samt 49 protokoller, 22 vedlegg og de ca. 1 300 EF-rettsakter som disse vedleggene henviser til. Til Avtalen er det gjennom en sluttakt dessuten knyttet erklæringer, brevvekslinger mellom partene og et omforent møtereferat fra forhandlingene.

2. Proposisjonen har to særskilte vedlegg:

Særskilt vedlegg nr. 1 (S.v. 1)

inneholder Avtalens hoveddel, protokoller og vedlegg samt erklæringer, omforent møte-referat og brevvekslinger som gjennom Sluttakten er knyttet til Avtalen. Til slutt i Særskilt vedlegg nr. 1 finnes teksten til en bilateral avtale i form av brevveksling mellom Norge og Det europeiske økonomiske fellesskap om visse ordninger for landbrukssektoren. Brevvekslingen er knyttet til EØS-avtalen gjennom Avtalens Protokoll 42. Særskilt vedlegg nr. 1 er trykket i ett bind.

Særskilt vedlegg nr. 2 (S.v. 2)

inneholder de EF-rettsakter det henvises til i Avtalens vedlegg. Særskilt vedlegg nr. 2 er trykket i 12 bind. Hvert bind har egen innholdsfortegnelse.

3. I proposisjonen er det gjort bruk av to typer *henvisninger*:

Ved omtale av Avtalens protokoller og vedlegg, og de erklæringer m.v. som er knyttet til Avtalen, er det gitt *sidehenvisninger* til hvor i Særskilt vedlegg nr. 1 (S.v. 1) de aktuelle dokumenter finnes.

I tilknytning til omtale av EF-rettsakter er det satt inn *henvisningsnumre* (noter) i proposisjonsteksten. Numrene gjenfinnes på slutten av det kapitlet de opptrer i. Her angis rettsaktens tittel samt sidehenvisning til Særskilt vedlegg nr. 1 og bindhenvisning til Særskilt vedlegg nr. 2 (S.v. 2).

Eksempel

I proposisjonens kapittel 6 heter det bl.a. følgende på side 255:

«Øvrige yrker som krever godkjennelse og en høyere utdanning av minst 3 års varighet, er regulert i et generelt EF-direktiv, Rdir 89/48 (12)»

Henvisningsnummer (12) gjenfinnes på slutten av kapittel 6, side 263 Her gis følgende opplysninger:

«(12) Rådskonferansen 21. desember 1988 om en generell ordning for godkjenning av diplomer for høyere yrkeskompetansegivende utdanning av minst tre års varighet. S.v. 1, s. 305 S.v. 2, Bind 10»

I Særskilt vedlegg nr. 1 finnes fullstendig tittel på den aktuelle rettsakt, med eventuelle endringsrettsakter, og eventuelle EØS-spesifikke tilpasninger. I mange av de EF-rettsakter som inngår i Avtalen, er det foretatt tilpasninger for EØS-formål. For å få oversikt over EØS-reglene, må man derfor både lese rettsaktens fullstendige tekst i Særskilt vedlegg nr. 2 og finne de særskilte EØS tilpasningene i Særskilt vedlegg nr. 1. Det vises til omtale av protokoll 1 i proposisjonens kapittel 3.

I Særskilt vedlegg 2 gjengis den aktuelle EF-rettsakts fullstendige norske tekst.

4. I EF utstedes rettsakter av forskjellig karakter. De rettsakter som inngår i EØS-avtalen, er forordninger, direktiver, vedtak, rekommandasjoner og resolusjoner, utstedt av enten EFs råd eller EF-kommisjonen. Med mindre noe annet er gjort klart i teksten, er alle EF-rettsakter omtalt i proposisjonen, utstedt på basis av traktaten om Det europeiske økonomiske fellesskap (Romatraktaten). I proposisjonsteksten er følgende *forkortelser* brukt i omtalen av EF-rettsaktene:

Rfo	Rådsforordning	Kvedtak	Kommisjonsvedtak
Kfo	Kommisjonsforordning	Rrek	Rådsrekommandasjon
Rdir	Rådskonferansen	Krek	Kommisjonsrekommandasjon
Kdir	Kommisjonsdirektiv	Rres	Rådsresolusjon
Rvedtak	Rådsvedtak	Kres	Kommisjonsresolusjon

INNHold

	Side		Side
KAPITTEL 1		1.6.7	Øvrige samarbeidsområder 36
SAMMENDRAG		1.6.8	Partenes rettigheter i samarbeidet . 36
1.1 Innledning	9	1.7	Rettslige og institusjonelle spørsmål 37
1.1.1 Norske interesser i internasjonalt økonomisk samkvem	9	1.7.1	Utgangspunkt 37
1.1.2 Det indre marked	9	1.7.2	Gjennomføring av EØS-avtalen i norsk rett - behovet for ensartede rettsvirkninger 37
1.1.3 Nye samarbeidsbehov	10	1.7.3	Organene 38
1.1.4 EØS. Forhandlingsmålsettinger	10	1.7.4	Beslutningsprosessen 39
1.1.5 Utenrikspolitiske utviklingstrekk	11	1.7.5	Overvåkingssystemet i EØS 40
1.1.6 Nye samarbeidsmønstre	11	1.7.6	Domstolsordningen 40
1.1.7 EF - nye søkerland	11	1.7.7	Tvisteløsningsprosedyren 41
1.2. EØS-avtalen	12	1.7.8	Beskyttelsestiltak og mottiltak 42
1.2.1 Avtalens formål	12	1.7.9	Ikrafttredelse og geografisk virkeområde 42
1.2.2 Avtalens oppbygging	12	1.7.10	Grunnlovens § 93 og forholdet til EØS-avtalen og EFTA-avtalen om Overvåkingssystemet og Domstolen 42
1.3 Det frie varebytte	13	1.8	Administrative og budsjettmessige virkninger 43
1.3.1 Innledning	13	1.8.1	Administrative virkninger 43
1.3.2 Likeverdige konkurransevilkår	14	1.8.2	Budsjettmessige virkninger av EØS-avtalen 43
1.3.3 Anti-dumpingtiltak	14	1.9	Økonomiske virkninger av EØS-avtalen for Norge 44
1.3.4 Statlige handelsmonopoler	15	1.9.1	Innledning 44
1.3.5 Landbruk	16	1.9.2	EØS-avtalen og virkemiddelbruken i den økonomiske politikken 45
1.3.6 Fisk	16	1.9.3	Makroøkonomiske virkninger av en EØS-avtale 45
1.3.7 Toll- og opprinnelsesspørsmål	18	1.9.4	Makroøkonomiske virkninger av å velge et frihandelsalternativ 46
1.3.8 Tekniske handelshindringer	18	1.9.5	Omstillinger som følge av markedsendringene i Europa 47
1.3.9 Energi	20	1.9.6	Virkninger av et felles arbeidsmarked 47
1.3.10 Offentlig innkjøp	20	1.9.7	Virkninger for norsk næringsliv 47
1.3.11 Statsstøtte	21	1.9.8	Nærmere om virkningene for industrien 49
1.3.12 Kull og stål	22	1.9.9	Virkninger for andre næringer 49
1.3.13 Immaterielle rettigheter	22	1.10	EØS-avtalen og samiske interesser 51
1.4 Kapital og tjenester	22		
1.4.1 Innledning	22		
1.4.2 Kapital	23		
1.4.3 Samarbeid om økonomisk politikk og pengepolitikk	25		
1.4.4 Tjenester	25		
1.4.5 Virkninger av felles regler for tjenesteutveksling og kapitalbevegelser	28		
1.5 Personer	29		
1.5.1 Fri bevegelighet for personer	29		
1.5.2 Mulige virkninger for Norge av et felles arbeidsmarked, basert på erfaringer i Norden og i EF	29		
1.5.3 Gjensidig godkjenning av yrkeskvalifikasjoner	31		
1.5.4 Trygderettigheter	31		
1.5.5 Nærmere om varierende lønns- og arbeidsvilkår	31		
1.5.6 Rettigheter for norske borgere	32		
1.6 Andre samfunnspolitiske spørsmål	32		
1.6.1 Innledning	32		
1.6.2 Miljøvern	32		
1.6.3 Arbeidsmiljø- og arbeidslivsspørsmål. Den sosiale dimensjon	33		
1.6.4 Forbrukervern	35		
1.6.5 Forskning, teknologisk utvikling og informasjonstjenester	35		
1.6.6 Utdanning, opplæring og ungdom	35		
		KAPITTEL 2	
		HOVEDTREKK I EUROPEISK INTEGRASJON	
		2.1 Innledning	52
		2.1.1 Utenriks- og sikkerhetspolitiske hovedtrekk	52
		2.1.2 EF's samarbeid med sentral- og østeuropeiske land	53
		2.1.3 EFTAs samarbeid med sentral- og østeuropeiske land	53
		2.1.4 EF - nye søkerland	54
		2.2 Behovet for internasjonal økonomisk organisering	55
		2.3 GATT	55

	Side	
2.4	OECD	56
2.5	Nordisk samarbeid	57
2.6	EFTA	57
2.6.1	EFTA-samarbeidets innhold	58
2.7	EF	58
2.7.1	Økonomiske styringsproblemer	58
2.7.2	Det indre marked	59
2.8	Maastricht-konferansen	59
2.8.1	Det europeiske fellesskap	60
2.8.2	Utenriks- og sikkerhetspolitisk samarbeid	63
2.8.3	Samarbeid på justissektoren	64
2.8.4	Enkelte utviklingstrekk	64
2.9	Samarbeidet EFTA/EF	65
2.9.1	Frihandelsavtalene	65
2.9.2	Luxembourg-prosessen	65
2.10	Virkninger for Norge av en eventuell videreføring av eksisterende frihandelsordninger	66
2.10.1	Innledning	66
2.10.2	Nærmere om Norges varebytte med EFTA- og EF-området	66
2.10.3	Virkninger av økonomisk integrasjon i Vest-Europa	66
2.10.4	Virkninger av en videreføring av nåværende frihandelsordninger	67
2.10.5	Faktiske og folkerettslige bindinger på den økonomiske handlefriheten	68
2.10.6	Virkninger av en videreføring av frihandelsordningene for den økonomiske handlefriheten	68
2.10.7	En utbygging av Norges nåværende frihandelsordninger gjennom bilaterale sektoravtaler	69
2.10.8	Nærmere om konsekvensene av bilaterale sektoravtaler	69
2.11	Utenrikspolitiske konsekvenser av ikke å delta i EØS-samarbeidet	70
2.11.1	En ny ramme for utenrikspolitisk dialog	70
2.11.2	Kontakten med EFTA og EF-landene utenfor EØS	71
2.11.3	Norges posisjon i europeisk samarbeid	71
KAPITTEL 3		
GJENNOMGÅELSE AV AVTALENS ARTIKLER		
Del I:	Formål og prinsipper	73
Del II:	Det frie varebytte	75
Kapittel 1:	Grunnleggende prinsipper	75
Kapittel 2:	Landbruks- og fiskerivarer	77
Kapittel 3:	Samarbeid i tollsaker og om handelslettelser	78
Kapittel 4:	Andre regler om det frie varebytte	78
Kapittel 5:	Kull- og stålprodukter	79
Del III:	Fri bevegelighet for personer, tjenester og kapital	80
Kapittel 1:	Arbeidstakere og selvstendig næringsdrivende	80
Kapittel 4:	Kapital	82
Kapittel 5:	Samarbeid om økonomisk politikk og pengepolitikk	83
Kapittel 6:	Transportvirksomhet	84

	Side	
Del IV:	Konkurranseregler og andre felles regler	85
Kapittel 1:	Konkurranseregler	85
Kapittel 2:	Statsstøtte	88
Kapittel 3:	Andre felles regler	90
Del V:	Bestemmelser som gjelder alle de fire friheter	90
Kapittel 1:	Forhold som gjelder arbeidslivet ..	91
Kapittel 2:	Forbrukervern	91
Kapittel 3:	Miljø	92
Kapittel 4:	Statistikk	92
Kapittel 5:	Selskapsrett	92
Del VI:	Samarbeid utenfor de fire friheter	93
Del VII:	Bestemmelser om organene	95
Kapittel 1:	Organiseringen av samarbeidet ..	95
Avsnitt 1 -	EØS-rådet	95
Avsnitt 2 -	EØS-komiteén	95
Avsnitt 3 -	Parlamentarisk samarbeid	96
Avsnitt 4 -	Samarbeid mellom partene i arbeidslivet	96
Kapittel 2:	Beslutningsprosessen	96
Kapittel 3:	Ensartethet, overvåking og tvisteløsning	99
Avsnitt 1 -	Ensartethet	99
Avsnitt 2 -	Overvåkingsordningen ..	99
Avsnitt 3 -	Tvisteløsning	100
Kapittel 4:	Beskyttelsestiltak	101
Del VIII:	Låne- og tilskuddsordningen	101
Del IX:	Alminnelige bestemmelser og sluttbestemmelser	102
Om tilpasning av EF-rettsakter til EØS-forpliktelser -	Avtalens Protokoll 1	104
KAPITTEL 4		
VARER		
4.1	Innledning	105
4.2	Konkurransereglene	105
4.2.1	EFs regelverk	105
4.2.2	Viktige spørsmål i forhandlingene ..	108
4.2.3	Forhandlingsresultatet	108
4.2.4	Virkningen for norske foretak	111
4.2.5	Nasjonale myndigheters oppgaver som følge av avtalen	113
4.3	Anti-dumping	114
4.3.1	EFs regelverk	114
4.3.2	Viktige spørsmål i forhandlingene ..	116
4.3.3	Forhandlingsresultatet	116
4.4	Statlige handelsmonopoler	116
4.4.1	EFs regelverk	116
4.4.2	Viktige spørsmål i forhandlingene og forhandlingsresultatet	117
4.5	Landbruk	119
4.5.1	Handel med landbruksvarer	119
4.5.2	Plantesanitære forhold	121
4.5.3	Såvarer	122
4.5.4	Fôrvarer	123
4.5.5	Dyresanitære forhold	124
4.5.6	Husdyravl	127
4.5.7	Skogbruk	128
4.6	Fisk	130
4.6.1	Toll og kvantitative restriksjoner ved eksport til EF	130
4.6.2	Markedsordninger	132
4.6.3	Etablering og investering i fiskeflåten	133

	Side	
4.6.4	Forhandlingsprosessen	134
4.6.5	Forhandlingsresultat	135
4.7	Toll- og opprinnelsesspørsmål ..	141
4.7.1	Opprinnelsesreglene	141
4.7.2	Viktige spørsmål i forhandlingene	142
4.7.3	Forhandlingsresultat	142
4.7.4	Tekstilvarer	144
4.7.5	Opprinnelsesregler for landbruks- produkter og fisk	144
4.7.6	Tollspørsmål	145
4.7.7	TEDIS-programmet	146
4.8	Tekniske handelshindringer	147
4.8.1	Arbeidet med felles produktkrav ..	147
4.8.2	Kontrollsystemer og bruk av CE- merket	148
4.8.3	Informasjonsprosedyren for tek- niske forskrifter	149
4.8.4	Helse, sikkerhet og miljø og av- viklingen av tekniske handels- hindringer	149
4.8.5	Nasjonale tiltak for standardi- sering og prøving	150
4.8.6	De enkelte områder	150
4.8.7	Andre reguleringer	153
4.8.8	Næringsmidler	153
4.8.9	Legemidler	155
4.8.10	Elektrisk utstyr	157
4.8.11	Produktområder med nye metode direktiv	157
4.8.12	Andre områder	159
4.9	Produktansvar	161
4.10	Energi	161
4.10.1	Beskrivelse av saksfelt, herunder EFs regelverk	161
4.10.2	Energipolitikken innen EF	161
4.10.3	Spesielle forordninger og direkti- ver for energisektoren	162
4.10.4	Viktige spørsmål i forhandlingene	164
4.10.5	Forhandlingsresultat	164
4.10.6	Ressursforvaltning og konsesjons- politikk	165
4.11	Kull og stål	167
4.12	Statsstøtte	169
4.12.1	Beskrivelse av saksfeltet	169
4.12.2	EFs regelverk	169
4.12.3	EFs regelverk på statsstøtteom- rådet	170
4.12.4	Regionalstøtte	170
4.12.5	Skipsbyggingsstøtte	171
4.12.6	Andre sektorregelverk	171
4.12.7	Støtte til forskning og utvikling (FoU)	171
4.12.8	Støtte av begrenset omfang	171
4.12.9	EFTAs regelverk for statsstøtte ..	172
4.12.10	Frihandelsavtalen mellom Norge og EF	172
4.12.11	Viktige spørsmål i forhandlingene.	172
4.12.12	Forhandlingsresultatet	173
4.13	Offentlig innkjøp	175
4.13.1	EFs regelverk	176
4.13.2	Norsk regelverk	180
4.13.3	Viktige spørsmål i forhandlingene	180
4.13.4	Forhandlingsresultat	181
4.14	Immaterielle rettigheter	183
4.14.1	Beskrivelse av saksfeltet	183
4.14.2	Viktige spørsmål i forhandlingene	184
4.14.3	Forhandlingsresultat	185
4.15	Referanse til rettsakter	186

	Side	
KAPITTEL 5		
KAPITAL OG TJENESTER		
5.1	Innledning	189
5.2	Kapitalbevegelser	190
5.2.1	Innledning	190
5.2.2	EFs regelverk	191
5.2.3	Sentrale spørsmål i forhandlinge- ne	192
5.2.4	Forhandlingsresultat	192
5.2.5	Valutareguleringen	195
5.2.6	Konsesjonsregler	195
	Bakgrunn og rettsstilling	195
	Situasjonen i Sverige og Finland ..	196
	Behov for endringer i norsk lov- givning	196
	Erverv av aksjer og andeler i nor- ske selskaper	197
	Behov for endringer i norsk regel- verk	197
	Oppkjøpskontrollordning	198
	Vannfall	200
	Petroleumsressurser	201
	Mineraler og bergverk	202
	Fiskerinæringen	202
	Finansnæringen	202
	Transportnæringene	203
	Telekommunikasjoner og fjernsyn	204
5.2.7	Videre utvikling av regelverket i EF	204
5.3	Samarbeid om økonomisk poli- tikk og pengepolitikk	204
5.3.1	Forhandlingsresultat	205
5.4	Finansielle tjenester	205
5.4.1	Innledning	205
5.4.2	Forsikring	206
	Skadeforsikring	207
	Motorvognforsikring	209
	Livsforsikring	210
5.4.3	Banker og andre kredittinstitusjo- ner	212
5.4.4	Børs- og verdipapirvirksomhet ...	217
5.5	Transport	219
5.5.1	Innledning	219
5.5.2	Fellesbestemmelser for innlands transport	220
5.5.3	Vegtransport	224
5.5.4	Jernbane	229
5.5.5	Luftfart	231
5.5.6	Skipsfart	236
5.5.7	Innlands vannveger	239
5.6	Telekommunikasjoner og fjern- syn	240
5.6.1	Innledning	240
5.6.2	Telekommunikasjoner	240
5.6.3	Fjernsyn	242
5.7	Oppsummering	243
5.8	Referanser til rettsakter	245
KAPITTEL 6		
PERSONER		
6.1	Innledning	250
6.2	Arbeidsmarked, innvandring, utvandring og grensekontroll ...	251
6.2.1	EFs regelverk	251
6.2.2	Sentrale spørsmål i forhandlinge- ne	252
6.2.3	Forhandlingsresultatet	252

	Side
6.3	Gjensidig godkjenning av utdanning og kvalifikasjoner 255
6.3.1	EFs regelverk 255
6.3.2	Sentrale spørsmål i forhandlingene 257
6.3.3	Forhandlingsresultatet 257
6.4	Trygderettigheter 258
6.4.1	EFs regelverk 258
6.4.1.2	Videreutvikling av regelverket 259
6.4.2	Sentrale spørsmål i forhandlingene 259
6.4.3	Forhandlingsresultatet 259
6.5	Oppsummering 262
6.6	Referanser til rettsakter 263

KAPITTEL 7

ANDRE SAMFUNNSPOLITISKE SPØRSMÅL

7.1	Andre samfunnspolitiske spørsmål 265
7.1.1	Innledning 265
7.2	Miljøvern 265
7.2.1	Innledning 265
7.2.2	EFs miljøvernpolitikk og regelverk 266
7.2.3	Sentrale spørsmål i forhandlingene 268
7.2.4	Forhandlingsresultatet 268
7.2.5	Konsekvenser for norsk lovgivning og forskrifter 272
7.2.6	Vurdering av forhandlingsresultatet 273
7.3	Spørsmål vedrørende forholdene i arbeidslivet - den sosiale dimensjon 275
7.3.1	Innledning 275
7.3.2	EFs regelverk og øvrige tiltak 275
7.3.3	Sentrale spørsmål i forhandlingene 280
7.3.4	Forhandlingsresultatet 280
7.3.5	Konsekvenser for norsk lovgivning og forskrifter 281
7.3.6	Vurdering og fremtidig samarbeid 283
7.4	Forbrukervern 283
7.4.1	Innledning 283
7.4.2	EFs regelverk 284
7.4.3	Sentrale spørsmål under forhandlingene 285
7.4.4	Forhandlingsresultatet 285
7.4.5	Konsekvenser for norsk lovgivning og forskrifter 285
7.4.6	Fremtidig samarbeid 286
7.4.7	Samlet vurdering 287
7.5	Forskning, teknologisk utvikling og informasjonstjenester 287
7.5.1	Innledning 287
7.5.2	EFs rammeprogram for forskning . 287
7.5.3	Samarbeid mellom EFTA og EFT-landene 289
7.5.4	Mål for forskningssamarbeidet ... 289
7.5.5	Forhandlingsresultatet 290
7.5.6	Fremtidig samarbeid 291
7.5.7	Samlet vurdering 292
7.6	Utdanning, opplæring og ungdom 293
7.6.1	Innledning 293
7.6.2	EFs samarbeid om utdanning, opplæring og ungdomsutveksling . 293
7.6.3	Sentrale spørsmål i forhandlingene 295

7.6.4	Forhandlingsresultatet 295
7.6.5	Konsekvenser for norsk lovgivning og forskrifter 295
7.6.6	Fremtidig samarbeid 296
7.6.7	Samlet vurdering 296
7.7	Statistikk 297
7.7.1	Innledning 297
7.7.2	EFs regelverk 297
7.7.3	Sentrale spørsmål i forhandlingene 300
7.7.4	Forhandlingsresultatet 300
7.7.5	Konsekvenser for norsk lovgivning og forskrifter 300
7.7.6	Fremtidig samarbeid 300
7.8	Selskapsrett 301
7.8.1	Innledning 301
7.8.2	EFs regelverk 301
7.8.3	Sentrale spørsmål i forhandlingene 303
7.8.4	Forhandlingsresultatet 303
7.8.5	Konsekvenser for norsk lovgivning og forskrifter 303
7.8.6	Fremtidig samarbeid 304
7.8.7	Samlet vurdering 305
7.9	Små og mellomstore bedrifter ... 305
7.9.1	Innledning 305
7.9.2	EFs tiltak for SMB 305
7.9.3	Sentrale spørsmål i forhandlingene 306
7.9.4	Forhandlingsresultatet 306
7.9.5	Vurdering og fremtidig samarbeid 306
7.10	Turisme 307
7.10.1	Innledning 307
7.10.2	EFs samarbeid innen turisme 307
7.10.3	Sentrale spørsmål i forhandlingene 308
7.10.4	Forhandlingsresultatet 308
7.10.5	Vurdering og fremtidig samarbeid 308
7.11	Kultur- og medieområdet 308
7.11.1	Kulturområdet 308
7.11.2	Media 309
7.11.3	Fremtidig samarbeid 310
7.12	Katastrofeberedskap 310
7.13	Oppsummering 310
7.14	Referanser til rettsakter 312

KAPITTEL 8

RETTLIGE OG INSTITUSJONELLE SPØRSMÅL

8.1	Utgangspunkt 316
8.1.1	Folkerett og EF-rett 316
8.1.2	Virkemidler for å opprettholde et enhetlig samarbeidsområde 316
8.2	Gjennomføring av EØS-avtalen i norsk rett 317
8.2.1	Avtalens oppbygging 317
8.2.2	Behovet for ensartede rettsvirkninger 317
8.2.3	EF-reglers rettsvirkning. Direkte virkning 317
8.2.4	EØS-avtalens bestemmelser om nasjonal gjennomføring (Artikkel 7) 318
8.2.5	Ytterligere krav til nasjonal gjennomføring - forrang 318
8.2.6	Enhetlig tolkning. Betydningen av EF-domstolens avgjørelser 319

	Side
8.2.7	EF-rettsakter som ikke er rettslig bindende 320
8.3	Organene 320
8.3.1	EØS-rådet 320
8.3.2	EØS-komiteén 320
8.3.3	Parlamentarikerkomiteén for EØS 320
8.3.4	Den rådgivende komité for EØS .. 321
8.4	Beslutningsprosessen 321
8.4.1	Innledning 321
8.4.2	Informasjons- og rådslagningsprosedyrer 321
8.4.3	Komiteprosedyrer 322
8.4.4	Vedtakene i EØS-komiteén 323
8.4.5	Konsekvenser av manglende enighet 324
8.4.6	Nasjonale parlamenters godkjenning av EØS-vedtak. Forholdet til Grunnlovens § 26.2 324
8.5	Overvåkingssystemet i EØS 325
8.5.1	Utgangspunkt 325
8.5.2	EFTAs overvåkingsorgan 326
8.5.3	Nærmerer om overvåkingen av EFTA-landene 326
8.5.4	EF-landenes gjennomføring av EØS-avtalen 326
8.5.5	Overvåking av konkurransereglene 327
8.5.6	Nærmerer om fremgangsmåten ved mulig avtalebrudd 328
8.6	Domstolsordningen 328
8.6.1	EFTA-domstolens myndighetsområde 328
8.6.2	Søksmål fra EFTAs overvåkingsorgan 329
8.6.3	Tvister mellom to eller flere EFTA-land 329
8.6.4	Klager på vedtak av EFTAs overvåkingsorgan i konkurransesaker 329
8.6.5	Tolkningsuttalelser til EFTA-landenes domstoler 330
8.6.6	Intervensjonsadgangen 331
8.6.7	Ytterligere virkemidler for ensartet tolkning og anvendelse 331
8.7	Tvisteløsningsprosedyren 331
8.7.1	Behandling i EØS-komiteén 331
8.7.2	Ensidige tiltak 332
8.7.3	Voldgift 332
8.8	Beskyttelsestiltak og mottiltak .. 333
8.8.1	Avtalens alminnelige beskyttelses-klausul 333
8.8.2	Avtalens spesielle beskyttelses-klausuler 333
8.9	Virkeområde, ikrafttredelse, m.v 334
8.9.1	Forholdet mellom EØS-avtalen og andre avtaler Norge er part i. Menneskerettigheter - samenes rettigheter 334
8.9.2	Svalbards stilling 334
8.9.3	Avtalens ikrafttredelse 334
8.9.4	Andre forhold av betydning for ikrafttredelsen 335
8.9.5	Oppsigelse av Avtalen 335
8.9.6	Interimsordningen fram til ikrafttredelse 335
8.10	Særskilt om grunnlovens § 93 og forholdet til EØS-avtalen og EFTA-avtalen om overvåkingsorganet og domstolen 335

	Side
8.10.1	Innledning - sammendrag 335
8.10.2	Generelt om Grunnlovens § 93 og «direkte virkning» av vedtak som er truffet av internasjonale sammenlutninger 336
8.10.3	Regelvedtak i EØS 337
8.10.4	EFTA-domstolens alminnelige kompetanse i tvister mellom EFTA-landene og mellom EFTA-land og EFTAs overvåkingsorgan i voldgiftsordning for tvister mellom EFTA-land og EF 338
8.10.5	Særlig om statsstøttesaker 338
8.10.6	Tolkningsuttalelser fra EFTA-domstolen og fra EF-domstolen ... 339
8.10.7	Nærmerer om konkurransesaker og bruk av Grunnlovens § 93 340
8.10.7.1	Konkurransereglens betydning. Systemet i EF 340
8.10.7.2	Nærmerer om hvordan konkurransereglene skal håndheves innenfor EØS 341
8.10.7.3	Kreves det vedtak etter Grunnlovens § 93? 342
8.10.7.3.1	Innledning 342
8.10.7.3.2	Tidligere uttalelser 342
8.10.7.3.3	Regjeringens vurdering 344
8.10.7.3.4	Kravet i Grunnlovens § 93 om at myndighetsoverføringen bare må skje til en «international Sammenlutning» som Norge er «tilsluttet eller slutter sig til» 344

KAPITTEL 9 ADMINISTRATIVE OG BUDSJETTMESSIGE VIRKNINGER AV EØS-AVTALEN

9.1	Innledning 348
9.1.1	Budsjettmessige virkninger 348
9.2	Forvaltningen av Avtalen 348
9.2.1	Administrative konsekvenser 348
9.2.2	Prosedyrer for fastleggelse av finansielle bidrag 350
9.2.3	Notifiseringsprosedyre for statsstøtte 350
9.3	Utgifter til EFTA-organer og nasjonal administrasjon 350
9.3.1	Utgifter til EFTA-organene 350
9.3.2	Administrative utgifter i departementene og underliggende etater . 350
9.4	Budsjettmessige virkninger knyttet til de enkelte avtaleområder og utgifter til låne- og tilskuddsordningen 351
9.4.1	Det frie varebytte 351
9.4.2	Fri bevegelighet for tjenester og kapital 352
9.4.3	Fri bevegelighet for personer 352
9.4.4	Samarbeid om andre samfunnspolitiske spørsmål 353
9.4.5	Låne- og tilskuddsordningen 354

KAPITTEL 10 ØKONOMISKE VIRKNINGER AV EØS-AVTALEN FOR NORGE

10.1	Det indre marked - endringer i europeisk økonomi 357
10.1.1	EFs indre marked 357

	Side		Side		
10.1.2	Planene om ytterligere utdypning av integrasjonen mellom EF-landene ved opprettelse av økonomisk og monetær union	358	10.4.3	Mekanismer som vil gjøre seg gjeldende i et frihandelsalternativ .	381
10.1.3	EFTA og EØS - utvidelse av det indre marked til hele Vest-Europa .	359	10.4.4	Langsiktige integrasjonsgevinster - virkninger på inntekts- og velferdsnivå	382
10.1.4	Det indre marked og utviklingen i Øst-Europa	361	10.4.5	Omstilling og sysselsetting	383
10.1.5	Det indre marked og global økonomisk integrasjon	362	10.5	Virkningene for kapitalmarkedet og investeringene	384
10.2	Norsk økonomisk struktur i europeisk sammenheng	363	10.5.1	Virkninger av å delta i et integrert vesteuropeisk kapitalmarked	384
10.2.1	Norsk økonomis struktur og virkningene av EØS	363	10.5.2	Direkte investeringer og markedet for selskapskontroll	384
10.2.2	Trekk ved handelsmønstre og næringsstruktur	363	10.6	Virkninger for arbeidsmarkedet .	386
10.2.3	Trekk ved den økonomiske utviklingen	365	10.6.1	Innledning	386
10.2.4	Prisnivå og skjerming av det norske hjemmemarkedet	366	10.6.2	Virkninger for mobiliteten	386
10.2.5	Norsk velferdsnivå i europeisk sammenheng	367	10.6.3	Migrasjonsmønstre innen EF	387
10.2.6	Privat og offentlig konsum	367	10.6.4	Det nordiske arbeidsmarkedet	387
10.2.7	Nærmere om de offentlige ytelsene	369	10.6.5	Virkninger for ulike typer arbeidskraft	388
10.2.7a	Barnehager og svangerskapspermisjon	369	10.7	Virkninger for enkelte næringer og markeder	389
10.2.7b	Utdanning	370	10.7.1	Innledning	389
10.2.7c	Helseformål	371	10.7.2	Generelt om virkningen av EØS-avtalen for ulike typer næringer ...	390
10.2.7d	Trygdeforhold	371	10.7.3	Omstillinger i norske næringer i og utenfor EØS	391
10.2.8	Yrkesdeltakelse, sysselsetting og arbeidstid	372	10.7.4	Rammevilkår for enkelt næringer .	392
10.3	EØS-avtalen og virkemidlene i den økonomiske politikken	373	10.7.4a	Innledning	392
10.3.1	Virkemidler i den økonomiske politikken	373	10.7.4b	Industri	392
10.3.2	EØS-avtalen og arbeidet med å effektivisere norsk økonomi	374	10.7.4c	Oljeutvinning, rørtransport og elektrisitetsforsyning	395
10.3.3	Penge- og finanspolitikken	374	10.7.4d	Bygg og anlegg	396
10.3.4	Skatte- og avgiftspolitikken og omfanget av offentlig sektor	375	10.7.4e	Samferdsel	397
10.3.5	Arbeidsmarkedspolitikken	376	10.7.4f	Finansiell tjenesteyting	399
10.3.6	Distriktspolitikken	376	10.7.4g	Varehandel	400
10.3.7	Statsstøtte	377	10.7.4h	Fiskerinæringen	400
10.3.8	Offentlige innkjøp	377	10.7.4i	Landbruket	403
10.3.9	Finanslovgivningen	377	10.8	Oppsummering	403
10.3.10	Konsesjonslovgivningen	378	10.9	Referanser	409
10.3.11	Konkurranseregler	378			
10.3.12	Tekniske forskrifter	378			
10.3.13	Handelspolitikk overfor land utenom EØS	379	KAPITTEL 11		
10.4	Makroøkonomiske virkninger for norsk økonomi av EØS	379	KONKLUSJONER OG TILRÅDING	411	
10.4.1	Innledning	379			
10.4.2	Mekanismer som vil gjøre seg gjeldende ved en EØS-avtale	380	Vedlegg 1	Organiseringen av EØS-forhandlingene	431
			Vedlegg 2	Lovendringer som følge av EØS-avtalen	416
			Vedlegg 3	Uttalelser vedrørende EØS-avtalen fra sentrale norske organisasjoner og institusjoner	427
			Vedlegg 4	Erklæringer vedrørende EØS-forhandlingene	483

St.prp. nr. 100

(1991–92)

Om samtykke til ratifikasjon av Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS), undertegnet i Oporto 2. mai 1992

Tilråding fra Utenriksdepartementet av 15. mai 1992, godkjent i statsråd samme dag.

KAPITTEL 1

Sammendrag

1.1 INNLEDNING

1.1.1 Norske interesser i internasjonalt økonomisk samkvem

Det er en hovedoppgave for Regjeringen å bidra til et forpliktende økonomisk samarbeid slik at internasjonal handel og økonomisk samkvem underlegges forutsigbare og like vilkår basert på felles regler. Dette er særlig avgjørende fordi Norge har en sterkt utadvendt økonomi. Vi er helt avhengig av utstrakt bytte av varer og tjenester med utlandet. Den altoverveiende del av dette samkvem finner sted med de andre landene i EFTA og EF. Inntektsnivået, sosial standard og mulighetene for å sikre full sysselsetting, er avhengig av likeverdig adgang til det vest-europeiske markedet.

I 1990 gikk nær to tredjedeler av den norske vareeksporten til EF og omlag fire femtedeler til EFTA- og EF-området. Dessuten går hele gasseksporten og omlag to tredjedeler av oljeeksporten til EF-området alene. Selv om olje og gass holdes utenfor mottar EFTA- og EF-landene til sammen om lag tre firedeler av Norges vareeksport. Omlag 70 pst. av Norges vareimport hentes fra EFTA- og EF-området.

Også tjenestesektoren er internasjonalisert. De tjenestesektorene som EØS-avtalen omfatter, utgjør en like stor del av norsk økonomi som industrien. Tjenestesektorer regulert av EØS-avtalen sto i 1990 for 13 pst. av bruttonasjonalproduktet og ca. 12 pst. av sysselsettingen. De tilsvarende tallene for industrien var henholdsvis omlag 14 pst. og 15 pst. For norsk skipsfart er EF et hovedmarked.

På denne bakgrunn har skiftende regjeringer arbeidet aktivt for utvidet frihandel og økonomisk samarbeid i hele etterkrigstiden. Dette har skjedd gjennom institusjoner som GATT, OECD, EFTA, i forhold til EF og gjennom nordisk samarbeid.

1.1.2 Det indre marked

For å ivareta Norges interesser må Regjeringen til enhver tid vurdere om de avtaler som regulerer vårt økonomiske samkvem, er tilstrekkelige i forhold til utviklingen på de markeder norsk næringsliv er avhengig av. Gjennomføringen av EFs indre marked medfører at medlemslandene fjerner barrierer for det økonomiske samkvem seg imellom. Felles regler for bytte av varer og tjenester samt for bevegelighet for personer og kapital, skal være gjennomført i EF 1. januar 1993. Det felles regelverk tar sikte på å fjerne ulikhetene i landenes nasjonale lovgivning og gjennomføre prinsippet om forbud mot forskjellsbehandling basert på nasjonalitet. Den økende tyngde handel med tjenester har fått i de økonomiske forbindelser, og EFs nye regelverk for det indre marked innebærer at Norges interesser ikke lenger vil være tilstrekkelig ivaretatt gjennom EFTA-konvensjonen og våre frihandelsavtaler med EF, som hovedsakelig regulerer varebytte.

Gjennomføringen av det indre marked og en utvidelse av dette til også å omfatte EFTA-landene, vil styrke den økonomiske utviklingen og samhandelen med varer og tjenester i Vest-Europa. Med den betydelige samhandel

som allerede eksisterer mellom EFTA-landene og EF, er det grunn til å anta at konsekvensene av å stå utenfor det indre marked vil være klart negative for EFTA-landene.

Den viktigste virkningen på internasjonal handel av markedsintegrasjon i Vest-Europa vil være økt samhandel innen området. Økt økonomisk aktivitet i Vest-Europa vil også stimulere handelen med tredjeland. På den annen side vil handelen med disse landene møte økt konkurranse fra handel med vest-europeiske land. Virkningene vil variere alt etter nærings-, kostnads- og handelsstruktur i de ulike land.

Dersom norske bedrifter ikke oppnår de vilkår som fastlegges gjennom reglene for det indre marked, vil de etter Regjeringens syn få en relativ svekkelse av konkurransekraften på vårt viktigste marked.

1.1.3 Nye samarbeidsbehov

Gjennom Norges samarbeid i EFTA og med EF har vi deltatt i et frihandelsområde for industrivarer som omfatter 19 land i Vest-Europa. Frihandelen har lagt forholdene til rette for effektiv ressursbruk. Arbeidsdelingen har skapt en gjensidig avhengighet som øker behovet for internasjonal styring.

Integrasjonen betyr at virksomheter og tiltak i ett land sterkere enn før får virkninger også i andre land. Dette medfører behov for styrket samarbeid på tvers av landegrensene på viktige områder som miljø, konkurranseområdet, statsstøtte, offentlige innkjøp, intellektuell eiendomsrett m.v.

Utøvelse av nasjonal suverenitet alene vil således ikke være tilstrekkelig for å ivareta styringsbehovet på disse områdene, fordi problemene både har internasjonale årsaker og grenseoverskridende virkninger. Bare felles regler og sikkerhet for at forpliktelsene overholdes, kan gi trygghet mot grenseoverskridende skadevirkninger.

Internasjonaliseringen og den økonomiske integrasjonen krever også i større grad enn tidligere at den sosiale dimensjon i samarbeidet styrkes for å sikre at fordelene ved den økonomiske integrasjonen tjener bredere samfunnspolitiske målsettinger.

1.1.4 EØS. Forhandlingsmålsettinger

EFTA-landene besluttet på Regjeringssjefs-møtet i Oslo i mars 1989 å kartlegge mulighetene for å inngå en avtale med EF om å opprette et europeisk økonomisk samarbeidsområde, jf. Osloerklæringen, som er inntatt i proposisjonens vedlegg 4. EFTA-landene erkjen-

te at deres frihandelsavtaler med EF ikke lenger kunne ivareta deres interesser.

På det felles EFTA/EF utenriksministermøtet i Brussel 20. mars 1989, var det enighet om å utrede grunnlaget for et utvidet og utdypet samarbeid mellom EFTA-landene og EF. I Norge ga Stortingets utenriks- og konstitusjonskomite i sine merknader til finanskomiteens innstilling om norsk tilpasning til EFs indre marked, Innst. S. nr. 38 (1989-90), sin støtte til raskt å gå inn i reelle forhandlinger. Komiteen sluttet seg enstemmig til følgende mål for EFTA/EF-prosessen:

- full adgang for norsk næringsliv til EFs indre marked;
- fjerning av opprinnelsesregler for EFTA-eksport til EF-land;
- avskaffelse av bruk av anti-dumpingtiltak for handel innenfor EØS;
- fri adgang for eksport av fiskeprodukter til EF-land;
- felles konkurranseregler i EØS, slik at konkurransen mellom de ulike landenes bedrifter kan skje på et mest mulig likt grunnlag;
- sikre høyere standarder og ambisjoner på det sosiale og distriktspolitiske området, samt i miljøvernarbeidet;
- full deltakelse i EF-samarbeidet på områder som miljøvern, forskning og utvikling, sosiale spørsmål, utdanning og forbrukerspørsmål;
- opprettelse av EFTA-organer som kan sikre at EFTA blir en effektiv samarbeidspartner i EØS.

På EFTAs Ministerrådsmøte i Genève 12. desember 1989 bekreftet Norge, i likhet med andre EFTA-land, at man var beredt til å innlede forhandlinger. EF-kommisjonen ga selv en positiv tilrådning til EFs råd, og EFs stats- og regjeringssjefer bekreftet på sitt møte i Det europeiske råd i Strasbourg 8.-9. desember s.å. EFs ønske om å innlede forhandlinger.

Et felles EFTA/EF-ministtermøte i Brussel 19. desember 1989 bekreftet denne enigheten.

I løpet av første halvår 1990 ble det ført oppklarende samtaler og utarbeidet forhandlingsopplegg på begge sider. EFTAs forhandlingsposisjoner ble fastlagt på EFTAs ministtermøte i Göteborg 13.-14. juni 1990. Kommisjonen fikk sitt mandat fra EFs råd noen dager senere. Forhandlingene ble deretter åpnet 20. juni 1990. Paraferingen av Avtalen 14. april 1992 markerte den formelle avslutning av forhandlingene, og avtalen ble undertegnet i Oporto i Portugal 2. mai 1992.

1.1.5 Utenrikspolitiske utviklingstrekk

EØS-forhandlingene har funnet sted samtidig med store omveltninger i Europa. Blokkdeling og motsetninger er erstattet av nye samarbeidsmønstre basert på økonomisk og politisk interessefellesskap.

1989 representerte et vendepunkt i europeisk historie. Sovjetkommunismens sammenbrudd innebar ikke bare sammenbruddet for en ideologi, men også oppløsningen av et militært alliansesystem og en stor handelsblokk.

De nye reformlandene i Sentral- og Øst-Europa tar fatt på demokratiseringsprosessen mot en bakgrunn av økonomier i oppløsning og store miljø-ødeleggelser. Målsettingen er overgang til et markedsøkonomisk system, basert på varierende grad av offentlig styring.

Sovjetunionens og Warszawapaktens oppløsning har ført til en grunnleggende forandring i europeisk politikk. Disse omveltningene har også ført til at sikkerhetspolitikken har endret innhold. Sikkerhetens militære side spiller i dag en mindre rolle enn for noen få år siden. De politiske og økonomiske sidene har fått en gradvis mer fremtredende plass. Organisasjoner med politiske og økonomiske virkemidler til rådighet har fått en mer fremtredende plass i utformingen av europeisk politikk. Dette gjelder særlig EF.

EF har utviklet seg til et europeisk kraftsentrum. Dette har ført til en intensivering av samarbeidet med naboland og andre europeiske land. Gjennom EØS utvikles samarbeidet mellom EFTA-landene og EF. Samarbeidet omfatter også en styrking av partenes utenrikspolitiske dialog gjennom regelmessige ministerdrøftelser. Dermed blir EØS et forum for deltakelse i de nye samarbeidsmønstre i Europa.

Samtidig samarbeider EF med landene i Sentral- og Øst-Europa på en rekke områder hvor disse landene har behov for assistanse og samarbeid. Dette gir EF en sentral rolle i europeisk politikk.

De politiske omveltningene i Europa har gjort det påkrevet for NATO, EF og KSSE, å omdefinere sine roller. I etterkrigstiden har den sikkerhetspolitiske hovedoppgaven vært å forhindre en storkonflikt i Europa. I dag er det en viktig oppgave å motvirke økonomiske, sosiale og etniske spenninger som følge av oppløsningen i sentral- og øst-europeiske land.

1.1.6 Nye samarbeidsmønstre

En viktig side av integrasjonsprosessen i Europa går på tvers av det gamle øst-vest-skillet. EF er en drivkraft i denne prosessen,

blant annet gjennom inngåelsen av assosieringsavtaler, eller såkalte «Europaavtaler», med Polen, Tsjekkoslovakia og Ungarn. EF vil videre inngå handels- og samarbeidsavtaler med øvrige øst- og sentraleuropeiske land. Slike avtaler vil ventelig over tid bli erstattet med assosieringsavtaler. Europaavtalene med Polen, Tsjekkoslovakia og Ungarn åpner for politiske konsultasjoner med EF. På det økonomiske området er avtalene tilpasset den vanskelige politiske og økonomiske reformperiode landene gjennomgår. På sikt vil avtalene innebære at Polen, Tsjekkoslovakia og Ungarn vil ha et mer omfattende handelspolitisk og økonomisk samarbeid med EF enn det EFTA-landene har gjennom sine nåværende frihandelsavtaler med EF.

Også EFTA-landene har i de senere årene utbygget sine kontakter med sentral- og øst-europeiske land. I 1992 er det avsluttet forhandlinger om en frihandelsavtale med Tsjekkoslovakia, og det tas sikte på å inngå slike avtaler med Polen og Ungarn i løpet av året. Videre forbereder EFTA frihandelsavtaleforhandlinger med Bulgaria og Romania. Det lyktes ikke å oppnå enighet innen EFTA om felles forhandlinger om frihandelsavtaler med Estland, Latvia og Litauen. Norge, Sverige og Finland har derfor nylig forhandlet bilaterale frihandelsavtaler med de baltiske land. De handelspolitiske forbindelsene til Baltikum vil imidlertid på sikt kunne bli sterkere samordnet gjennom EFTA.

Det har vært løpende uformelle kontakter mellom EFTA og EF-kommisjonen om de ulike forhandlingene, for i størst mulig grad å sikre et sammenfallende regelverk.

1.1.7 EF - nye søkerland

Utviklingen i Europa siden 1989 har også ført til at de nøytrale land har fått endrede rammebetingelser for sin utenrikspolitikk. Bortfallet av blokkdelingen har derfor gitt disse landene nye muligheter til deltakelse i et mer forpliktende økonomisk og politisk samarbeid i Europa.

For Norge er det av stor betydning at også Sverige og Finland søkte medlemskap i EF henholdsvis i juli 1991 og i mars 1992. Medlemskap i EF for disse landene vil endre grunnlaget for det nordiske samarbeidet, EFTA-samarbeidet og det fremtidige EØS-samarbeidets virkemåte.

Østerrike søkte dessuten om medlemskap i EF i 1989 kort etter at EØS-prosessen ble innledet. Etter avslutningen av EØS-forhandlingene har regjeringen i Sveits gitt uttrykk for at målet er medlemskap i EF.

Utsikten til at flere nordiske land om få år

kan være medlemmer av EF, har gjort det nødvendig å drøfte fremtiden for dagens nordiske samarbeid. Under Nordisk Råds ekstra sesjon i Mariehamn 12. november 1991 tok de nordiske statsministre initiativ til å vurdere hvordan det nordiske samarbeidet kan innrettes i lys av en slik utvikling. En mellomrapport ble fremlagt under Nordisk Råds sesjon i Helsingfors 2. mars 1992. Sluttrapporten vil foreligge i august 1992.

I mellomrapporten pekes det på at de nordiske landenes deltakelse i EØS vil endre det nordiske samarbeidet på en grunnleggende måte. På en lang rekke områder vil EØS-samarbeidet være mer omfattende og mer forpliktende enn dagens nordiske samarbeid.

1.2. EØS-AVTALEN

1.2.1 Avtalens formål

Avtalens formål er å opprette et enhetlig europeisk økonomisk samarbeidsområde. Dette skal oppnås ved å fremme en vedvarende og balansert styrking av handel og økonomiske forbindelser mellom avtalepartene, med like konkurransevilkår og overholdelse av det felles regelverk.

For å nå dette mål, omfatter samarbeidet i henhold til Avtalens bestemmelser:

- fritt varebytte,
- fri bevegelse for personer,
- fri bevegelse for tjenester,
- fri bevegelse for kapital,
- opprettelse av et system som sikrer at konkurransen ikke vrís og at reglene overholdes på samme måte i hele samarbeidsområdet, og
- et nærmere samarbeid på andre områder, slik som forskning og utvikling, miljø, utdanning og forhold vedrørende arbeidslivet m.v.

Når det gjelder det nærmere innhold i de rettigheter og plikter Avtalen fastsetter, vises til de etterfølgende avsnitt i sammendraget og til proposisjonens enkelte kapitler.

Avtalen fastlegger dessuten i sin innledning bredere samfunnspolitiske og økonomiske målsettinger for samarbeidet.

Det oppstilles politiske rammer for økonomisk utvikling og miljø- og ressursforvaltning. På disse områdene skal utviklingen være bærekraftig og finne sted på grunnlag av føre-var-prinsippet. Samtidig fastlegges en målsetting om full sysselsetting og vektlegging av den sosiale dimensjon. Ved videreutvikling av regler skal det legges til grunn et

høyt beskyttelsesnivå for helse, sikkerhet og miljø.

Målsettingen om å opprette et dynamisk og ensartet samarbeidsområde grunnlagt på felles regler for økonomisk samkvem og like konkurransevilkår må ses i sammenheng med at samarbeidet også skal være basert på jevnbyrdighet, gjensidighet og balanse mellom fordeler, rettigheter og plikter for partene.

Regjeringen finner at Avtalen ivaretar norske interesser på en god måte. Den vil i hovedsak erstatte EFTA-avtalen av 1960 når det gjelder vårt forhold til EFTA-landene, og frihandelsavtalene av 1973 i vårt forhold til EF.

1.2.2 Avtalens oppbygging

Avtalen består av en hoveddel samt protokoller og vedlegg, og de ca. 1.300 EF-rettsakter (EFs såkalte avledede regelverk) som vedleggene henviser til. Hoveddelen er inndelt i en innledning og 9 deler med tilsammen 129 artikler. Der den fastlegger prinsipper som er nedfelt i Romatraktaten, følger den samme systematikk og har så vidt mulig tilsvarende formuleringer f.eks. når det gjelder å slå fast prinsippene om fritt varebytte og fri bevegelse for personer, tjenester og kapital, for å sikre en ensartet tolkning i hele EØS.

Siktemålet med EFTA-landenes deltakelse i det indre marked, forhindrer likevel ikke at betydelige områder av EFs traktatgrunnlag faller utenfor EØS-avtalen. Det gjelder bl.a. reglene om avgiftsharmonisering, om tollunionen, samt om EFs landbruks- og fiskeripolitikk. Avtalen har også egne bestemmelser om felles organer. Bestemmelsen om beskyttelsesklausul og en rekke bestemmelser vedrørende traktatsrettslige forhold er også særegne for EØS. Videre er avtalene om Euratom og Kull- og stålfelleskapets regler i hovedsak holdt utenfor, med unntak av konkurransereglene i sistnevnte avtale.

Til Avtalen hører 49 protokoller. Protokollene, som inneholder ulike typer bestemmelser, er som regel knyttet til Artikler i hoveddelen av Avtalen og vil ofte utfylle disse gjennom mer detaljerte regler. Noen av protokollene er basert på regler i EF. Andre er særegne for EØS, som f.eks. opprinnelsesreglene samt reglene om tollsamarbeidet og om handel med bearbejdede landbruksprodukter.

Avtalen omfatter 22 vedlegg. Disse henviser til de ca. 1.300 EF-rettsakter som er en del av EØS-avtalen. Rettsaktene er hovedsakelig direktiver og forordninger som er vedtatt med hjemmel i Romatraktaten og kunngjort før 1. august 1991 som forpliktelser for EFs medlemsland, og som nå også danner grunnlaget for EØS-forpliktelsene.

De EF-rettsakter som på denne måten er gjort til del av EØS-forpliktelsene, vil utfylle bestemmelsene i EØS-avtalens hoveddel og skape klarere rammer for det økonomiske samkvem mellom avtalepartene.

Det arbeides med en tilleggsprotokoll som motsvarer EF-rettsakter kunngjort etter 31. juli 1991. Tilleggsprotokollen vil omfatte rettsakter som av EFTA-landene blir vurdert som uproblematiske. Tilleggsprotokollen vil eventuelt bli fremmet i en egen proposisjon til Stortinget som tilleggsavtale til EØS-avtalen.

EØS-regelverket skal sikre fri markedsadgang, likebehandling og felles internasjonale styringsredskaper. Dette vil gi stabile og forutsigbare rammevilkår for norsk næringsliv slik at det settes istand til å gjennomføre en langsiktig planlegging. For de eksportrettede næringene er dette av særlig betydning.

1.3 DET FRIE VAREBYTTE

1.3.1 Innledning

Norge har en sterkt utadvent økonomi. Vi er helt avhengig av utstrakt handel med utlandet. Hoveddelen av norsk bytte av varer finner sted med de andre landene i EØS-området, jf. Figur 1.1.

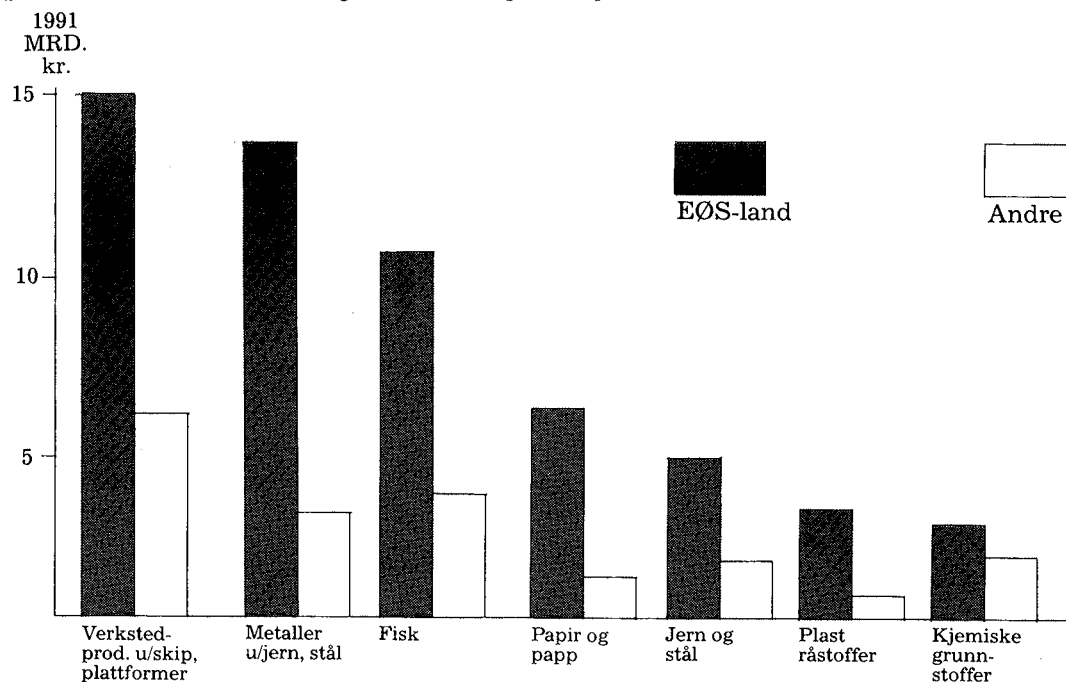
Norges varebytte har hatt - og har - stor be-

tydning for velstandsutviklingen. Norge har søkt å sikre sine handelspolitiske interesser gjennom deltakelse i GATT, EFTA-samarbeidet og de to frihandelsavtaler Norge inngikk med EF i 1973.

Disse frihandelsavtalene har effektivt fjernet toll- og mengdemessige begrensninger i handelen med industrivarer mellom Norge og de andre EFTA-land, og EF. De har dermed oppfylt sitt formål. På 1970- og 1980-tallet har man imidlertid i økende grad sett fremveksten av nye typer handelshindringer. Erkjenningen av at utvikling av toll og mengdemessige begrensninger ikke er tilstrekkelig for å avskaffe slike handelshindringer og konkurransevridende handelspraksis, har resultert i EFs indre marked.

Slike handelshindringer omfatter bl.a. nasjonale produktkrav og tekniske spesifikasjoner som kan stenge andre lands bedrifter ute fra nasjonale markeder. EFs indre marked tar sikte på å skape et felles regelverk for å oppnå et reelt felles marked. EØS-avtalens siktemål er at EFTA-landene skal delta i dette markedet. Dermed legges forholdene til rette for fritt varebytte innenfor et enhetlig marked på ca. 370 millioner mennesker i EFTA- og EF-området. Samtidig åpnes det for samarbeid om andre samfunnspolitiske spørsmål.

Figur 1.1 Til hvilke markeder går våre viktigste eksportvarer?

Kilde: Eksportrådet

1.3.2 Likeverdige konkurransevilkår

EØS-avtalens felles konkurranseregler har til formål å sikre konkurranse på like vilkår.

Konkurransereglene skal hindre at foretak misbruker sin markedsposisjon eller inngår markedssamarbeid som er til skade for andre foretak eller forbrukerne. Uten felles konkurranseregler og en effektiv håndhevelse av dem, kan konkurransen hindres eller vris slik at viktige samfunnshensyn kan bli skadelidende. Manglende konkurranse kan ha virkninger både for prisnivå og produksjonskostninger, og vil føre til at samfunnets ressurser ikke utnyttes optimalt.

Konkurransereglene i EFTA og EF bygger på samme prinsipper, men EFs er mer detaljerte. Fravær av felles konkurranseregler og systemer for håndhevelse har ført til forestillinger om at enkelte norske bedrifter av denne grunn har begunstigede vilkår i forhold til konkurrentene. Slike forestillinger har i en rekke tilfeller gitt opphav til dumping-anklager. Anklager om dumping skaper stor usikkerhet for norsk næringsliv, også i de tilfellene hvor de ikke fører til konkrete tiltak.

De felles konkurransereglene i EØS er basert på de eksisterende EF-regler og tilsvarende regler i EFTA-konvensjonen.

De felles reglene skal anvendes når konkurransebegrensende tiltak har virkning på handelen mellom landene i EØS-området. Hvis en konkurransebegrensning bare har virkning på et nasjonalt marked, skal landets egen konkurranselovgivning anvendes. I dag bruker EF sine konkurranseregler mot foretak fra land utenfor EF hvis et konkurransebegrensende samarbeid har virkning på EF-markedet. Norske foretak har således lenge vært direkte berørt av konkurransereglene i EF.

EØS-avtalens Artikkel 53 setter forbud mot konkurransebegrensende avtaler, vedtak eller samordnet opptreden mellom to eller flere foretak. Som eksempler på slike konkurransebegrensninger, nevnes avtaler om prisfastsettelse mellom konkurrenter og avtaler om oppdeling av markeder eller produksjonskvoter. Avtaler i strid med forbudet er uten rettsvirkning og dermed ugyldige.

Artikkel 54 i EØS-avtalen rammer ett eller flere foretak som utilbørlig utnytter sin dominerende stilling på EØS-markedet eller en vesentlig del av det. Et foretak kan misbruke sin stilling i markedet ved f.eks. å behandle leverandører forskjellig, ved å nekte levering eller ved å gi lojalitetsrabatter. Forbudet retter seg både mot foretak som selv har en dominerende stilling og mot foretak som gjennom samarbeid med andre foretak oppnår markedsdominans.

Avtalens konkurranseregler skal anvendes,

overvåkes og fortolkes på samme måte innen hele EØS. EFs avståelse av anti-dumpingtiltak forutsetter nettopp gjennomføringen av en like effektiv overvåking og håndhevelse av de felles konkurransereglene i EFTA- og EF-området. Dette forutsetter også at det organ som skal overvåke at reglene overholdes i EFTA-pilaren, jf. pkt. 1.7. nedenfor, tilstås tilsvarende myndighet og funksjoner på dette området som EF-kommisjonen.

Overvåkingsorganene plikter å holde foretakene løpende orientert om saker de er involvert i, og foretakene har rett til å uttale seg på alle stadier i behandlingen av en sak. De har videre rett til å få sine klager behandlet av overvåkingsorganet og til å ta saker opp for den kompetente domstolen, dvs. EFTA-domstolen (se nærmere under pkt. 1.7.6) og EF-domstolen.

Overvåkingsorganene skal ha kompetanse til å kreve informasjon fra foretak, foreta kontroll i foretak, forby konkrete konkurransebegrensende handlinger og illegge bøter og tvangsmulfter når foretak bryter regelverket. De nærmere regler om dette er gitt i EFTA-avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen.

Saker som bare har virkning på handelen mellom to eller flere EFTA-land skal behandles av EFTAs overvåkingsorgan. Tilsvarende skal saker som har virkning på handelen mellom EFs medlemsland, behandles av Kommisjonen.

De fleste konkurransesaker har virkning i både EFTA- og EF-området. EFTA og EF skal da fordele konkurransesakene mellom seg i henhold til avtalte kriterier, jf. Avtalens Artikkel 56.

En viktig virkning av regelverket er at det beskytter små og mellomstore foretak mot utilbørlig konkurranse fra storforetak. Siden bedriftsstrukturen i Norge stort sett består av enheter som er små i europeisk målestokk, vil en effektiv overvåking og håndhevelse av konkurransereglene være i norsk interesse også fra en slik synsvinkel.

Konkurransereglene regulerer virksomheten til foretak som opererer i det internasjonale markedet. Det er derfor også naturlig at reglene overvåkes og håndheves av et internasjonalt organ som på samme måte har myndighet til å operere over landegrensene.

1.3.3 Anti-dumpingtiltak

Med dumping menes eksportsalg til en pris som er lavere enn den normale pris for varen, dvs. hjemmemarkedsprisen eller en annen sammenlignbar pris. GATT gir adgang til å treffe mottiltak (anti-dumpingtiltak) mot slik eksport under bestemte vilkår. Med henvis-

ning til GATT har EF utviklet sitt regelverk mot dumping av varer fra land utenfor EF-området. Etersom EF er en tollunion med felles ytre tolltariff og felles konkurranseregler, har man avskaffet adgangen til å ta i bruk anti-dumpingtiltak mot varer fra andre EF-land.

I forhold til tredjeland, herunder Norge, har EF gjentatte ganger innledet anti-dumpingprosedyrer. Norske produsenter av sponplater, ferrosilisium og silisiumkarbid har måttet inngå minsteprisavtaler. I to tilfelle (aluminium og oppdrettslaks) er prosedyren blitt avsluttet uten at tiltak ble iverksatt. For oppdrettslaks har imidlertid EF ensidig innført en minstepris i henhold til EFs markedsordning. Uansett utfall har anti-dumpingprosedyren i seg selv representert en betydelig belastning for de berørte bransjer og bedrifter.

De bransjene som har vært rammet, er oftest lokalisert i områder av distrikts-Norge hvor det er få alternative sysselsettingsmuligheter.

Frykten for dumpinganklager og den usikkerhet slike anklager skaper selv når de er ubegrunnet, hindrer næringslivet i å utnytte sin konkurransevne på lik linje med EFs næringsliv og påfører berørte bedrifter betydelige kostnader.

Problemet blir ekstra stort ved at anti-dumpingvåpenet gjerne tas frem i svært vanskelige markedssituasjoner, hvor bedriftene allerede befinner seg i en presset situasjon. I enkelte tilfeller er ordninger som følge av anti-dumpingprosedyrer, etter fem års varighet forlenget med en ny femårs periode.

Gjennom Artikkel 26 forplikter partene i EØS-avtalen seg til å avstå fra å anvende anti-dumpingtiltak i handelsforbindelsene seg imellom. En forutsetning for dette er at EFs relevante regler på vedkommende område fullt ut er gjort til EØS-forpliktelser.

Når det gjelder fiskeriprodukter, skal partene gjennom videre drøftelser avklare om konkurranseforholdene er likeverdige slik at det kan avstås fra bruk av anti-dumpingtiltak også på dette området.

Med bestemmelsen om avskaffelse av anti-dumpingtiltak, vil EFTA-landenes bedrifter kunne konkurrere på like fot med hverandre og med EF-landenes bedrifter innenfor EØS uten å risikere anklager om dumping. De felles konkurransereglene og det håndhevelses-systemet Avtalen oppretter, har vært en forutsetning for å avvikle bruk av anti-dumpingtiltak.

Bortfallet av anti-dumpingtrusselen bidrar til stabile markedsvilkår og gir bedre muligheter for langsiktig planlegging for norsk næringsliv.

1.3.4 Statlige handelsmonopoler

Avtalens Artikkel 16, som motsvarer Roma-traktatens artikkel 37, bestemmer at partene skal sikre at statlige handelsmonopoler tilpasses slik at det ikke oppstår forskjellsbehandling på grunnlag av nasjonalitet når det gjelder vilkårene for innkjøp og salg.

I henhold til Avtalens Artikkel 6 må Artikkel 16 tolkes i samsvar med de avgjørelser EF-domstolen har truffet vedrørende forståelsen av Romatraktatens artikkel 37 frem til under-tegningen av Avtalen.

I den såkalte Manghera-dommen om det italienske importmonopol for tobakk (sak 59/75), uttalte EF-domstolen at eneretten til import innebar en diskriminering overfor Felleskapets eksportører, noe som var i strid med art. 37. Selv om EF-domstolen de senere år har strammet inn fortolkningen av art. 37, har den imidlertid vist økende forståelse for at medlemslandene kan opprettholde og innføre nasjonale ordninger som er begrunnet ut fra bl.a. hensyn til folkehelse, forbrukervern og effektiv avgiftskontroll. Slike nasjonale ordninger vil kunne opprettholdes selv om de kan virke handelshindrende. Ved vurderingen av konsekvensene av Manghera-dommen må man derfor ikke bare se på EF-domstolens rettspraksis i forbindelse med importmonopolene, men vurdere rettspraksisen under hele området for det frie varebytte.

Når det gjelder detaljmonopolene, har EF-domstolen tolket tilpasningskravet mindre strengt enn for importmonopolene. Detaljmonopolene vil være forenlige med Romatraktatens art. 37 så lenge de ikke faktisk forskjellsbehandler. Detaljmonopoler som omsetter produkter som oppfattes som identiske, som f.eks. bensin, må imidlertid tilpasses.

På norsk side berøres Norsk Medisinaldepot (NMD) og Vinmonopolet A/S av Avtalens Artikkel 16.

Ut fra en samlet vurdering av de krav som EØS-avtalen stiller, vil NMDs enerett til import og engrossalg av legemidler måtte oppheves, slik at også andre legemiddelgrossister vil kunne importere og omsette legemidler på det norske marked. Begrunnelsen er at dagens ordning kan innebære en forskjellsbehandling overfor ulike produsenter av legemidler. Avtalens utgangspunkt er at import- og engrosmonopoler må tilpasses.

Dette skyldes at de avgjørende helse- og sosialpolitiske hensyn som Norsk Medisinaldepot har ivaretatt, vil kunne opprettholdes fullt ut, selv om monopolordningen oppheves. Dette gjelder først og fremst den strenge norske kontrollordningen med legemidler.

NMDs målsetting om å sikre landsdekning

for alle varer til rimelig og lik pris, vil bli videreført under den nye ordningen.

Vinmonopolets enerettigheter står i en annen stilling. Når det gjelder eneretten til detalj salg av vin og brennevin, vurderes denne i hovedsak å tilfredsstille forbudet mot forskjellsbehandling på grunnlag av nasjonalitet som skal gjelde for detaljmonopoler. Ordningen vil bli opprettholdt.

Også Vinmonopolets enerett til import og engrossalg av vin og brennevin vil bli opprettholdt. Denne eneretten er begrunnet i de hensyn som norsk alkoholpolitikk bygger på. Disse hensyn er formulert i alkohollovens § 1-1 der det heter at de norske reguleringer har som mål «å begrense i størst mulig utstrekning de samfunnsmessige og individuelle skader som alkoholbruk kan innebære». Med det høye norske avgiftsnivå på vin og brennevin ville import og engrossalg utenom Vinmonopolet medføre fare for ulovlig omsetning i forbrukerleddet og avgiftsunndragelser.

De nordiske land har i en felles erklæring vist til at de nordiske alkoholmonopolene er begrunnet ut fra viktige helse- og sosialpolitiske hensyn.

Dagens importordning for øl, som favoriserer norske produsenter, vil være uforenlig med EØS-avtalens bestemmelser og vil bli opphevet.

Statkorn vurderes som en del av landbrukspolitikken og berøres ikke av Avtalen.

1.3.5 Landbruk

Landbrukspolitikken inngår ikke som en del av EFTA-samarbeidet, og omfattes heller ikke av EØS-avtalen. Det er tildels store forskjeller i landbrukspolitikken innen EFTA, og mellom EFTA-land og EF.

Importvernet for landbruksprodukter, interne støtteordninger og eksportstøtte er elementer i pris- og markedsordningene i landbrukspolitikken både i EFTA-landene og i EF. Siden landbrukspolitikken er holdt utenom EØS-avtalen, vil ikke disse ordningene bli berørt. Dette betyr at det også etter 1. januar 1993 vil være betydelige forskjeller i prisnivået på landbruksprodukter i EØS.

Siden importvernet er en viktig del av landbrukspolitikken både i EFTA-landene og i EF, har det heller ikke vært aktuelt å etablere frihandel med landbruksvarer i EØS. Det har imidlertid vært et gjensidig ønske om å utvide handelen med landbruksvarer.

Når det gjelder bearbejdede landbruksprodukter, er forutsetningen som under EFTA-landenes frihandelsavtaler med EF, at det skal være anledning til å kompensere for forskjeller i pris på innsatsvarene fra landbruket

ved støtte til eksport og avgift på import av de aktuelle varer. For øvrig skal disse varene være gjenstand for frihandel. Vareomfanget vil bli utvidet noe i forhold til frihandelsavtalene. Nye varer er syltetøy, müsliprodukter, homogeniserte næringsmidler, fettsyrer og akevitt.

Avtalen inneholder en utviklingsklausul. Denne innebærer at partene regelmessig skal drøfte muligheten for en gradvis utvidelse av handelen, innenfor rammen av partenes landbrukspolitikk, på gjensidig fordelaktig basis og i lys av resultatet av GATTs Uruguay-runde. Også de eksisterende frihandelsavtaler mellom EFTA-landene og EF inneholder en utviklingsklausul for handel med landbruksprodukter.

Andre spørsmål om markedsadgang er blitt forhandlet bilateralt mellom EF og de enkelte EFTA-land. Det er henvist til de bilaterale avtalene i EØS-avtalens Protokoll 42.

Norge har avtalt med EF å øke handelen med ost gjennom økte kvoter for import og eksport. Norge har dessuten oppnådd tollfrie kvoter på tilsammen 8 700 tonn for eksport til EF av blomkål, brokkoli, kinakål, kirsebær, plommer og jordbær. De norske importbegrensningene på enkelte typer blomster vil bli fjernet. Norge vil dessuten lette noe på importrestriksjonene når det gjelder jordbær ved å utvide perioden for fri import. Under henvisning til EFs ønske om å utjevne de sosiale og økonomiske forskjeller i Europa, vil Norge fjerne tollene på ca. 60 landbruksvarer som særlig de sørlige EF-land produserer. Dette er produkter som i hovedsak ikke produseres i Norge og hvor tollsatsene i dag er lave.

Norge - og EFTA-landene - har en meget gunstig plante- og dyrehelsestatus sammenlignet med andre land. Disse høye standarder vil kunne opprettholdes i EØS.

EØS-avtalen innebærer et ganske omfattende felles regelverk, særlig når det gjelder handel med dyr og animalske produkter. Forutsetningen fra EFTA-landenes side for å innlede et slikt samarbeid om plante- og dyrehelse har vært opprettholdelse av grensekontroll for å sikre de høye standardene. I samarbeidet skal EFTA-landene derfor ikke legge til grunn de deler av EFs regelverk som bl.a. forutsetter bortfall av grensekontroll.

1.3.6 Fisk

Med en samlet eksportverdi på 14,2 mrd. kroner sto norsk fiskerinæring for 6 pst. av landets eksport i 1991. Fiskerinæringen avsetter rundt 90 pst. av sin produksjon utenlands. Det største marked er EF, som avtar omlag 60 pst. av vår fiskeeksport.

Om samtykke til ratifikasjon av Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS)

Innen EFTA ble det innført frihandel med fisk og fiskevarer fra 1. juli 1990. Også internt i EF er disse varene gjenstand for frihandel. Mellom EFTA og EF er det imidlertid tildels betydelige handelsbarrierer, spesielt gjelder dette høye tollsatser ved eksport av bearbejdet fiskevarer til EF. Handel med fisk er blant de områder der toll fortsatt utgjør en betydelig handelshindring mellom EFTA-land og EF.

Utgangspunktet for EFTA-landene i forhandlingene var at fisk skulle gjøres til gjenstand for samme behandling som industrivarer, dvs. omfattes av full tollfrihet. Forhandlingene om markedsadgang for fisk i EØS angikk i hovedsak spørsmål om toll og konkurransevilkår.

Det lyktes ikke EFTA å oppnå full tollfrihet på EF-markedet for fisk og fiskeprodukter. Forhandlingsresultatet innenbærer imidlertid at det blir tollfrihet for en rekke hvitfiskeprodukter og betydelige tollreduksjoner for andre fiskeprodukter og bearbejdede fiskevarer.

I art. 2 i EØS-avtalens Protokoll 9 er fiskevarene delt inn i tre kategorier:

- fisk som omfattes av tollfrihet fra 1. januar 1993;
- fisk der tollene skal reduseres med 70 pst. innen 1. januar 1997;
- fisk som ikke omfattes av tollreduksjoner.

EØS-avtalen innebærer at EF vil fjerne tollene for fersk og frossen torsk, hyse, sei, kveite og blåkveite, samt ferske fileter av disse artene, fra 1. januar 1993.

Det samme gjelder for saltfisk og tørrfisk av torsk, saltede fileter av torsk og annen hvitfisk og bearbejdede fiskevarer som fiskepinner, kaviar og kaviarprodukter. Fiskepinner er et viktig produkt for fryseindustrien. Tollene på de ovennevnte produktene er i dag opptil 30 pst..

Når det gjelder de øvrige fiskeproduktene, bl.a. levende fisk, fersk og frossen fisk, øvrige fiskefileter, skalldyr og bløtdyr, og de gjenstående bearbejdede produktene, vil det skje en gradvis tollnedtrapping med 70 pst. av den toll disse produktene har i dag fra 1. januar 1993 frem til 1. januar 1997. Dette betyr en reduksjon av tollene ned til mellom 2,4 og 6,9 pst. For de fleste produkter vil tollene ligge i størrelsesorden 0,9-4 pst.

Tollene for sild, makrell, laks, reker, en kamskjellart (Coquilles St. Jacques), sjøkreps, fiskemel og fiskeolje er ikke redusert.

Avtalens Protokoll 46 inneholder en utviklingsklausul hvor partene ved gjennomgang annethvert år vil søke å utvikle samarbeidet

på en harmonisk, gjensidig fordelaktig basis innenfor rammene av partenes fiskeripolitikk.

Avtalen vil åpne for betydelige nye muligheter når det gjelder eksporten til EF-land. For det første har EFs tollsatser i stor grad hindret eksport. Norske leverandører vil nå få muligheten til å komme inn på markedet med et vesentlig bredere produktspekter. Dermed har tollsatsene hatt en struktur som har gitt EFs fiskeindustri konkurransemessige fortrinn. Under dagens regime er f.eks. norsk torsk som skal brukes som råvare i EFs fiskeindustri, belagt med 3,7 pst. toll, mens samme vare til ferskkonsum belastes med 12 pst. for fersk fisk og 18 pst. for fileter. Disse produktene oppnår nå tollfrihet.

Den oppnådde markedsløsning vil derfor sette norsk fiskeindustri i stand til å styrke sin posisjon på det europeiske markedet. Den nye tollsituasjonen for fersk fisk og filet vil gjøre det mulig for norske fiskere og eksportører å betjene det kjøpekraftige ferskfiskmarkedet i Europa. Mens Island hittil har hatt bedre markedsadgang enn Norge, vil markedsvilkårene i EØS i hovedsak være like for samtlige EFTA-land. Eksisterende bilaterale ordninger, som gir bedre vilkår, vil bli videreført.

EFTA-landene vil avvikle gjenværende toll på fiskevarer fra EF 1. januar 1993. Dette betyr at EF får samme betingelser som gjeldende frihandelsregime i EFTA.

Norge har i dag tollfrihet på import av alle fiskeprodukter fra EFTA- og EF-land, bortsett fra på enkelte ferdige produkter der tollsatsen gjennomgående er 25 øre/kg.

I forhandlingene ble det oppnådd enighet om å avskaffe statsstøtte som virker konkurransevridende, i hovedsak drifts- og prisstøtte, uten at det etableres felles regelverk på dette området. Siden EFTA-landene har noe strengere regler enn EF og seg imellom på forhånd var blitt enige om å fjerne konkurransevridende støttetiltak innen 31. desember 1993, innebærer enigheten med EF kun at EFTA-landene vil fremskynde tilpasningen med et år.

Når det gjelder markedsordninger for fisk, tok man under forhandlingene sikte på at forskjellige ordninger kunne fungere ved siden av hverandre uten å forårsake konkurransevridninger. For EFTA-landene var det dessuten et mål å sikre at anti-dumpingtiltak mot handel med fisk og fiskevarer ikke skulle brukes innenfor EØS. Dette vil bli drøftet videre av partene før avtalen trer i kraft. Partene er enige om visse vilkår som må oppfylles for at konkurransevridning ikke skal anses å finne sted. Det vises til proposisjonens kapittel 4.

Det vil fra norsk side ikke være nødvendig med omfattende endringer i lovverket for å kunne oppfylle disse betingelsene.

Adgang til investeringer og etablering i fiskeindustrien og i annen industri vil være den samme for alle EØS-borgere. Norge kan videreføre sine restriksjoner på utenlandske investeringer og utenlandske etableringer i fiskeflåten. Dersom oppkjøp finner sted i industri som disponerer fiskebåter, kan norske myndigheter kreve at båtene skilles ut fra vedkommende selskap.

Fiskekartøyer fra EF skal ha rett til direkte landinger av fisk, men EFTA-landene har ikke gått med på å åpne adgang for fri transitt. Dette spørsmålet vil bli gjenstand for videre drøftinger med sikte på å finne frem til gjensidig akseptable løsninger før iverksettelse av avtalen.

EØS-avtalen etablerer ikke en fiskeripolitikk, verken når det gjelder ressursforvaltning, reguleringer og kvoter, eller vedrørende strukturpolitikk eller utøvelse av fisket.

Parallelt med EØS-forhandlingene ble det ført bilaterale forhandlinger mellom Norge og EF om utvidelse av det gjensidige balanserte kvotesamarbeidet innenfor den bilaterale fiskeriatavtalen av 1980, jf. St.prp.nr. 102 (1991-92).

1.3.7 Toll- og opprinnesspørsmål

En tollunion er en avtale om å etablere et felles tollområde. Det innebærer at de land som deltar i tollunionen fjerner toll og andre direkte handelshindre seg imellom, samt at de innfører felles ytre tollsatser og etablerer felles handelspolitikk overfor tredjeland. En vare som importeres til et land i en tollunion fra et tredjeland det ikke er inngått preferanseavtale med, må det normalt betales toll for på tollunionens yttergrense. Varen sirkulerer deretter fritt innenfor tollunionen. Det er dermed ikke behov for opprinnelsesregler for den interne samhandel i en tollunion.

Et frihandelsområde er en avtale om å etablere frihandel med varer som er produsert i området. Toll og andre direkte handelshindre blir fjernet mellom de land som deltar i frihandelsområdet, men de enkelte land kan - i motsetning til landene i en tollunion - ha ulike tollsatser og ulike handelsreguleringer overfor tredjeland. Forskjellen i ytre handelspolitikk medfører at det er nødvendig med opprinnelsesregler i et frihandelsområde som EØS.

Avtalens opprinnelsesregler angir kriterier som må oppfylles for at en vare skal preferansebehandles, dvs. ha redusert toll eller være tollfri og ha fri sirkulasjon i EØS. Disse reglene bygger på regelverket i EFTA-landenes bilaterale frihandelsavtaler med EF.

Avtalen innebærer at regelverket forbedres bl.a. ved at det innføres mulighet til å bearbeide en vare i flere avtaleland og derved oppnå opprinnelsesstatus (full kumulasjon). Det er også innført mulighet til på visse betingelser å benytte inntil 10 pst. tredjelandsmaterialer utover det som fremgår av de øvrige reglene, gjennom den såkalte generelle toleranseregulering. Denne bestemmelsen omfatter ikke tekovarer, der toleransereguleringene er mer begrenset. Protokoll 4 innebærer også, på visse betingelser, mulighet til å foreta bearbeiding av varer utenfor EØS uten at dette fører til tollbelastning ved reimport. Denne bestemmelsen gjelder ikke for tekovarer.

Avtalen innebærer også en forenkling når det gjelder krav til dokumentasjon av varers opprinnelse. Dette vil være til nytte for både bedrifter og myndigheter.

På tollområdet innebærer Avtalen forenkling av tollformaliteter og kontroll i forbindelse med godstransport over landegrensene. Formålet er å sikre mest mulig rasjonell trafikkavvikling ved grensepasseringer i hele EØS-området samtidig som adgangen til grensekontroll opprettholdes. For norsk transportnæring vil Avtalen få størst betydning ved passering av grenser inn til EF eller til EFTA-land på kontinentet.

Avtalen innebærer også styrket gjensidig bistand i tollsaker.

1.3.8 Tekniske handelshindringer

Ensartede krav til produktens utforming, kvalitet m.v. Helse, sikkerhet og miljø

Fritt varebytte mellom landene forutsetter mest mulig ensartede krav til produktene. Nasjonale produktkrav har oftest til formål å ivareta særlige hensyn som f.eks. miljø, helse, sikkerhet, forbrukerinteresser m.v. Brede produktområder er omfattet av slike krav.

Ulike nasjonale produktkrav, godkjenningsprosedyrer o.l., skaper imidlertid hindringer for det frie varebytte landene imellom i form av tekniske handelshindringer.

Det er derfor en målsetting i det internasjonale økonomiske samkvem å skape mest mulig ensartede produktkrav. De ensartede kravene må imidlertid ha et slikt nivå at de effektivt kan fremme de hensyn de skal ivareta. Innføring eller opprettholdelse av krav til produktens utforming, kvalitet og sikkerhet må ivareta reelle hensyn, og ikke ha som sitt egentlige formål å beskytte egne markeder.

Arbeidet med å fjerne tekniske handelshindringer pågår både i GATT, på europeisk og på nordisk nivå. Utviklingen av et felles regelverk har vært en prioritert oppgave i EF, og inngår i gjennomføringen av det indre mar-

Om samtykke til ratifikasjon av Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS)

ked. Siden 1984 har EFTA-landene og EF samarbeidet om avvikling av tekniske handelshindringer.

I mai 1985 vedtok EF nye prinsipper for harmonisering av regelverket - den såkalte «nye metode». Metoden går ut på at de generelle krav til helse, sikkerhet og miljø fastsettes i rammedirektiver. Deretter overlates det til de europeiske standardiseringsorganisasjonene CEN (Den europeiske standardiseringskomite), CENELEC (Den europeiske komite for elektroteknisk standardisering) og ETSI (Det europeiske standardiseringsinstitutt) å utarbeide utfyllende tekniske spesifikasjoner i form av europeiske standarder. Det forutsettes at standardene tilfredsstiller sikkerhetskravene i direktivene. Varer som tilfredsstiller spesifikasjonene i europeiske standarder, kan påføres et eget merke (CE). CE-merket må benyttes for å kunne markedsføre produktet i EF.

EF har så langt benyttet den «nye metode» til å regulere produktområder som maskiner, byggevarer, teleterminal-utstyr, medisinsk utstyr og leketøy. De samme prinsipper vil bli benyttet på andre områder som skipsutstyr, fritidsbåter m.v.

På andre produktområder har EF utviklet mer detaljerte fellesskapsbestemmelser. Slikt detaljert regelverk finnes for produktområdene næringsmidler, kjemikalier, kjøretøy, legemidler m.v.

EØS-avtalen fastslår en målsetting om at det skal legges til grunn et høyt beskyttelsesnivå for helse, sikkerhet og miljø i den videre utvikling av felles regler.

I EFs arbeid for å avvikle og forebygge tekniske handelshindre, legges det også stor vekt på å fastsette regler som sikrer et høyt nivå for helse, sikkerhet, miljø og forbrukerbeskyttelse. I Romatraktatens art. 100a, 3. ledd, forutsettes det at Kommisjonens forslag til regelverk skal bygge på et høyt beskyttelsesnivå. Videre er det i de fleste direktiver innarbeidet sikkerhetsklausuler som innebærer at prinsippet om fri sirkulasjon av varer kan tilside-settes dersom hensynet til sikkerhet, helse og miljø tilsier det.

EF har et omfattende regelverk som fastsetter produktkrav. EØS-avtalen inneholder bestemmelser som motsvarer EF-regelverket og som er et viktig grunnlag for det frie varebyttet innenfor EØS-området. EØS-avtalens Vedlegg II omfatter nærmere 650 rettsakter. Et stort antall berører næringsmidler (150), kjemikalier (50), kjøretøy (47) og traktorer (37).

For å forebygge tekniske handelshindre ble det i 1989 inngått en avtale mellom EFTA og

EF om at nye forslag til tekniske forskrifter i EFTA- og EF-land skal sirkuleres med en tre måneders kommentarfrist, jf. St.prp. nr. 28 (1989-90). Notifiseringene skal skje på et tidligst mulig tidspunkt, slik at det eventuelt kan foretas endringer i forslagene til forskrift. Denne informasjonsprosedyren for tekniske forskrifter omfatter årlig omlag 600 forskriftsfor-slag. Norge notifikerte i 1991 20 forslag. Informasjonsprosedyren vil bli videreført under EØS-avtalen.

Regelverksarbeidet i EFTA-landene og i EF bygger på bredere internasjonale eller europeiske resultater. Norge har derfor kun på få områder hatt behov for overgangsordninger. Norge har to års overgangsperiode før EØS-bestemmelsene trer i kraft for kjøretøy og leketøy. Import av disse varer vil som hovedregel skje på basis av det felles EØS-regelverket fra 1. januar 1995. For klassifisering og merking av kjemiske stoffer og produkter er det en målsetting å nå frem til felles regler basert på EFs regelverk fra 1. januar 1995. Det vil bli innledet et nært samarbeid for å finne frem til felles løsninger. Dersom et EFTA-land finner at det også etter 1995 vil være behov for unntak fra EØS-regelverket, vil nasjonal lovgivning kunne videreføres. Denne løsningen omfatter bl.a. stoffer som er kreftfremkallende eller fremkaller allergi.

Ikke-tidsbegrensede overgangsordninger vil gjelde for utvalgte stoffer (som PCB, asbest og kvikksølv i batterier, kadmiurn i kunstgjødsel), plantevernmidler, ozonned-brytende stoffer som KFK- og haloner.

I det europeiske standardiseringsarbeidet vil det være viktig å ivareta kravene til helse, sikkerhet og miljø såvel som norske produsentinteresser. Standardiseringsarbeidet koordineres i Norge av Norges Standardiseringsforbund. Regjeringen er igang med å vurdere hvordan de ulike interessegruppers deltakelse i dette arbeidet kan styrkes.

EØS-avtalen innebærer et nærmere samarbeid mellom avtalepartene om utvikling av nytt felles regelverk. Et felles regelverk vil gi ensartede produktkrav og kontrollordninger for produkter innenfor EØS-området. Produkter produsert etter kravene i nye metode-direktiver kan påføres CE-merket, og dermed kunne omsettes fritt i hele EØS-området.

EFs regelverk for matvarer, herunder bestemmelser om tilsetningsstoffer i matvarer, er under revisjon. Flere sentrale direktiver vil bli fastsatt i løpet av de nærmeste år. Et nært samarbeid under EØS-avtalen om utviklingen av dette reviderte regelverket vil også bli viktig.

Produktområder som ikke dekkes av felles produktkrav

For de områder som ikke dekkes av felles regler om produktkrav, er utgangspunktet i EF at produkter som er tillatt omsatt i ett land, også skal være fritt omsettelige i andre medlemsland.

EØS-avtalens Artikkel 11 setter forbud mot mengdemessige importrestriksjoner og alle tiltak med tilsvarende virkning. Artikkelen har samme ordlyd som Romtraktatens art. 30 og må derfor i henhold til Avtalens Artikkel 6 forstås i samsvar med EF-domstolens avgjørelser vedrørende bestemmelsens innhold.

Det foreligger en omfattende rettspraksis som kan sammenfattes med at forbudet i Artikkel 11 vil omfatte alle handelshindringer som direkte eller indirekte hindrer samhandelen mellom avtalepartene. Artikkelen får imidlertid bare anvendelse for de områder som ikke er dekket av felles regler om produktkrav. I de avgjørelser hvor EF-domstolen har måttet foreta en avveining mellom prinsippet om fritt varebytte og andre interesser som kommer i konflikt med prinsippet, har den slått fast at et produkt som kan omsettes lovlig i ett medlemsland, også skal kunne omsettes i de andre. Den har likevel slått fast at regler som rent faktisk virker handelshindrende, ikke nødvendigvis behøver å være i strid med Artikkel 11 så fremt de tilgodeser viktige samfunnsmessige hensyn og ikke går lenger enn strengt nødvendig for å ivareta dem. Det er dette som gjerne kalles «Cassis de Dijon»-prinsippet. Tiltak begrunnet ut fra forbrukerhensyn, miljøvern, hensynet til arbeidsmiljøet og effektiv skatte/avgiftskontroll, har f.eks. vært akseptert av EF-domstolen. Dessuten vil de hensyn som er formulert i Artikkel 13 kunne gjøres gjeldende. Disse omfatter hensyn til offentlig moral, orden og sikkerhet, vern om menneskers og dyrs helse, plantelivet, nasjonale skatter av kunstnerisk, historisk eller arkeologisk verdi eller den industrielle eller kommersielle opphavsrett.

1.3.9 Energi

EF har ingen felles energipolitikk, men det pågår en utvikling i retning av å integrere energisektoren i det indre marked. Denne utviklingen er ikke kommet så langt at energisektoren har hatt noen fremtredende plass i EØS-forhandlingene. De energibestemmelser som inngår i Avtalen, innvirker i liten grad på norsk energipolitikk. Forvaltningen av norske energiresurser og hovedtrekkene i vår energipolitikk endres ikke som følge av EØS-avtalen.

Vår stilling som energileverandør til Vest-Europa har først og fremst sammenheng med vårt ressursgrunnlag, markedsnærhet og forsyningsikkerhet. EF-landene utgjør vårt desidert viktigste energimarked. Økende miljøbevissthet i EF har også åpnet nye muligheter for norsk gass. Samtidig vil et tettere og mer forpliktende økonomisk samarbeid gjennom EØS kunne bidra til ytterligere å befeste vår posisjon som energileverandør til Vest-Europa. De friere etableringsforhold innen EØS må også forventes å bedre mulighetene for norsk nedstrømsvirksomhet. Det samme kan gjelde for samarbeidmuligheter som vil ha spesiell interesse i lys av et ekspanderende europeisk gassmarked.

Rammevilkårene for energiforsyningen innenfor EF vil ha stor betydning for Norge. En viktig side ved EØS-avtalen er at det skapes samarbeidsordninger som gir mulighet for innflytelse på fremtidig regelverk. Dette er av vesentlig betydning fordi vi ennå befinner oss på et tidlig stadium i utviklingen mot en mer samordnet energipolitikk og integrerte energimarkeder.

1.3.10 Offentlig innkjøp

Åpning av de offentlige innkjøpsmarkeder er et viktig ledd i gjennomføringen av det indre marked i EF. Disse markeder har i de europeiske land gjennomgående vært preget av liten internasjonal konkurranse.

EØS-avtalen innebærer at det etableres et felles europeisk offentlig innkjøpsmarked med et felles regelverk. I praksis betyr dette åpen konkurranse ved kjøp av varer for mer enn 1,6 mill. NOK og kontrahering av bygg- og anleggsarbeid for mer enn 40 mill. NOK. (Terskelverdiene for de ekskluderte sektorer ved innkjøp av varer, se nedenfor, er 4,8 mill. NOK for telekommunikasjoner og 3,2 mill. NOK for de andre sektorer. For bygg- og anlegg er grensen også her 40 mill. NOK).

Dette vil gjelde for alle statlige, fylkeskommunale og kommunale innkjøp. Det vil også omfatte private bedrifter som baserer sin virksomhet på særlige og eksklusive rettigheter (konsesjoner) gitt av offentlige myndigheter.

Varedirektivet og bygg- og anleggsdirektivet inneholder detaljerte prosedyreregler for offentlige innkjøp av varer og kontrahering av bygg- og anleggsarbeider. Regelverket vil videre være basert på direktivet som omhandler innkjøp for virksomheter innen sektorene vann- og energiforsyning, transport og telekommunikasjon (de ekskluderte sektorer). Bedriftene vil i EØS få adgang til et klageap-

parat som skal sikre effektiv oppfølging av regelverket.

I EF alene vil det være et offentlig innkjøpsmarked over terskelverdiene på anslagsvis 2.500 milliarder NOK. Tall for Norge over terskelverdi vil være ca. 65 milliarder NOK, inkludert offshoresektoren.

Norge har generelt ført en mer åpen politikk m.h.t. offentlige innkjøp og har en høyere importandel enn de aller fleste EFTA- og EF-land. Norsk næringsliv forventes derfor å ha forholdsvis mer å vinne gjennom økt eksport enn man vil tape i hjemmemarkedet.

Økt konkurranse betyr imidlertid at det blir mer krevende å selge på offentlige innkjøpsmarkeder også for norske bedrifter. Samtidig er det en sentral målsetting å bidra til besparelser for offentlig sektor gjennom reduserte kostnader ved offentlige innkjøp. Dette vil bl.a. bidra til å gjøre offentlig sektor mer kostnadseffektiv, hvilket i neste omgang vil ha betydning for næringslivets konkurransevne.

Offshore-sektoren

Norske interesser er sterkt knyttet til offshoresektoren. Det norske offshore-markedet er nest etter det britiske, det største i Europa. For Norge har det vært viktig å sikre at situasjonen etter 1. januar 1993 vil innebære reell og gjensidig åpning av de europeiske offshore-markedene. Norsk industri forventes å være konkurransedyktig i dette markedet.

Norge har to års overgangsperiode for de ekskluderte sektorer, som blant annet vil omfatte leveranser til offshoresektoren. På ensidig basis kan vi velge å redusere overgangsperioden om det skulle anses ønskelig. I den tiden Norge eventuelt gjør bruk av overgangsperioden, vil regelverket heller ikke bli gjort gjeldende for norske bedrifter på tilsvarende markeder i andre EØS-land.

EØS-avtalen inneholder en beskyttelsesklausul som kan benyttes dersom det oppstår alvorlige problemer i en sektor eller i et distrikt. Det betyr at også dersom alvorlige problemer skulle oppstå i offshoresektoren, vil klausulen kunne benyttes. Det vises til nærmere omtale i proposisjonens kapitler 4 og 8.

Bruk av beskyttelsesklausulen innebærer at en begrenset del av avtalen settes ut av funksjon. Det land som rammes av beskyttelsesklausulen vil ha anledning til å iverksette mottiltak. Slike tiltak skal ikke gå lenger enn det som er strengt nødvendig for å gjenopprette balansen.

Ut fra en totalvurdering må en åpning av de offentlige innkjøpsmarkeder i EØS forventes å være til fordel for norsk næringsliv og innkjøpende enheter i offentlig sektor.

1.3.11 Statsstøtte

Med statsstøtte menes i denne sammenheng all støtte som resulterer i en nettooverføring fra offentlige kilder. Felles regelverk på statsstøtteområdet begrenser det spillerom konkurrerende land har for bruk av konkurransevridende statsstøtte.

EØS-landene mottar mer enn 80 pst. av norsk eksport og leverer ca. 60 pst. av norsk import. Et felles regelverk på statsstøtteområdet er derfor en viktig del av rammebetingelsene for norsk næringsliv. Det vil skape mer forutsigbare og like konkurransevilkår. For Norge er det derfor klare fordeler ved et felles regelverk for statsstøtte.

Det er prinsippene for statsstøtte det har vært forhandlet om i EØS-sammenheng. Ingen enkeltordninger har vært gjenstand for forhandlinger eller godkjenning. Norske støtteordninger skal notifiseres til EFTAs overvåkingsorgan.

EØS-avtalen gir adgang til informasjon om enhver støtteordning innen EFTA og EF. Statsstøtteregelverket gir norske myndigheter og norsk næringsliv muligheter til å sette søkelyset på støtte i andre land, noe som tidligere har vært vanskelig. EØS-avtalen gir oss dessuten et håndhevingsapparat som gjør at en klage på handelsvridende statsstøtte i andre land, kan gi resultater.

EF har i EØS-avtalen forpliktet seg til ikke å benytte sitt regelverk om anti-dumpingtiltak på områder der EFs regler er innarbeidet i Avtalen. Dette vil eliminere den usikkerhet som har knyttet seg til påstander om dumping og anti-dumpingprosedyrer fra EFs side. Dermed fjernes et vesentlig usikkerhetsmoment for norsk utekoncurrerende industri.

Regjeringen legger stor vekt på at hovedtrekkene i norsk distriktspolitikk kan videreføres i EØS. Det kriteriet for tildeling av statsstøtte som best sikrer mulighetene for å videreføre hovedtrekkene i norsk distriktspolitikk, er lav befolkningstetthet. Dette er ivare tatt ved en felles erklæring i tilknytning til EØS-avtalens art. 61 nr. 3c. Partene erklærer her at en region som ikke tilfredsstiller kriteriene om relativ levestandard og arbeidsledighet, kan vurderes ut fra andre kriterier som lav befolkningstetthet. Lav befolkningstetthet er således et selvstendig kriterium ved avgrensning av geografiske virkeområder for de distriktspolitiske støtteordningene.

De fleste av de norske ordningene har paralleller i andre EFTA-land og i EF-land. På bakgrunn av den distriktspolitikk som i praksis føres i EF-landene, og det gjennomslag EFTA-siden har fått for lav befolkningstetthet som selvstendig kriterium for distriktsstøtte,

vil Norge kunne videreføre hovedlinjene på dette området innenfor EØS.

Den overveiende del av norsk statsstøttepraksis vil, med mindre justeringer, være i overensstemmelse med EØS-regelverket.

EØS-avtalen omfatter ikke regler om støtte til skipsbyggingsindustrien. Dette innebærer at verft innenfor EF vil kunne få høyere støtte enn den maksimumsstøtte som gis i Norge. EF har akseptert at det i forbindelse med revisjon av EFs skipsbyggingsregelverk 1. januar 1994 skal etableres en konsultasjonsmekanisme med EFTA-landene med sikte på å oppnå regler som skaper like konkurranseforhold. Regjeringen vil arbeide for en løsning som etablerer likebehandling på dette området.

1.3.12 Kull og stål

EF har gjennom traktaten om Det europeiske kull- og stålfellesskap (EKSF) særskilte bestemmelser for kull- og stålindustrien. Hovedformålet har vært å oppnå et felles marked på dette området. Norge har siden 1973 hatt en egen frihandelsavtale med EKSF.

Tendensen innen EF er at kull- og stålsektoren i økende grad behandles på linje med andre industrisektorer. I praksis vil dette bety redusert anvendelse av spesialbestemmelser i EKSF. EF har likevel valgt å opprettholde EKSF-traktaten og de fleste av de arrangementer som er knyttet til denne frem til traktatens utløp i 2002. For både EFTA-landene og EF var det derfor naturlig å utvide samarbeidet for å sikre sammenfallende markedsvilkår på kull- og stålområdet i EØS.

EØS-avtalen sikrer slike sammenfallende markedsvilkår. Gjennom Avtalens konkurranseregler, som motsvarer bestemmelsene i EKSF-traktaten, legges det til rette for avskaffelse av anti-dumpingstiltak mellom partene.

Avviklingen av eksportrestriksjoner for jern- og stålskrap er ledd i en utvikling hvor kull og stålprodukter behandles på linje med andre varegrupper.

1.3.13 Immaterielle rettigheter

EØS-avtalen inneholder bestemmelser om immaterielle rettigheter, d.v.s. industrielle rettigheter og opphavsrettigheter. Industrielle rettigheter omfatter patenter, varemerker, industrielle mønstre, kretsmønstre for integrerte kretser og rettsbeskyttelse av plantesorter.

Norske interesser i forbindelse med EØS-forhandlingene på området immaterielle rettigheter har særlig vært knyttet til patentering av bioteknologiske oppfinnelser. Hovedhensynet har vært i størst mulig grad å ivareta

nasjonale målsettinger, slik disse er nedfelt i Innst. S. nr. 155 (1990-91). Avtalen innebærer at den nåværende norske patenteringspraksis vedrørende bioteknologiske oppfinnelser vil kunne videreføres.

Avtalen medfører at prinsippet om nasjonal konsumpsjon av immaterielle rettigheter oppheves der dette har hatt anvendelse i EFTA-landene. For Norge gjelder dette patentrettigheter og mønsterrettigheter. I stedet innføres prinsippet om regional EØS-konsumpsjon. Dersom en vare som det er knyttet en slik enerett til, bringes på markedet i et EØS-land med rettighetshaverens samtykke, kan denne ikke lenger motsette seg at varen eksporteres til andre EØS-land på grunnlag av eneretten.

1.4 KAPITAL OG TJENESTER

1.4.1 Innledning

Økt handel med tjenester og internasjonalisering av kapitalmarkedet har knyttet de nasjonale økonomier nærmere sammen.

Ulike nasjonale regler på disse områdene utgjør fortsatt hindre for tjenesteutveksling og kapitaltransaksjoner. Disse hindrene har mye av den samme virkning som hindrene for det internasjonale varebyttet og gjør at gevinstene ved internasjonal arbeidsdeling, spesialisering og konkurranse ikke kan nyttiggjøres fullt ut. Gjennom EØS-avtalen etableres felles regler slik at fordelene ved internasjonalt økonomisk samkvem kan utnyttes også på tjeneste- og kapitalområdet. Dette bidrar til å styrke verdiskapningen i samfunnet.

Et grunnprinsipp i Avtalens bestemmelser om kapitalbevegelser og handel med tjenester, er at slikt samkvem skal skje uten forskjellsbehandling på grunnlag av nasjonalitet.

Fri bevegelighet for tjenester og kapital omfattes verken av den gjeldende frihandelsavtalen mellom Norge og EF fra 1973 eller av EFTA-konvensjonen fra 1960. Det er således to nye og viktige områder hvor vårt økonomiske samkvem med de andre vest-europeiske landene avtales festes gjennom EØS-avtalen.

Hovedmålene med å etablere et felles sett av regler for tjenestehandel og kapitalbevegelser er å

- skape likeartede konkurranseforhold for tjenesteyting og likeartede betingelser for overføring av kapital;
- øke effektiviteten og redusere kostnadene for brukerne av tjenester innen transport, finans m.v.;
- utnytte kapitalressursene bedre;

- ivareta viktige offentlige hensyn bl.a. knyttet til miljø, sikkerhet og forbrukerbeskyttelse.

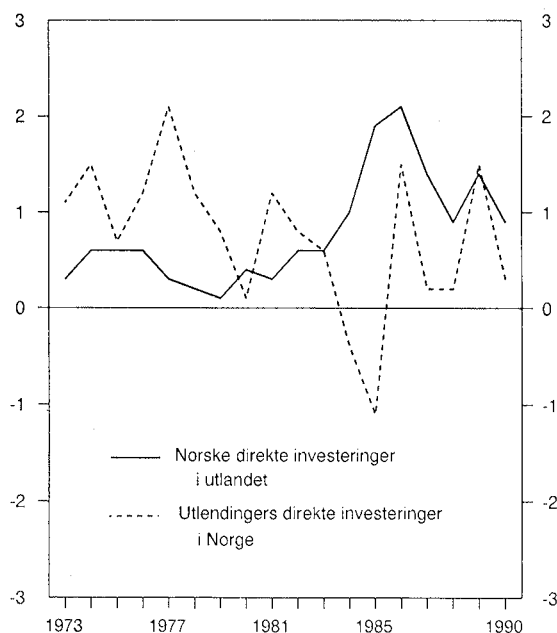
1.4.2 Kapital

Fri bevegelighet for kapital innebærer at det ikke kan settes hindringer ved grensene ut fra hvor i EØS-området kapitalen kommer fra eller går til. Avtalen fastslår således et prinsipp om likebehandling. Det skal heller ikke være nasjonale regler som forskjellsbehandler etter nasjonalitet ved kjøp av fast eiendom, etablering av næringsvirksomhet eller kjøp av eierandeler i eksisterende selskaper.

Tabell 1.2 viser forholdet mellom norske direkte investeringer i utlandet og utlendingers direkte investeringer i Norge som andel av BNP.

Norske valutarestriksjoner ble i det alt vesentlige avvirket pr. 1. juli 1990, etter en gradvis nedbygging gjennom flere år. På dette området medfører derfor EØS-avtalen ikke store endringer for Norge. De restriksjoner som gjenstår, er i hovedsak et forbud mot å tegne livs- eller annen personforsikring i utlandet og et påbud om å handle utenlandske verdipapirer gjennom norsk megler. Disse bestemmelsene vil bli avvirket.

Figur 1.2 Norske direkte investeringer i utlandet og utlendingers direkte investeringer i Norge som andel av bruttonasjonalproduktet

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Den frie etableringretten betyr at etablering skal skje på de betingelser som gjelder i det landet hvor etableringen skjer. Tilsvarende gjelder for plassering av kapital hvor borgere fra andre EØS-land skal behandles likt med borgere i det landet hvor kapitalen plasseres. De særlige konsesjonsbestemmelsene som forskjellsbehandler utlendinger i forhold til innlendinger, må derfor avvikles.

Industrikonsesjonslovens bestemmelser om at aksjeervert av utlendinger er konsesjonspliktig når samlet utenlandsk eie overskrider 33 1/3 pst. eller når utenlandsk eie på en hånd overskrider 20 pst. av eierkapitalen, er eksempler på slike bestemmelser. Regelen om at utenlandsk eie i norske finansinstitusjoner ikke kan overskride 33 1/3 pst., er et annet eksempel.

Bestemmelsen om at ingen enkeltstående eier kan eie mer enn 10 pst. av aksjene i en norsk finansinstitusjon, er derimot et eksempel på en bestemmelse som kan opprettholdes, siden den ikke skiller mellom nordmenn og utlendinger. Denne og øvrige konsesjonsordninger kan opprettholdes enten fordi de likestiller innlendinger og utlendinger med hensyn til konsesjonsregulering, eller fordi de faller utenfor Avtalens virkeområde. Forvaltning og regulering av utnyttelsen av naturressurser er et annet eksempel. Nasjonale konsesjonsregler for ervert av fast eiendom, naturressurser og næringsvirksomhet kan opprettholdes eller innføres så lenge de ikke forskjellsbehandler på grunnlag av nasjonalitet eller på annen måte er i strid med EØS-avtalen.

Norge har en overgangsordning på to år for å endre konsesjonsbestemmelser som forskjellsbehandler utlendinger. Det betyr at slike regler må være avvirket innen 1. januar 1995.

Konsesjonsordninger som opprettholdes

En rekke norske bestemmelser og ordninger i dagens norske lovgivning vedrørende ervert og forvaltning av fast eiendom, naturressurser og eierandeler i selskaper, er utformet uten at det skilles mellom norske og utenlandske statsborgere. Disse ordningene opprettholdes.

Nåværende regler vedrørende investeringer i fiskebåter opprettholdes. Disse reglene fastslår bl.a. at utlendinger ikke kan eie mer enn 40 pst. av aksjekapitalen i selskaper som har rett til å drive fiske. Norske myndigheter kan også kreve at selskaper som er helt eller delvis ervert av utenlandske statsborgere, skal avvikle eventuelle investeringer i fiskefartøyer. For investeringer i fiskebåter har Norge et varig unntak fra det alminnelige forbud mot

forskjellsbehandling på grunnlag av nasjonalitet.

I forbindelse med erverv av *fritidseiendommer* er det i følge EØS-avtalen adgang til å skille mellom innenlands- og utenlandsboende. Ved erverv av fritidseiendommer i Norge kan det derfor fortsatt stilles krav om at kjøperen skal være bosatt her i landet.

Dessuten opprettholdes følgende ordninger og vilkår:

- alle erverv av faste eiendommer over 5 dekar (15 dekar for bebygde næringseiendommer) er konsesjonspliktige;
- erverv av fast eiendom fra nær slekt eller ved odal, eller kjøp av kommunalt eide tomter opp til 20 dekar er konsesjonsfritt for alle;
- bo- og driveplikt kreves ved ethvert erverv av landbrukseiendommer, inklusive skogseiendommer;
- det er ikke adgang til å dele landbrukseiendom, f.eks. fraskille skog, uten Fylkeslandbruksstyrets samtykke. Fylkeslandbruksstyret kan bare gi samtykke dersom delingen er driftsøkonomisk forsvarlig;
- eiere av landbrukseiendommer plikter å holde jorda i hevd og skjøtte skogen;
- alle grunneiere må rette seg etter lovmessige og reguleringsmessige bestemmelser som vedrører utnyttelsen av tomtgrunnen, f.eks. stadfestede reguleringsplaner;
- erverv av mer enn 20 pst. av aksjene på én hånd i selskaper som har konsesjonspliktig fast eiendom, er konsesjonspliktig;
- utbygging og regulering av vassdrag bestemmes av myndighetene;
- eiendomsretten til petroleumsressursene tilligger staten og nasjonale myndigheter bestemmer grad og form for utnyttelse av petroleumsressursene;
- enhver etablering, oppkjøp eller fusjon av finansinstitusjoner hvor en part er norsk, krever tillatelse av myndighetene;
- ingen enkeltstående eier eller gruppe kan eie mer enn 10 pst. av aksjene eller andelen i en norsk finansinstitusjon.

Også ordningene med statlig forkjøpsrett og hjemfallsrett til staten for vassdrag opprettholdes. Offentlig eie av vannfall er forenlig med EØS-avtalen.

Nasjonale styringsredskaper

For fortsatt å kunne gi myndighetene tilstrekkelige styringsmuligheter i forbindelse med forvaltning av norsk næringsvirksom-

het, enten bedriftseieren er norsk eller utenlandsk, vil Regjeringen legge frem forslag til en ny oppkjøpskontrollordning ved bedrifts-erverv. Denne ordningen vil være basert på en kombinasjon av en meldepliktsordning og en godkjenningsordning. Meldeplikten vil være pålagt kjøpere av større eierandeler i selskaper som oppfyller visse kriterier, deriblant størrelse. Myndighetene vil på bakgrunn av en slik melding kunne avgjøre om en nærmere prøving av ervervet vil være nødvendig. Om slik prøving anses nødvendig, kan utfallet av behandlingen bli godkjennelse, godkjennelse på bestemte vilkår eller avslag. Det vil bli lagt vekt på at en slik oppkjøpskontrollordning skal være minst mulig belastende både for næringslivet og myndighetene samtidig som den sikrer kontroll med eierskifter i virksomheter av samfunnsmessig betydning. Ordningen må ikke være til hinder for en nødvendig og ønskelig omstilling og utvikling av norsk næringsliv.

Arbeidstakernes rettigheter står sentralt ved eierskifte. For å sikre de ansatte større innsyn og større trygghet ved endringer i eierstrukturen, vil Regjeringen foreslå å innføre regler i selskaps- og arbeidsmiljølovgivningen som lovfester eiernes informasjonsplikt i slike situasjoner.

I tillegg til å endre konsesjonsbestemmelser som forskjellsbehandler etter nasjonalitet, krever EØS-reglene om kapitalbevegelser at valutarestriksjoner avvikes.

I forbindelse med avskaffelsen av valutarestriksjonene fra 1. juli 1990, ble det satt i verk et program for styrket skattekontroll. De nødvendige endringer i lover og forskrifter er gjennomført. På det administrative plan pågår et kontinuerlig arbeid med å vurdere rutiner og prosedyrer for å styrke kontrollen med utenlandstransaksjoner. Tiltak som er nødvendige for å motvirke omgåelse av lover og regler, bl.a skatteregler og tilsynsregler i finanssektoren, er forenlige med EØS-avtalen så lenge de ikke hindrer ellers lovlige kapitalbevegelser.

Gjennom egne beskyttelsesklausuler i Avtalen er det anledning til å gjeninnføre restriksjoner på kapitalbevegelser dersom nærmere angitte vanskeligheter oppstår. Forstyrrelser i kapitalmarkedets virkemåte er et eksempel på slike vanskeligheter. Problemer med betalingsbalansen er et annet eksempel som kan gi mulighet for å iverksette beskyttelsestiltak. I tillegg kan det vises til den alminnelige beskyttelsesklausulen i Avtalens Artikkel 112 som kan settes i verk dersom det er i ferd med å oppstå alvorlige økonomiske, samfunnsmessige eller miljømessige vanskeligheter.

1.4.3 Samarbeid om økonomisk politikk og pengepolitikk

Avtalen inneholder også bestemmelser om samarbeid på områdene økonomisk politikk og pengepolitikk. Samarbeidet vil bl.a. bestå i utveksling av økonomisk informasjon om gjennomføring av Avtalen og om de økonomiske virkningene av Avtalen. Samarbeidet skal ikke være av bindende karakter.

1.4.4 Tjenester

De tjenestesektorene som EØS-avtalen inneholder særlige regler om, er finansielle tjenester (forsikring, bank og verdipapirhandel), transportsektoren (veg, jernbane, lufttransport, skipsfart og innlands vannveg), telekommunikasjoner og fjernsyn. I Norge utgjør disse næringene en nesten like stor del av økonomien som hele industrien. Således stod de i 1990 for i alt ca. 13 pst. av bruttonasjonalproduktet og ca. 12 pst. av sysselsettingen. De tilsvarende tallene for industrien var henholdsvis omlag 14 pst. og 15 pst. EØS-avtalen regulerer prinsipielt sett også handelen med andre tjenester av kommersiell natur. De tjenestesektorene som omfattes av EØS-avtalen er, målt i sysselsetting og verdiskaping, minst like store som industrien. En slik sammenligning kan imidlertid i seg selv ikke si noe om betydningen av fri tjenesteandel sett i forhold til f.eks. fritt varebytte.

Fri tjenesteutveksling betyr at det ikke skal være hindringer for tjenesteyteres adgang til å selge sine tjenester i andre land eller restriksjoner på enkeltpersoners og bedrifters adgang til å kjøpe tjenester i utlandet. I tråd med den frie etableringsadgangen skal tjenester også kunne ytes gjennom lokal etablering.

Med tjenester forstås i Avtalen tjenester av industriell eller handelsmessig natur eller tjenester som ytes i forbindelse med håndverksvirksomhet eller ved utøvelse av frie yrker. Videre skal tjenester i Avtalens mening forstås som tjenester som normalt ytes mot betaling. Dette betyr at de fleste offentlige tjenester faller utenom Avtalen.

Finansielle tjenester

EØS-reglene om finansielle tjenester omfatter følgende tre hovedområder:

- forsikring;
- banker og andre kredittinstitusjoner;
- børser og verdipapirhandel.

Reglene om finansiell tjenesteyting kan ikke ses uavhengig av reglene om kapitalbevegelser og etableringsrett. Uten adgang til frie kapitalbevegelser ville det ikke være mulig å

gjennomføre en uhindret utveksling av finansielle tjenester på tvers av landegrensene. Gjennom rett til etablering vil finansinstitusjoner fra ett land f.eks. kunne etablere et datterselskap i et annet land som et alternativ til å tilby sine tjenester fra hjemlandet.

EØS-reglene om finansielle tjenester svarer i store trekk til EF's regelverk. Et viktig prinsipp for den frie utveksling av finansielle tjenester er at en finansinstitusjon som har fått konsesjon i sitt hjemland, også skal kunne tilby sine tjenester eller etablere seg i andre EØS-land. Det er tilstrekkelig med én lisens for å kunne yte tjenester innen hele EØS-området. Tjenesteytingen skal kunne skje direkte gjennom etablering av datterselskap eller gjennom en lokal filial, som til forskjell fra datterselskap ikke er en egen juridisk person.

Tilsynet med finansinstitusjoner skal være basert på hjemlandskontroll. Det betyr at hovedansvaret for tilsynet hviler på myndighetene i det landet hvor en finansinstitusjon har fått konsesjon til å drive sin virksomhet, og ikke der filialene ligger. I sin tur baserer dette seg på at viktige tilsynsregler er ensartede og for øvrig på gjensidig godkjenning av ulike lands regler og kontrollordninger der disse varierer.

Ved siden av å legge forholdene til rette for felles tilsynsprinsipper og likeverdig konkurranse sikter EØS-reglene mot å sikre soliditet i finansinstitusjonene og å ivareta hensyn til forbrukere og investorer.

Forsikring

Reglene om forsikring innebærer at prinsippet om fri tjenesteutveksling ikke vil være gjennomført fullt ut ved Avtalens ikrafttredelse. Det skal være fri adgang til å yte skadeforsikringstjenester over landegrensene i forbindelse med såkalte store risiki. Dette er forsikringer tegnet av bedrifter over en viss størrelse. For å kunne tilby forsikringer tegnet av mellomstore og mindre bedrifter og husholdninger, såkalte masserisiki, kan det kreves tillatelse fra det landet hvor tjenestene blir tilbudt. For livforsikring vil selskapene ikke ha adgang til aktivt å markedsføre sine tjenester i et annet land uten dette landets samtykke. Personer og bedrifter skal imidlertid på eget initiativ ha adgang til å tegne alle typer forsikring, både liv og skade, i selskaper i et annet EØS-land dersom de ønsker det.

Banker og andre kredittinstitusjoner

Banker skal ha adgang til å operere innen hele EØS-området basert på én tillatelse og under tilsyn fra myndighetene i hjemlandet. Det skal være fri adgang til å yte tjenester over landegrensene eller gjennom filial. Nor-

ges Bank og Postgiro er unntatt fra regelverket om banker og kredittinstitusjoner.

Det er adgang til å opprettholde statsbanker innenfor EØS-avtalen. Norge har i alt 11 statsbanker. Fire av disse (Lånkassen for utdanning, Industrifondet, Småbedriftsfondet, Lånkassen for aviser) vil etter sine statutter falle utenfor Avtalens regler om kredittinstitusjoner. For fire av de andre (Husbanken, Landbruksbanken, Fiskarbanken, Distriktenes utbyggingsfond) vil det bli foreslått lovendringer slik at også disse bankene faller utenom regelverket. Regelendringene vil imidlertid ikke ha noen praktiske konsekvenser for disse bankenes virksomhet. Det nylig fremlagte forslaget om å opprette et Statens nærings- og distriktsutviklingsfond, betyr at også dette fondet faller utenom reglene for kredittinstitusjoner. Etter forslaget om den nye Norges Postbank vil denne banken være underlagt norske regler som må tilfredsstillende EØS-reglene. Regjeringen legger videre til grunn at reglene om Den Norske Industribank og Norges Kommunalbank tilfredsstiller EØS-reglene.

Reglene om Statens Banksikringsfond og Statens Bankinvesteringsfond kan etter regjeringens oppfatning opprettholdes innenfor en EØS-avtale. Regjeringen legger forøvrig stor vekt på betydningen av å opprettholde regelen om 10 pst. eierbegrensning i finansinstitusjoner.

I Norge er det innført regler om ansvarlig kapital for kredittinstitusjoner som svarer til EØS-reglene. Det er satt en opptrappingsplan med sikte på at ansvarlig kapital skal utgjøre minst 8 pst av beregningsgrunnlaget etter de nye reglene innen utgangen av 1992. Disse skjerpede krav til minimum av ansvarlig kapital i forhold til virksomhetens omfang, vil kunne være vanskelige å oppfylle for enkelte institusjoner. Det er ikke avklart hvordan mulige problemer med for lav ansvarlig kapital i forhold til det krav som etter direktivet skal følge av nasjonal lovgivning, skal behandles. Innen EF er det antydning at det i tilfelle må settes individuelle opptrappingsplaner, kombinert med skjerpet oppfølging fra tilsynsmyndighetene. I praksis vil en etter Regjeringens oppfatning måtte tillate midlertidig underoppfylling, men uansett må ansvarlig kapital beregnes i samsvar med forskriften. I en slik eventuell situasjon vil institusjonen måtte følges opp spesielt fra tilsynsmyndighetenes side.

Børs- og verdipapirhandel

Regelverket for børs- og verdipapirvirksomhet omfatter for det første forholdet mellom børser og de foretak som ønsker å bli

børsnotert, og for det annet verdipapirhandel og tjenesteyting i den forbindelse. Hensikten er å skape et enhetlig marked for verdipapirhandel. Gjennom regelverket søker man for det første å sikre markedstilgang og tilgang til børsnotering for verdipapirutstedere, også over landegrensene. For det annet søker man å ivareta hensynene til beskyttelse og markedsinformasjon i forhold til investorene.

Transport

EØS-avtalens regelverk om transport omfatter skipsfart, luftfart og transport på veg, jernbane, og innlands vannveger.

Hensikten med et enhetlig transportmarked er bl.a. at transportmidlene skal kunne utnyttes mer effektivt og at kostnadene for både brukerne av transporttjenester og transportnæringen selv, skal reduseres. Dette vil redusere tomkjøring og medføre rimeligere og mer miljøvennlige transporttjenester. Samtidig vil krav til transportutstyr, yrkesutøvere, støtteordninger m.v. bidra til å etablere ensartede konkurransevilkår og ivareta hensyn til sikkerhet og miljø.

Tradisjonelt har transportmarkedene med unntak av utenriks sjøfart vært blant de mest regulerte markeder i EF-landene så vel som i andre land. Kvoter, løyver og en rekke nasjonale og internasjonale reguleringer har medført at transportmarkedene har vært sterkt oppdelt og i mange sammenhenger skjermet mot konkurranse.

Den utviklingen som nå er i gang for å etablere et indre transportmarked i EF, følger to spor: For det første skjer det en avvikling av de mange nasjonale og internasjonale reguleringer som hindrer utvekslingen av transporttjenester. For det andre utvikles det et felles regelverk for å ivareta almene hensyn til sikkerhet, miljø mv. samtidig som konkurransevilkårene også i videre forstand bringes på linje.

Et felles europeisk transportmarked vil få vidtrekkende konsekvenser innenfor hele EØS-området og er en forutsetning for at EØS-markedet skal kunne fungere tilfredsstillende. Gjennom EØS-avtalen vil EFTA-landene være med på de store endringer som skjer på transportområdet ved at de deltar i det indre transportmarked.

Selv om endringene i transportmarkedet er kommet et stykke på vei i EF, gjenstår flere viktige reformer. EØS-avtalen omfatter de rettsakter som er kunngjort før 1. august 1991. Etter denne dato er nye regler vedtatt i EF, og det foreligger eller er under utarbeidelse en rekke forslag til nye regler. Dette betyr at det senere innenfor EØS-avtalen vil måtte tas stilling til en rekke nye rettsakter på transport-

Om samtykke til ratifikasjon av Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS)

området, jf. også arbeidet med en eventuell tilleggsprotokoll til EØS-avtalen, referert til i avsnitt 1.2.2 ovenfor.

Fra de nordiske EFTA-landenes side ble det i EØS-forhandlingene lagt vekt på å delta så langt som mulig i et enhetlig transportmarked fra tidspunktet for Avtalens ikrafttredelse. Mot denne bakgrunn ble de nordiske EFTA-landene enige om ikke å kreve noen overgangsordninger på transportområdet.

Statsstøtte og kombinerte transporter

I tillegg til særlige regler for de forskjellige transportområder, inneholder EØS-avtalen en del bestemmelser som er felles for flere transportgrener. Slike bestemmelser er bl.a. knyttet til statsstøtte og til såkalte kombinerte transporter hvor transportoppdrag utføres i kombinasjon mellom veg og jernbane.

Adgangen til statsstøtte er knyttet til tiltak som kan treffes for å løse transportoppgaver som har preg av å være offentlige forpliktelser. Reglene knyttes an til begrepet «offentlig tjenesteytelse» som er slike forpliktelser myndighetene pålegger transportørene i strid med deres egne økonomiske interesser. Samfunns- og miljømessige hensyn eller hensynet til å tilby bestemte priser til fordel for bestemte grupper av reisende kan tilsi at man velger å opprettholde et transporttilbud utover det som er av forretningsmessig interesse for transportselskapene. I slike tilfeller må myndighetene gi transportøren kompensasjon for de merkostnader som oppstår.

Kombinerte transporter består ofte i at lastekjøretøyer over lengre strekninger transporteres på jernbane. På den måten kan man dra nytte av miljøfordelene ved jernbanetransport og bedre fremkomstmulighetene i landevegstransporten, samtidig med at lastekjøretøyenes fleksibilitet utnyttes ved transportenes endepunkter.

Reglene om kombinerte transporter fastslår bl.a. at det skal gis reduksjoner eller refusjoner av vegavgift for kjøretøyer i den grad transporten skjer med jernbane. Myndighetene har videre adgang til å yte støtte både til investeringer i terminaler og omlastningsutstyr og til drift av internasjonale kombinerte transporter.

Skipsfart

Norge har lenge søkt å formalisere et utvidet samarbeid og konsultasjoner med EF om skipsfart uten at det har ført frem. EØS-avtalen vil nå åpne for en slik utvikling ved at den omfatter hoveddelen av EFs regelverk på skipsfartsområdet.

Avtalen innebærer at:

- fri markedsadgang gjennomføres for skipsfart i hele EØS-området;
- konkurransevilkårene vil bli like innen EØS-området;
- Norge vil ikke bli behandlet som tredjeland. Det betyr at det ikke vil bli satt i verk antidumpingtiltak innen skipsfart;
- det gis mulighet til felles opptreden overfor tredjeland;
- informasjonsutvekslingen og konsultasjonsprosedyrene med EF om skipsfartsspørsmål styrkes. Dette vil gi bedre muligheter til å påvirke utformingen av europeisk skipsfartspolitik.

EFs regler om forholdet til tredjeland omfattes imidlertid ikke av Avtalen. Det skyldes at EØS-avtalen ikke fastlegger noen rettslig plikt til å gjennomføre en felles politikk overfor tredjeland. I en egen protokoll har imidlertid partene forpliktet seg til et nært samarbeid vedrørende skipsfartspolitikken overfor tredjeland.

Regjeringen legger vekt på at EØS-avtalens bestemmelser om skipsfart trykker adgangen til næringens viktigste marked – EF.

Innlands vannveger

EØS-avtalens bestemmelser på dette området tar sikte på å skape felles regler for transport på innlands vannveger i Europa. Vilkårene for å drive ervervmessig frakt av gods og passasjerer skal harmoniseres.

Spørsmålet om adgangen til dette store felles markedet blir særlig viktig etter at kanalen mellom Rhinen og Donau åpnes høsten 1992. Adgangen til bruk av Rhinen som vannveg avgjøres imidlertid ikke av EF, men av «Central Rhine Commission», etablert i henhold til Mannheim-konvensjonen. Norske skip har ikke adgang til Rhinen siden Norge ikke er tilsluttet Mannheim-konvensjonen.

Den viktigste bestemmelsen i EØS-avtalen er at partene forplikter seg til å arbeide for gjensidig adgang til hverandres innlands vannveger. Først når slik adgang er faktisk innrømmet, vil de enkelte EFTA-land innarbeide de relevante rettsregler i sin nasjonale lovgivning.

Vegtransport

Saksfeltet omfatter yrkestransport av gods og personer på veg. Området har tradisjonelt vært sterkt regulert gjennom nasjonal lovgivning og bi- og multilaterale avtaler om kvotebegrensninger for godstrafikken mellom landene. De bilaterale avtalene har også fastlagt

strengte vilkår for internasjonal persontransport på veg. De tradisjonelle reguleringene har nesten i sin helhet reservert de nasjonale transportmarkeder for nasjonale transportører. Gjennom EØS-avtalen vil konkurransvilkårene for yrkestransport bli harmonisert. Krav til vognparken, kvalifikasjonskrav o.l. til sjåførere og transportforetak, kjøre- og hviletidsbestemmelser m.v. skal gjøres enhetlige.

De bilaterale vegtransportavtalene Norge har med andre EØS-land, vil bli erstattet av EØS-avtalen som vil etablere et felles transportmarked for gods- og persontransport på veg. EØS-avtalen vil gjennomføre et system som gir ubegrenset adgang til grensekryssende trafikk for godstransport. Avtalen inneholder ingen regler om utenlandske transportørers adgang til det enkelte lands innenlandske transportmarked (kobotasje). Det er imidlertid forutsatt i en Felleserklæring at EFTA-landene skal forhandle om deltagelse i den kabotasjeordningen EF måtte ha ved EØS-avtalens ikrafttredelse. Slike forhandlinger vil foregå etter de prosedyrer som er slått fast i Avtalens Del VII. Siktemålet vil være å sikre lik og gjensidig markedsadgang.

På persontransportområdet åpner EØS-avtalen for en viss utvidelse av markedsadgangen, bl.a. i forbindelse med internasjonale charter-reiser med buss. Markedet for persontransport på veg åpnes imidlertid ikke fullt ut.

Jernbane

Avtalens spesifikke regelverk på jernbanesektoren er ikke særlig omfattende. Mange av reglene for jernbanevirksomhet finnes nedfelt i fellesbestemmelsene for statsstøtte og i reglene om økonomisk støtte til kombinerte transporter.

De særlige reglene for jernbane har først og fremst tatt sikte på å lette samarbeidet på tvers av landegrensene mellom de nasjonale jernbaneforetakene. Bestemmelser om ensartet prising og felles regnskapsbestemmelser skal stimulere til dette.

Luftfart

EØS-avtalen medfører at det blir et felles regelverk for internasjonal lufttrafikk mellom EØS-landene. EØS-reglene innebærer at eksisterende bilaterale luftfartsavtaler mellom EØS-landene vil bli erstattet av EØS-avtalen så langt den dekker de samme områdene. Dette betyr bl.a. at landene ikke kan gi særfordeler til egne luftfartsselskaper. Det nye regelverket fører til at det enkelte selskapet selv får større frihet og fleksibilitet til å utøve sin virksomhet.

Det viktigste i Avtalen er at den gir norske selskaper markedsadgang på like vilkår som andre selskaper i hele EØS-området. Dette betyr at retten sikres til å fly rutetrafikk med passasjerer samt fraktflyvninger fra Norge til - og mellom - EØS-landene. Tilsvarende gis flyselskaper fra EØS-land rett til å fly rutetrafikk til Norge. Som følge av Avtalen kan det derfor ventes opprettet nye ruter med EØS-landene. Avtalen vil også gi gjensidig adgang til å kombinere ruter mellom registreringslandet og to eller flere andre EØS-land og til å ta trafikk mellom andre land. Dette innebærer at et norsk selskap på en rute fra Norge til Zürich også kan ta trafikk mellom f.eks. Frankfurt og Zürich. Dette medfører på den annen side at andre EØS-selskaper vil kunne ta trafikk på f.eks. interskandinaviske ruter.

Luftfartsavtalen som er inngått mellom Norge, Sverige og EF, vil bli avløst av EØS-avtalen.

Telekommunikasjoner og fjernsyn

Avtalen pålegger EØS-landene å innføre konkurranse på teletjenester. Unntak er gjort for den vanlige telefontjenesten hvor det gjennom det offentlige telenettet fortsatt skal kunne etableres og opprettholdes monopol. Nærmere regler slår fast vilkårene som skal gjelde for nett-operatørene, dvs. televerkene. Slike vilkår er knyttet til tekniske spesifikasjoner, prinsipper for prissetting av tjenester som skal åpnes for konkurranse, adgang til nettet på like og ikke-diskriminerende vilkår m.v.

Reglene om fjernsyn er basert på EFs fjernsyns-direktiv. Dette direktivet inneholder bestemmelser som setter forbud mot reklameinnslag for visse produkter som tobakk og reseptpliktige legemidler. Det er videre regler om beskyttelse av mindreårige, bl.a. ved forbud mot programmer som inneholder vold eller pornografi. Det er videre kvotebestemmelser for å sikre produksjon og distribusjon av europeiske programmer. I følge direktivet skal det være anledning til å tillate videresending i kabelnett av reklameinnslag for alkohol. EFTA-landene kan imidlertid forby dette i følge en egen bestemmelse i EØS-avtalen.

1.4.5 Virkninger av felles regler for tjenestetveksling og kapitalbevegelser

EØS-avtalen vil sikre at norske tjenesteproduserende næringer kan yte tjenester innenfor hele EØS-området på samme vilkår som sine europeiske konkurrenter. På samme måte vil tjenesteprodusenter i andre EØS-land kunne yte sine tjenester i Norge. Likeartede

Om samtykke til ratifikasjon av Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS)

regler for tjenesteytere i hele EØS-området vil gi oversiktlige og forutsigbare rammebetingelser for næringslivet.

Gjennom økt tjenestehandel vil det legges grunnlag for økt effektivitet og skjerpet konkurranse. Dette vil komme både forbrukere og næringsliv til gode. Gjennom økte muligheter for tjenesteesport bedres konkurranseevnen på eksportmarkedene. Økt konkurranse på hjemmemarkedet stiller tjenesteytere som har vært skjermet, overfor økte utfordringer, men bidrar samtidig til å styrke konkurranseevnen til den delen av næringslivet som er tjenestebrukere. Ikke minst er det grunn til å vente at etableringen av et enhetlig transportmarked vil være av stor betydning. Transportnæringen er i dag med visse unntak en av de mest regulerte næringer i alle land, med lite innslag av internasjonal konkurranse.

Hindre for kapitalbevegelser er langt på vei allerede fjernet i Norge ved avviklingen av det meste av valutarestriksjonene. Avvikling eller endring av resterende hindringer, inklusive diskriminerende konsesjonsbestemmelser, vil gi utenlandske investorer fra EFTA- og EF-land de samme rettigheter på det norske markedet som norske investorer. Samtidig vil norske bedrifter som investerer i utlandet, få de samme rettigheter som investorer fra andre EØS-land.

For Norge vil et åpent kapitalmarked gi et bredere grunnlag for kapitaltilgang til norsk næringsliv. Viktige styringshensyn knyttet til utnyttelsen av naturressursene vil ivaretas gjennom egen lovgivning.

1.5 PERSONER

1.5.1 Fri bevegelighet for personer

Fri bevegelighet for personer mellom EØS-land innebærer at en borger av et land fritt kan flytte til et annet av disse land i en tre-månedersperiode for å søke arbeid. Får vedkommende arbeid, kan han eller hun bli boende. En borger av et EØS-land kan også etablere seg som selvstendig næringsdrivende, eller dersom vedkommende har egne midler - studere eller for øvrig oppholde seg der uten på forhånd å være innvilget oppholds- og arbeidstillatelse. En arbeidstaker eller næringsdrivende fra et annet EØS-land skal ikke forskjellsbehandles i forhold til landets egne borgere når vedkommende oppholder seg i landet på lovlig vis.

Det er en forutsetning at vedkommende kan forsørge seg selv enten ved arbeidsinntekt, inntekt fra selvstendig næringsvirksomhet eller ved egne midler av annen art.

Fri bevegelighet for personer mellom EØS-land forutsetter at rettighetene er gjensidige. Rettighetene gjelder bare EØS-borgere.

Retten til fri bevegelse gjelder for det første arbeidssøkere. Disse kan fritt reise til et annet land i EØS for å søke arbeid der. Dersom de har opptjent rett til arbeidsledighetstrygd i hjemlandet, har de i tre måneder rett til å få utbetalt arbeidsledighetstrygden i dette landet. Dersom de ikke reiser hjem etter utløpet av tre måneder, mister de opparbeidede rettigheter i hjemlandet.

Dersom man får arbeid har man rett til å bosette seg der. Familien har rett til å følge med. Familien omfatter ektefelle og barn som er under 21 år eller forsørget, samt arbeidstakers og ektefellens slektninger i oppstigende linje dersom de forsørges. Arbeidsvilkårene skal være de samme som for landets egne borgere. Barna har rett til skolegang på lik linje med barn av landets egne borgere, og familien har rett til å ta arbeid.

Retten til fri bevegelse omfatter også rett til å etablere seg som selvstendig næringsdrivende eller å opprette selskaper i et EØS-land, uten å møte restriksjoner som ikke omfatter landets egne borgere.

Retten til fritt å ta arbeid omfatter ikke stillinger i offentlig sektor som i oppholdslandet er forbundet med utøvelse av offentlig myndighet. Det samme gjelder etablering av selvstendig næringsvirksomhet som er forbundet med utøvelse av offentlig myndighet.

Arbeidstakere og selvstendig næringsdrivende samt deres familie, som benytter retten til fri bevegelse, beholder opptjente rettigheter i hjemlandet og er underlagt samme trygderegler i etableringslandet som dette landets egne borgere.

Oppholdsretten gjelder som nevnt også for studenter, pensjonister og andre ikke yrkesaktive, samt deres familie. Disse personene får ingen rettigheter i oppholdslandets trygde- eller sosialhjelpsordninger. De må selv ha tilstrekkelige midler til oppholdet.

1.5.2 Mulige virkninger for Norge av et felles arbeidsmarked, basert på erfaringer i Norden og i EF

Det finnes brede erfaringer både i Norden og i EF når det gjelder fri bevegelighet for personer. I Norden har vi hatt fri bevegelighet for personer gjennom lang tid, jf. Overenskomst om felles arbeidsmarked fra mai 1954 og den nye Overenskomst om felles nordisk arbeidsmarked fra mars 1982.

Erfaringene med et felles arbeidsmarked i Norden viser at det har vært liten mobilitet mellom de nordiske land. Statsborgere fra

andre nordiske land utgjør ikke mer enn ca. 1 pst av folketallet i Norge.

Flyttestrømmen mellom de nordiske landene var størst på slutten av 1960-tallet og begynnelsen av 1970-tallet. Migrasjonene var størst i 1970 da om lag 70 000 personer flyttet fra et nordisk land til et annet. Etter dette har mobiliteten over landegrensene vist en synkende tendens. Etter 1980 har mobilitetsmønsteret i Norden vært mer balansert enn tidligere. Den totale flyttestrømmen har ligget på et jevnt lavt nivå. Differansen mellom inn- og utvandringen i de enkelte landene har vært ganske liten.

Til tross for relativt sett små kulturelle og språklige forskjeller og få institusjonelle barrierer synes dermed mer enn 35 år med et felles nordisk arbeidsmarked ikke å ha ledet til noen betydelige permanente skift i arbeidskraftmigrasjonen mellom landene.

I EF er praktiseringen av reglene om fri bevegelse for personer gradvis utviklet ved at hindringer etterhvert er blitt fjernet. Dette til tross har mobiliteten mellom EF-landene hittil vært av meget beskjedent omfang. For tiden oppholder mellom 1,5 pst. og 2 pst. av EF-borgerne seg i andre EF-land enn hjemlandet.

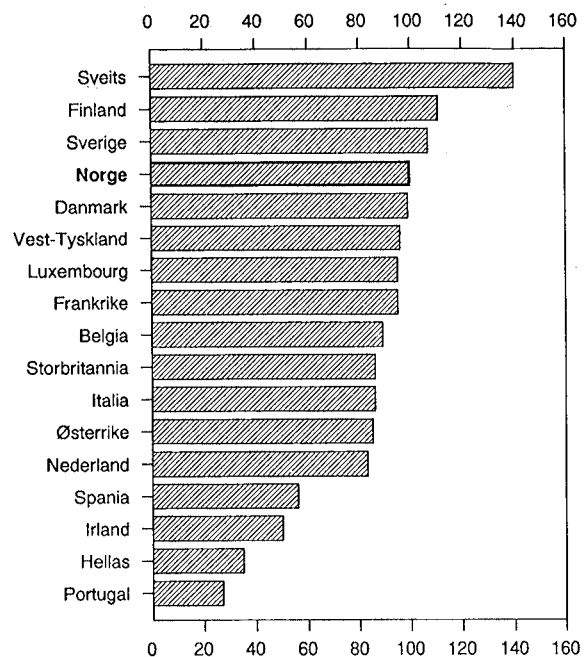
Storbritannia, Irland og Danmark gikk inn i EF i 1973. Det var på forhånd ventet at Storbritannias medlemskap ville føre til en viss innvandring av arbeidskraft fra Sør-Europa. Tilgjengelige tall tyder ikke på noen slik innvandring. Tall fra Danmark gir et tilsvarende bilde: Variasjonen i nettoinnflyttingen (+/- 10 000 pr. år) har fulgt svingningene i sysselsettingen for øvrig (økende nettoinnvandring ved økende sysselsetting og motsatt). Dette mønsteret er ikke endret etter 1973. Statsborgere fra andre EF-land (enn Danmark) utgjorde i 1989 om lag samme andel av samlet antall utlendinger i Danmark som i Norge. Regnet i forhold til folketallet var det i 1989 noe færre statsborgere fra andre EF-land (enn Danmark) i Danmark enn i Norge.

Den utvidede adgangen til å flytte og søke arbeid innen EF er således ikke blitt benyttet i særlig grad. Ved gjennomføringen av fri bevegelse for personer i EØS-området, må det antas at virkningene for Norge ikke vil bli særlig annerledes enn de virkninger EFs felles arbeidsmarked har skapt for medlemslandene. Sammenlignet med de øvrige EØS-landene er levestandarden i Norge relativt lik.

Norsk kjøpekraft er ikke blant de høyeste i Europa. De sosiale og velferdsmessige ordninger er gode i Norge, men det samme kan sies om ordningene i de fleste andre EØS-land.

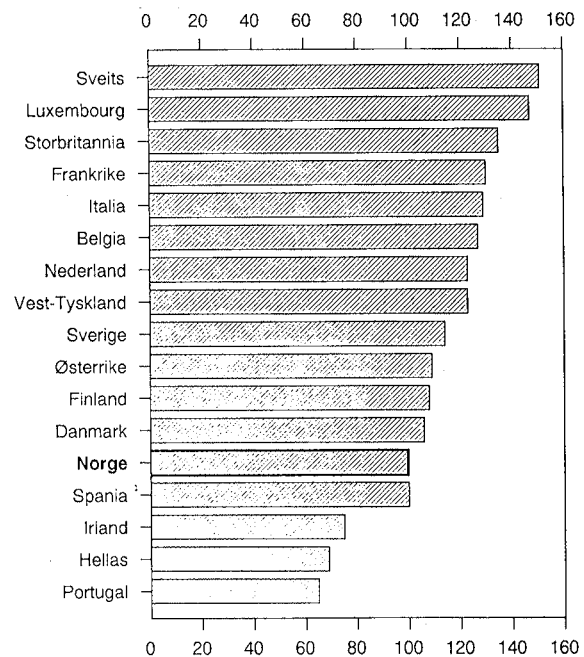
Figur 1.3 og 1.4 inneholder sammenlignende data om privat konsum pr. innbygger i Europa.

Figur 1.3 Privat konsum pr. innbygger i felles valuta i 1989. Indeks Norge=100

Kilde: OECD, Finansdepartementet og Statistisk sentralbyrå.

Figur 1.4 Privat konsum pr. innbygger i felles valuta i 1989 og omregnet i kjøpekraftpariteter. Indeks Norge=100

Kilde: OECD, Finansdepartementet og Statistisk sentralbyrå.

Om samtykke til ratifikasjon av Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS)

Borgere fra land utenfor EØS vil ikke få rettigheter etter EØS-avtalen med mindre de tilhører familien til EØS-borgere med opphold i et annet EØS-land. Tredjelandsborgere vil således fortsatt omfattes av de nåværende innvandringsregler. Dette gjelder også om de har oppholdstillatelse i et annet EØS-land.

Det er sannsynlig at de fremste utfordringene vedrørende arbeidsmigrasjon i Europa i årene fremover særlig vil være knyttet til forholdene i Øst-Europa og det tidligere Sovjetunionen. Mens levekårene i EØS-området er relativt likeartede, er inntektsnivået i Øst-Europa og det tidligere Sovjetunionen lavt og fremtidsutsiktene usikre. EØS-avtalen omfatter imidlertid ikke et felles regime overfor tredjeland, og derfor heller ikke disse landene. Forholdet til borgere utenfor EØS vil som før være et norsk anliggende.

Grensekontrollen i Norge vil bli opprettholdt for å sikre kontroll med innvandringen.

Fri bevegelighet for personer kan begrenses ut fra hensynet til offentlig orden, sikkerhet eller folkehelsen.

1.5.3 Gjensidig godkjennelse av yrkeskvalifikasjoner

EØS-avtalen inneholder regler om gjensidig godkjennelse av beviser for yrkeskvalifikasjoner. De omfatter i hovedsak yrker som krever en offentlig godkjennelse, autorisasjon eller bevilling, som gis personer som har gjennomgått en høyere utdanning av minst tre års varighet. Yrker hvor offentlig godkjennelse gis på grunnlag av kortere utdanning på lavere nivå er foreløpig ikke omfattet av tilsvarende regler. Slike er under drøfting i EF og vil senere kunne bli aktuelle å innarbeide i EØS-avtalen.

Hovedprinsippet i EØS-reglene er at dersom man innehar en bevilling, godkjennelse eller annet bevis for rett til å utøve et regulert yrke i hjemlandet, skal man uten å avkreves dokumentasjon for ytterligere kunnskap, kunne få et tilsvarende bevis i de øvrige land som omfattes av Avtalen. Forutsetningen er at den opprinnelige godkjennelse er gitt på grunnlag av en nærmere definert utdanning av en viss varighet.

I de fleste tilfeller kan mottakerlandets myndigheter ikke stille krav om at de som søker godkjennelse skal ha kjennskap til språk eller nasjonale regler på området. Arbeidsgiver kan derimot stille slike krav. Yrkesutøvere fra andre EØS-land er underlagt oppholdslandets lov- og regelverk på lik linje med andre yrkesutøvere.

Den som oppfyller kravene til godkjennelse eller bevilling, har rett til å benytte yrkestittelen i oppholdslandet. Vedkommende har rett

til å benytte sin akademiske tittel fra den institusjon hvor vedkommende er utdannet og på dette landets språk. Oppholdslandet kan kreve at det legges til hvor tittelen er tildelt.

1.5.4 Trygderettigheter

EØS-avtalens regler fastsetter at en statsborger i et EØS-land som tar arbeid i andre EØS-land, oppnår samme vilkår og samme sosiale rettigheter som borgerne i det land hvor de tar arbeid. Borgere i andre EØS-land, som får arbeid i Norge, vil etter dette få sosiale rettigheter på linje med det norske og nordiske borgere har i dag.

Nasjonale trygdeordninger kan i hovedsak opprettholdes uendret, med de ytelser og stønadsnivåer som er bestemt i nasjonal lovgivning. De tilpasninger som må gjøres for å sikre EØS-borgere like rettigheter, er nærmere beskrevet i kapittel 6.

EØS-avtalen omfatter all trygdellovgivning for følgende stønadsformer: medisinsk behandling ved sykdom og fødsel, sykepenger, fødselspenger, ytelser ved uførhet og yrkesmessig atfføring, barnetrygd m.v., ytelser til etterlatte og ved oppnådd pensjonsalder, yrkesskade/yrkessykdom, gravferdshjelp og arbeidsløshetsstrygd. Lovgivning om sosial omsorg og særlige ordninger for offentlige tjenestemenn omfattes ikke av Avtalen.

1.5.5 Nærmere om varierende lønns- og arbeidsvilkår

Opprettelsen av et enhetlig arbeidsmarked innenfor EØS-området har aktualisert spørsmålet om såkalt «sosial dumping». Med sosial dumping menes i denne sammenheng at utenlandske arbeidstakere utfører arbeid på lønns- og arbeidsvilkår som er vesentlig dårligere enn vertslandets.

Landene som omfattes av EØS-avtalen har anledning til å utvide sin egen lovgivning om arbeidsvilkår, samt kollektive avtaler om lønns- og arbeidsvilkår, til å omfatte all form for lønnet arbeid som foregår innenfor deres eget land.

Det foreligger et forslag til EF-direktiv om dette spørsmål. Utgangspunktet i forslaget er at medlemslandene kan sikre at nasjonale lønns- og arbeidsvilkår gjøres gjeldende i vedkommende land. Imidlertid er det foreslått at vertslandets regler om lønn og feriepenger ikke skal gjelde for arbeidsoppdrag på under tre måneder. Innen EF er det imidlertid ulike oppfatninger om hvor omfattende et slikt direktiv bør være og hvilke elementer det bør omfatte.

Regjeringen vil forhindre at EØS-avtalen fører til at utenlandske arbeidstakere kan komme til Norge og utføre arbeid på lønns- og

arbeidsbetingelser som er vesentlig dårligere enn de norske.

Regjeringen tar sikte på å fremme forslag til regler på dette området i god før 1. januar 1993.

1.5.6 Rettigheter for norske borgere

EØS-avtalen gir norske borgere en rekke nye rettigheter:

- rett til fritt å søke arbeid i alle EØS-land, med visse begrensninger for Sveits og Liechtenstein i en overgangsperiode;
- rett til fritt å bosette seg som pensjonist i alle EØS-land uten å måtte søke om oppholdstillatelse på forhånd og stadig fornye denne;
- rett til fritt å søke opptak ved EØS-landenes universiteter og høyskoler, uten risiko for at det innføres begrensninger på retten til å få oppholdstillatelse dersom man får studieplass. EØS-avtalen medfører ikke opphevelse av gjeldende nasjonal praksis om særskilt studieavgift i enkelte land for utenlandske statsborgere;
- rett til å få godkjent sin kompetanse på yrkesområder hvor offentlig autorisasjon eller godkjenning er nødvendig for å praktisere et yrke, uten at det vil bli stilt krav om tilleggstudium eller eksamener;
- rett til de samme sosiale rettigheter som landets egne innbyggere dersom en tar arbeid i et annet EØS-land. Denne rettigheten må som hovedregel tjenes opp etter nasjonale regler på lik linje med landets egne innbyggere. Tilgang til slike sosiale rettigheter forutsetter at man arbeider i vedkommende land eller har en forsørger som gjør det. Pensjonister, studenter og andre ikke-yrkesaktive må selv dekke utgifter til opphold, inklusive helsetjenester, med egne midler.

EØS-avtalen forplikter Norge til å gi de samme rettigheter til EØS-borgere som kommer til Norge.

1.6 ANDRE SAMFUNNSPOLITISKE SPØRSMÅL

1.6.1 Innledning

Samarbeid om andre samfunnspolitiske spørsmål omfatter felter som ikke direkte er knyttet til gjennomføringen av det frie varebytte og fri bevegelse for kapital, tjenester og personer. I EF omfatter dette samarbeidet blant annet miljøvern, spørsmål vedrørende arbeidsmiljøet og andre arbeidslivsspørsmål, forskning og utvikling, utdanning, forbrukervern, selskapsrett, statistikk, små og mellom-

store bedrifter, mediespørsmål, turisme og katastrofeberedskap.

På disse områdene er det et økende behov for internasjonalt samarbeid. Særlig tydelig er dette når det gjelder miljøvern, der de største problemene bare kan løses gjennom et forpliktende samarbeid over landegrensene. Felles tiltak innenfor utdanning, forskning og utvikling, små og mellomstore bedrifter, turisme og statistikk kan bidra til å styrke kunnskapsgrunnlaget og bedre næringslivets konkurransevne. Sterkere økonomisk integrasjon øker også behovet for et utvidet samarbeid over landegrensene om arbeidsmiljø- og arbeidslivsspørsmål og forbrukerpolitikk, for å sikre en fornuftig avveining mellom økonomiske interesser og samfunnsmessige hensyn.

EØS-avtalen skaper et rammeverk og en forpliktelse for partene til å utvikle et samarbeid om slike samfunnspolitiske spørsmål.

1.6.2 Miljøvern

De største utfordringene i miljøpolitikken kan bare løses gjennom forpliktende samarbeid over landegrensene. Omlag 90 pst. av luftforurensningene i Norge kommer fra andre land. Et utvidet miljøsamarbeid mellom EFTA-landene og EF vil gi nye muligheter til å bekjempe de grenseoverskridende miljøproblemene.

EØS-avtalen innebærer at det nå innledes et mer forpliktende miljøvernssamarbeid mellom EFTA-landene og EF.

Størst direkte betydning får Avtalen når det gjelder forurensning, der den får innvirkning både på regelverk, virkemiddelbruk og forvaltning. Avtalen gir Norge muligheter til å drøfte miljøproblemer i fora der også økonomiske og handelspolitiske problemstillinger drøftes, og hvor miljøspørsmål kan ses i en videre sammenheng. Erfaringene fra internasjonalt samarbeid viser at også små land kan få betydelig innflytelse over resultatene.

Avtalen fastlegger også regler for beslutningsprosedyrer og for tvisteløsning. Gjennom EØS-samarbeidet kan miljøpolitiske tiltak treffes for en så stor region at vesentlige resultater kan oppnås.

Avtalen fastsetter miljømål og miljøprinsipper som skal virke rettleidende på alle samarbeidsområder under Avtalen. Den felles miljøvernpolitikk skal bidra til å bevare, beskytte og forbedre miljøet, beskytte menneskers helse og sikre en forsvarlig og rasjonell utnyttelse av naturressursene.

Avtalen fastlegger også prinsipper for hvordan miljøproblemene skal angripes. Det skal

satses på forebyggende tiltak, som innebærer at problemene fortrinnsvis skal hindres i å oppstå snarere enn å repareres. Miljøskader skal i størst mulig grad utbedres ved kilden og forurenseren skal betale.

Dette prinsippet står i nær sammenheng også med prinsippet om en bærekraftig utvikling og føre-var-prinsippet, som er nedfelt i Avtalens innledning og som innebærer at en ikke skal avvente endelige vitenskapelige bevis før en setter i verk tiltak, når det er fare for at alvorlige miljøproblemer kan oppstå. Prinsippene vil ha betydning for tolkning av Avtalen og vil være viktige for de avveininger som skal foretas mellom ulike hensyn i samarbeidet.

Avtalen fastsetter minimumskrav til hvilke tiltak som skal iverksettes for å sikre miljøet. Regelverket omfatter bestemmelser som bl.a. retter seg mot forurensning av vann og luft, og regler for avfallsbehandling og unngåelse av store industriulykker.

Tiltakene vil ikke hindre noen avtalepart i å opprettholde eller innføre strengere krav. Dette innebærer at den enkelte avtalepart har frihet til å utvikle sin nasjonale lovgivning utover Avtalens minimumskrav.

Avtalen fastlegger også et samarbeid om utvikling av felles krav til produkters utforming, kvalitet, sikkerhet og andre egenskaper som kan ivareta hensynet til miljøet. Norge kan opprettholde sine krav der de er strengere enn de andre avtalepartenes. Det vises til nærmere omtale i proposisjonens kapittel 4.

Avtalen åpner for EFTA-landenes deltakelse i EFs miljøforskningsprogram i Det europeiske miljøvernbyrå og i programmer under EFs miljøtilskuddsordning (LIFE).

Partene skal samarbeide om utvikling av strategi- og tiltaksprogrammer på miljøområdet og om utvikling og bruk av økonomiske virkemidler. Samarbeidet kan dessuten styrkes i forbindelse med deltakelse i internasjonale miljøforhandlinger. Dette vil gi Norge bedre mulighet til å arbeide for gjennomslag for norske holdninger overfor de andre EFTA-landene og EF, og det vil gi EØS-landene større mulighet for gjennomslag internasjonalt.

Miljøproblemer av grenseoverskridende karakter skal være et særlig satsingsområde i samarbeidet. Avtalen vil derved være av betydning for arbeidet med å utvikle en ny generasjon miljøforpliktelser der partene innen

visse rammer kan gå sammen om å iverksette felles målsettinger. Spesielt gjelder dette arbeidet med å begrense utslippet av klimagasser og å bekjempe andre grenseoverskridende miljøproblemer. Regjeringen legger i denne sammenheng vekt på at EFTA-landene og EF utvikler et mest mulig omfattende miljøsamarbeid med Øst-Europa.

Også gjennom de organer Avtalen oppretter, kan partene drøfte spørsmål og fremme politiske initiativ. EØS-rådet, som skal være sammensatt av et regjeringsmedlem fra hvert EFTA-land, medlemmer av EFs råd og EF-kommisjonen, fastsetter selv sin forretningsorden. Dette innebærer at Rådet også kan tre sammen på fagministernivå. Rådets oppgaver er å gi politiske impulser for gjennomføring av Avtalen og å styre utviklingen av samarbeidet. Regjeringen vil bruke de muligheter dette åpner for å intensivere samarbeidet for å løse grenseoverskridende miljøproblemer.

1.6.3 Arbeidsmiljø- og arbeidslivsspørsmål. Den sosiale dimensjon

Den sosiale dimensjon omfatter tiltak innenfor et bredt spekter av samfunnsområder. Den omfatter såvel målet om full sysselsetting som forbedring av arbeidsmiljøet, arbeidsrettslige spørsmål, medbestemmelse i arbeidslivet, forbrukerbeskyttelse, likestilling, yrkesopplæring og fordeling og utjevning mellom grupper og regioner.

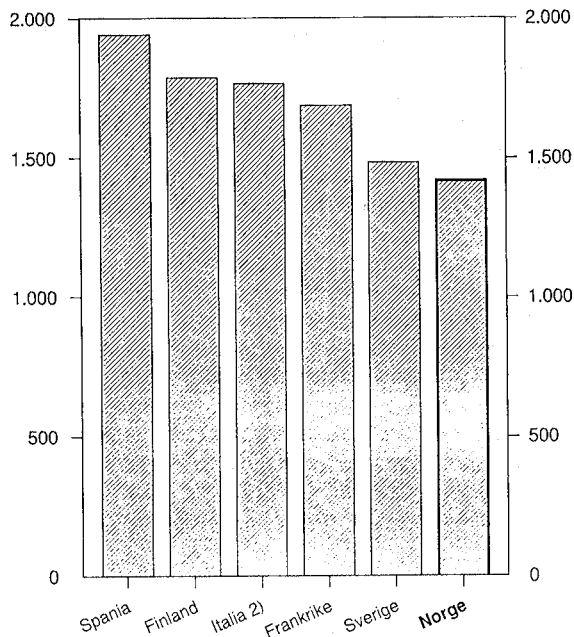
Avtalen legger grunnlaget for et bredt og forpliktende samarbeid om utviklingen av den sosiale dimensjon, for å sikre at fordelene ved den økonomiske integrasjon skal tjene bredere samfunnspolitiske målsettinger.

Avtalepartene vil arbeide for å fremme en harmonisk utvikling av Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet og er overbevist om nødvendigheten av å bidra til økonomisk og sosial utjevning. Partene tar videre til orde for å styrke utviklingen av den sosiale dimensjon i EØS, innbefattet lik behandling av menn og kvinner. De ønsker med denne å sikre at økonomisk utvikling forenes med hensynet til full sysselsetting, bedret levestandard og bedrede arbeidsvilkår innen EØS.

Figur 1.5 og Tabell 1.6 inneholder sammenlignende data om henholdsvis arbeidstid og pensjonsalder.

Om samtykke til ratifikasjon av Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS)

Figur 1.5 Antall arbeidstimer i gjennomsnitt pr. person i 1989¹⁾

¹⁾ Inkludert deltidsarbeid.

²⁾ tall fra 1983.

Kilde: OECD.

Tabell 1.6 Alminnelig pensjonsalder for hhv. menn og kvinner i forskjellige land

Land	Menn	Kvinner
Italia	60	55
Frankrike	60	60
Hellas	65	60
Østerrike	65	60
Belgia	65	60
Storbritannia	65	60
Portugal	65	62
Sveits	65	62
Spania	65	65
Tyskland	65	65
Nederland	65	65
Luxembourg	65	65
Finland	65	65
Sverige	65	65
Irland	66	66
Danmark	67	67
Norge	67	67

Kilde: Social Security Programs Throughout The World - 1989.

I en særskilt erklæring til Avtalen uttrykker EFTA-landene et ønske om å bidra aktivt til utviklingen av den sosiale dimensjon i EØS og gir sin støtte til de prinsipper og grunnleggende rettigheter for arbeidstakere som er

nedfelt i det sosiale charter. Charteret ble undertegnet av 11 av EFs medlemsland i 1989. Det fastsetter en rekke grunnleggende rettigheter for arbeidstakerne:

- fri bevegelse for personer;
- bedre arbeids- og levekår;
- trygderettigheter;
- foreningsfrihet og kollektive avtaler;
- retten til fagutdanning;
- likestilling mellom kjønnene;
- informasjon og uttalerett på arbeidsplassen;
- helse og sikkerhetsbeskyttelse på arbeidsplassen;
- beskyttelse av barn og unge;
- bedre rettigheter for eldre og funksjonshemmede;

Avtalen fastsetter grunnlaget for partenes samarbeid om arbeidsmiljø, arbeidsrettslige spørsmål, likestilling og samarbeidet med partene i arbeidslivet.

For å trygge helse og sikkerhet på arbeidsplassen, skal minimumskrav til arbeidsmiljøet gjennomføres. Disse er ikke til hinder for at hver avtalepart kan opprettholde eller innføre strengere lovgivning. Nærhetsprinsippet, som er grunnleggende på dette området, innebærer at beslutninger skal fattes på et forvaltningsnivå som ligger så nær den beslutningen angår, som mulig.

Avtalepartene skal gjennomføre prinsippene om at kvinner og menn skal motta lik lønn for likt arbeid og at kvinner og menn skal likebehandles.

EF-domstolen har på grunnlag av tilsvarende bestemmelser i Romatraktaten, fastlagt kriterier for hva som er rettsstridig forskjellsbehandling på grunnlag av kjønn. EF-domstolens avgjørelser kan bl.a. sammenfattes med at forskjellsbehandling er avtalestridig, med mindre det kan godtgjøres at den er grunnlagt på objektive forhold som ikke har utspring i ulikt kjønn.

Avtalepartene skal bestrebe seg på å fremme dialogen mellom partene i arbeidslivet. Det vil bli opprettet en rådgivende komité for EØS som skal bestå av et likt antall representanter fra henholdsvis EFTAs konsultative komité og EFs økonomiske og sosiale komité.

Avtalens regler om arbeidstakers rettigheter i forbindelse med overdragelse av virksomheter, bedrifter eller deler av bedrifter, fastsetter at tidligere innehavers rettigheter og plikter overfor arbeidstakerne skal overføres til ny innehaver når en virksomhet overdras. Regjeringen vil fremme forslag om å lovfeste disse rettighetene.

Avtalens regler vedrørende arbeidstakernes

vern ved masseoppsigelser pålegger blant annet arbeidsgiver å drøfte planlagte oppsigelser med arbeidstakernes tillitsvalgte. Tilsvarende regler vil bli foreslått innarbeidet i norsk lovgivning.

Avtalen gir EFTA-landene rett til deltakelse i praktiske samarbeidstiltak som bl.a. vil omfatte programmer som vil komme arbeidsledige, eldre, funksjonshemmede, barn og ungdom til gode. Også på helseområdet vil slike samarbeidsmuligheter åpne seg. Dette er alle tiltak som ytterligere vil bidra til utviklingen av den sosiale dimensjon i EØS.

1.6.4 Forbrukervern

EØS-avtalen legger grunnlaget for et enhetlig marked med om lag 370 millioner mennesker, med fritt varebytte og fri bevegelighet for tjenester over landegrensene. For forbrukerne vil det indre marked medføre et langt større tilbud og større valgfrihet i forhold til varer og tjenester.

Gjennomføringen av et enhetlig marked i EØS-området med fri bevegelighet for varer og tjenester, forutsetter at forbrukerne har tillit til nye produkter på markedet. Dette fordrer høye og ensartede krav til produktenes sikkerhet. Ved kjøp av varer og tjenester over landegrensene kreves det videre informasjon om produkttilbudet og trygghet for at forbrukernes rettigheter ivaretas.

Avtalen fastlegger regler om bl.a. forbrukerkreditt, villedende reklame, prismerking av forbruksvarer, elektronisk betalingsformidling og forbrukerrettigheter ved kjøp av pakketurer. Reglene er minimumsregler som gir avtalepartene adgang til å opprettholde og vedta mer vidtgående regler. Avtalens regler vedrørende krav til produkters utforming og standarder, er nærmere omtalt i proposisjonsens kapittel 4.

Avtalen pålegger partene en felles målsetting om å fremme forbrukernes interesser og styrke deres stilling, med sikte på et høyt nivå for forbrukerbeskyttelse.

1.6.5 Forskning, teknologisk utvikling og informasjonstjenester

Internasjonalt samarbeid er av stor betydning for å løse forskningsoppgaver og problemer som går på tvers av nasjonale grenser. Enkelte oppgaver er for kostnadskravende til at hvert enkelt land kan finansiere disse alene, andre er av en slik art at internasjonalt samarbeid er naturlig eller nødvendig. Det gjelder f.eks. forskning innen miljø, medisin, naturvitenskap og utnyttelse av havressursene. Videre gir samarbeid innen næringsrettet forskning muligheter for en styrking av be-

driftens teknologiske basis og internasjonale konkurransevne.

EØS-avtalen innebærer at EFTA-landene fullt ut får delta i EFs 3. rammeprogram for forskning og utvikling. Det inneholder 15 delprogrammer innen 6 programområder. Informasjons- og kommunikasjonsteknologi utgjør nær 40 pst. av innsatsen. Andre delprogrammer omfatter industri- og materialteknologi, miljø, biovitenskap og bioteknologi, landbruksforskning og forskning for utviklingsland, energi og forskerrekuttering og -utveksling.

Frem til Avtalens ikrafttredelse vil EFTA-landene kunne delta på prosjektbasis i samtlige delprogrammer. EFTA-landene har rett til representasjon på lik linje med EFs medlemsland i alle komitéer som bistår Kommissjonen med forvaltning og utvikling av de enkelte delprogrammer.

EFTA-landene skal også tilknyttes arbeidet i de komitéer som er rådgivende i forskningspolitiske spørsmål overfor EF-kommisjonen og EFs råd.

EFTA-landene vil også ha samme rettigheter som EF-landene til spredning, evaluering og utnyttelse av resultatene nasjonalt.

Ifølge dagens hovedregel for samarbeid mellom EFTA og EF må én prosjektdeltaker fra EFTA samarbeide med minst to fra EF. EFTA-landene har oppfattet dette krav som urimelig. Avtalen er slik utformet at kravet bortfaller.

Grunnbestemmelser for kostnader ved deltakelse i EFs rammeprogram er fastlagt i Avtalens Artikkel 82. Det er enighet om at EFTA-landenes bidrag til forskningssamarbeidet skal baseres på en fordelingsnøkkel med utgangspunkt i bruttonasjonalprodukt. Med en slik nøkkel vil Norges bidrag utgjøre vel 1,7 pst. av EFs kostnader. EFTA-landenes bidrag kommer i tillegg til de vedtatte rammer fra EF.

1.6.6 Utdanning, opplæring og ungdom

EØS-avtalens bestemmelser på utdanningsområdet gir Norge muligheter til å delta i alle EFs programmer og andre samarbeidstiltak på felter som er igangsatt eller under planlegging. Gjennom dette samarbeidet vil norske elever og studenter i de fleste skoleslag få adgang til utvekslingsordninger og deltakelse i de prosjekter og forsøk som finner sted på området.

EFTA-landene deltar allerede i de mest omfattende EF-programmene, som er COMETT og ERASMUS. Dette skjer innenfor rammen av bilaterale avtaler som er blitt forhandlet på grunnlag av Luxembourg-erklæringen av 1984. Norge ble med i COMETT II fra 1. janu-

Om samtykke til ratifikasjon av Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS)

ar 1990 og i ERASMUS fra 1. januar 1992. Når EØS-avtalen trer i kraft, vil den også regulere samarbeidet i disse to programmene.

Når Avtalen trer i kraft, vil EFTA-landene få adgang til utvekslingsprogrammet Youth for Europe, som er et utvekslingsprogram for unge mellom 16 og 25 år.

Fra samme tidspunkt vil EFTA-landene også delta i:

- EURYDICE, som er et nettverk for informasjon om utdanning til politikere og forvaltning;
- ARION, som er et tiltak for korte gjensidige studiebesøk for skoleadministratorer og eksperter, for å øke innsikten i de respektive lands utdanningssystemer;
- EUROPEISK DIMENSJON I SKOLENE, som er et nettverk mellom lærerutdanningsstedene for å arrangere seminarer om utvikling av lærebøker m.v.;
- NARIC, som er et nettverk av sentra for informasjon om nasjonal anerkjennelse av akademisk utdanning.

Deltakelsen i de øvrige av EF's programmer vil skje fra 1. januar 1995.

EFTA-landene skal bidra finansielt i forhold til sitt bruttonasjonalprodukt til de programmer de deltar i. EFTA-landene har fra samarbeidets begynnelse rett til å delta fullt ut i de komitéer som bistår Kommissjonen med forvaltning og utvikling av programmene som de bidrar finansielt til.

1.6.7 Øvrige samarbeidsområder

EØS-avtalen omfatter også samarbeid mellom EFTA-landene og EF innenfor områdene statistikk, selskapsrett, små og mellomstore bedrifter, turisme, kultur- og mediespørsmål og katastrofeberedskap.

Formålet med *statistikk-samarbeidet* innenfor EØS er å kunne gi en sammenlignbar statistisk beskrivelse av utviklingen på alle områder som omfattes av EØS-avtalen. Samarbeidet skal også beskrive virkningene av integrasjonsprosessen på de økonomiske, sosiale og miljømessige forhold i EØS-landene.

Et av hovedmålene med EØS-reglene på *selskapsrettens område* er å sørge for at aksjeeiere, medkontrahenter og kreditorer er sikret en viss minste beskyttelse uansett hvor i EØS-området selskapet hører hjemme. I tillegg vil det være en praktisk fordel for utlendinger som ønsker å etablere selskaper i Norge, å vite at man vil bli underlagt en lovgivning som i stor grad svarer til selskapslovgivningen fra vedkommendes hjemland, og som dermed er forholdsvis kjent.

EØS-reglene vil også lette mulighetene for samarbeid på tvers av landegrensene. Regjeringen vil særlig legge vekt på at det gjennom EØS-samarbeidet kan utformes regler som sikrer de ansattes rett til medbestemmelse og informasjon.

EF's tiltak for *små og mellomstore bedrifter* er iverksatt særlig for å forberede denne bedriftsgruppen til de nye vilkår gjennomføringen av det indre marked vil medføre. Regjeringen ser det som viktig at også norske små og mellomstore bedrifter står best mulig rustet til å møte utfordringene fra det indre marked. EØS-avtalen innebærer at EFTA-landene kan delta i tiltak og programmer EF har iverksatt på dette området.

1.6.8 Partenes rettigheter i samarbeidet

Når EFTA-land deltar i EF's programmer og prosjekter m.v., skal følgende prinsipper gjelde:

- EFTA-landene skal ha adgang til alle deler av et program;
- EFTA-landenes status i de komitéer som bistår Kommissjonen i forvaltningen eller utviklingen av fellesskapsvirksomheter som EFTA-landene bidrar finansielt til, skal fullt ut gjenspeile dette bidrag;
- alle EF-vedtak, med unntak av alminnelige budsjettvedtak, som direkte eller indirekte angår en virksomhet som EFTA-landene deltar i, skal underlegges de informasjons- og rådslagningsprosedyrer som er fastsatt i Avtalens Del VII. Vilåårene for den fortsatte deltakelse i vedkommende aktivitet kan revurderes av EØS-komitéen;
- EFTA-landenes deltakere i prosjekter skal ha samme rettigheter og plikter innenfor vedkommende EF-program eller annen aktivitet som dem som gjelder for deltakere fra EF-land. Det samme prinsipp skal gjelde også for deltakere i utvekslinger mellom EFTA-land og EF's medlemsland;
- EFTA-landene og deltakere fra disse land skal ha samme rettigheter og plikter med hensyn til spredning, evaluering og utnyttelse av resultater som EF's medlemsland og deres deltakere;
- avtalepartene skal, i samsvar med sine regler og forskrifter, gi deltakere i programmer eller prosjekter nødvendige lettelsler ved innreise og opphold.

EFTA-landenes bidrag til samarbeid som krever finansiell deltakelse, skal fastsettes på en av de følgende måter:

- EFTA-landenes bidrag skal utregnes i forhold til de tilsagnsrammer og bevilgninger

Om samtykke til ratifikasjon av Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS)

som hvert år er oppført i EFs budsjett på budsjettposten for vedkommende virksomhet. Forholdtallet som bestemmer EFTA-landenes bidrag skal være summen av forholdene mellom hvert EFTA-lands bruttonasjonalprodukt på den ene side, og summen av EFs medlemslands bruttonasjonalprodukt og vedkommende EFTA-lands bruttonasjonalprodukt på den annen side. Denne faktor skal hvert år utregnes på grunnlag av de ferskeste tilgjengelige statistiske opplysninger. De beløp EFTA-landene skal bidra med, skal komme i tillegg til de tilsvarende beløp som er oppført i EFs budsjett. De bidrag som EFTA-landene skal betale hvert år skal bestemmes på grunnlag av det som er oppført som bevilgning (dvs. ikke tilsagn);

- EFTA-landenes finansielle bidrag baseres på det prinsipp at hver avtalepart bærer sine egne kostnader, samt et bidrag til EFs administrasjonskostnader som fastsettes av EØS-komiteén;
- EØS-komiteén skal treffe de nødvendige beslutninger om avtalepartenes bidrag til vedkommende virksomhet.

1.7 RETTSLIGE OG INSTITUSJONELLE SPØRSMÅL

1.7.1 Utgangspunkt

EØS-avtalens viktigste rettslige formål er å skape et økonomisk samarbeidsområde som omfatter EFTA-landene og EF, grunnlagt på felles regler og like konkurransevilkår. De felles EØS-reglene skal gjelde i og mellom EFTA-landene og mellom EFTA-landene og EF. Mellom EF-landene vil fortsatt EFs eget regelverk bli anvendt.

Organene som EØS-avtalen oppretter, myndigheten de skal ha og de rettslige virkemidlene Avtalen fastlegger, skal i størst mulig grad sikre felles utvikling av regelverket i fremtiden, slik at de felles rammebetingelser som er skapt, ikke brytes opp. Dessuten skal virkemidlene legges til rette for at avtaleforpliktelsene forstås likt og etterleves av Avtalens parter, og at tvister mellom partene løses. De organer som opprettes, skal også gi rom for at politiske hensyn og partenes interesser for øvrig kan bli ivaretatt.

Folkerett og EF-rett

EFTA-landene samarbeider på folkerettslig grunnlag. Det vil si at EFTA-konvensjonen («Stockholms-konvensjonen») av 1960 og vedtak som er fattet av de organer den har opprettet, bare forplikter myndigheter i de enkelte land, ikke borgere og foretak i disse

landene. I Norge blir borgere og foretak først bundet når disse folkerettslige forpliktelsene er gjennomført i vårt interne rettssystem gjennom vedtak av nasjonale myndigheter.

Samarbeidet i EF er grunnlagt på overnasjonale prinsipper. Lovgivende myndighet er innenfor EF-samarbeidets ramme overført fra medlemslandene til i hovedsak EFs råd. Visse beslutninger av EFs råd, forordninger, forutsettes å få lovs virkning i medlemslandene direkte. De kan derfor påberopes av borgere og foretak både i forholdet dem imellom, og overfor nasjonale myndigheter. Dette kalles direkte virkning. Også andre beslutninger av EFs råd, direktiver, kan på visse vilkår gi borgere og foretak en tilsvarende direkte rett, men da bare overfor offentlige myndigheter.

Å knytte disse to grupper land sammen i et effektivt samarbeid, har budt på betydelige rettslige utfordringer. Norges utgangspunkt har blant annet vært at en avtale:

- Ikke skulle gjøre det nødvendig med endringer i Grunnloven;
- ikke skulle innebære noen overføring av lovgivningsmyndighet fra nasjonale organer til EØS-organer;
- ikke skulle kreve endringer i avtalepartenes interne beslutningsprosess.

1.7.2 Gjennomføring av EØS-avtalen i norsk rett - behovet for ensartede rettsvirkninger

Der EØS-avtalen tar utgangspunkt i EF-regelverk med tilsvarende materielt innhold, bør Avtalens bestemmelser så vidt mulig i enhver henseende gis samme virkninger i EFTA-landene som tilsvarende EF-regler har i EF. Dette behov har sitt utspring i at EF-landene seg imellom anvender EFs regelverk, mens de i forhold til EFTA-landene anvender tilsvarende bestemmelser i EØS-avtalen. Der som det regelverk som er ment å ha samme virkninger, praktiseres forskjellig, kan dette f.eks. føre til at borgere og foretak med EFTA-nasjonalitet tilstås dårligere vilkår i EF enn EFs egne borgere og foretak.

Forrang

I EF er det en overordnet målsetting at EFs regelverk skal virke effektivt. Den enkelte og bedriftene kan derfor påberope seg regelverket for nasjonale domstoler. Motparten kan ikke påberope nasjonale regler som er i strid med EF-retten for nasjonale domstoler. Reglene om direkte virkning suppleres derfor av en regel om at EF-retten går foran nasjonale rettsregler i tilfelle av motstrid. Det står ikke noe om dette i Romatraktaten, men prinsippet om forrang er fastlagt gjennom EF-dom-

stolens rettspraksis og er gradvis blitt akseptert av medlemslandene.

Først når EØS-avtalens regler er gjennomført i norsk rett gjennom lovvedtak i Stortinget eller ved forskrifter, vil de hos oss kunne ha rettsvirkninger som lov eller forskrift.

Hos oss kan imidlertid nasjonale domstoler og andre myndighetsorganer også i dag bli stilt overfor spørsmålet om de skal legge de folkerettslige regler til grunn for sin avgjørelse, til foretrekkelse for nasjonale regler som ville føre til et annet resultat.

Det såkalte presumsjonsprinsippet om at norsk rett forutsettes å være i overensstemmelse med Norges folkerettslige forpliktelser, vil likevel føre til at norske domstoler og andre myndigheter må forventes å utnytte alle de muligheter som anerkjente prinsipper for tolkning og anvendelse av rettsregler gir, for å unngå et folkerettsstridig resultat.

Avtalens Protokoll 35 fastsetter at EFTA-landene skal innføre en lovregel om at EØS-regler som er gjennomført i nasjonal lovgivning, «i tilfelle av mulig konflikt» skal anvendes fremfor andre regler. Ettersom Stortinget gjennom gyldige lovvedtak i prinsippet kan gjøre unntak fra denne lovregel, innebærer den ingen innskrenkning av Stortingets forfatningsrettslige adgang til å gi lover i strid med Norges EØS-forpliktelser. Slike lover vil være i strid med Norges folkerettslige forpliktelser helt uavhengig av om vi hadde påtatt oss å innføre en slik «forrangslov». EØS-avtalen innebærer her ikke noen forpliktelse for EFTA-landene til å overta EF's forrangsprinsipper.

Betydningen av EF-domstolens avgjørelser

For å sikre mest mulig enhetlig praktisering i hele EØS, fastslår Avtalen at EØS-bestemmelser, så langt de i sitt materielle innhold er identiske med EF's grunnleggende traktater og det regelverk som er vedtatt med hjemmel i disse traktatene, skal tolkes i samsvar med EF-domstolens avgjørelser frem til tidspunktet for undertegning av Avtalen. At man har satt skjæringspunktet ved undertegning, skyldes at man av prinsipielle grunner ikke kan godta å bli bundet av den rettsskapende virksomhet som finner sted i fremtiden gjennom avgjørelser av et organ tilhørende en av avtalepartene.

Fortolkninger foretatt av EF-domstolen etter dette tidspunkt vil således ikke være rettslig bindende for EFTA-landene.

1.7.3 Organene

Gjennom EØS-avtalen opprettes fire nye organer. Disse skal være både konsultasjonsfora og ivareta funksjoner i beslutningsprosessen. De er:

- EØS-rådet
- EØS-komiteén
- Parlamentarikerkomiteén for EØS
- Den rådgivende komité for EØS

Rådet er det øverste felles organ for EØS-samarbeidet. Det skal ha ansvaret for å gi politiske impulser for gjennomføring av Avtalen og gi de generelle retningslinjer for EØS-komiteéns arbeid. Det skal ta de politiske avgjørelser som fører til endringer i Avtalen, som i denne sammenheng også omfatter Protokoller og Vedlegg. Dette innebærer at Rådet f.eks. kan fatte vedtak om at regelverket på områder som er nedfelt i vedleggene, bør videreutvikles.

Alle spørsmål som forårsaker vanskeligheter i samarbeidet, kan tas opp i Rådet. Hastesaker behøver ikke drøftes i EØS-komiteén først.

I en særskilt felleserklæring uttrykker partene enighet om at man ønsker å styrke den politiske dialog om utenrikspolitiske spørsmål, bl.a. ved uformelle meningsutvekslinger som kan skje i tilslutning til EØS-rådets møter.

Rådet skal bestå av et regjeringsmedlem fra hvert EFTA-land, medlemmer av EF's råd og medlemmer av EF-kommisjonen. Det fatter avgjørelser med enstemmighet.

Komiteén blir det sentrale organ for gjennomføringen av EØS-samarbeidet på embetsplan. Den løpende kontakt mellom Avtalens parter vil i første rekke finne sted i EØS-komiteén. Vedtak om nye EØS-regler fattes av EØS-komiteén med enstemmighet. EFTA-landene skal opptre «med en stemme».

Parlamentarikerkomiteén skal være sammensatt av like mange representanter fra nasjonalforsamlingene i EFTA-landene og Europaparlamentet. Det vil være opp til de enkelte EFTA-lands nasjonalforsamlinger å bestemme sammensetningen av den nasjonale delegasjon til parlamentarikerkomiteén. Komiteén skal tre sammen to ganger årlig.

Parlamentarikerkomiteén har en rådgivende funksjon. Dette er den naturlige løsning siden ingen beslutningsmyndighet som idag hører under nasjonale parlamenter, forutsettes delegert til EØS-organer.

Den rådgivende komité skal være sammensatt av like mange representanter fra EFTAs konsultative komité og fra EF's økonomiske og sosiale komité. Komiteén skal arbeide med sikte på å styrke innflytelsen til arbeidslivets parter i EØS.

Om samtykke til ratifikasjon av Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS)

1.7.4 Beslutningsprosessen

Informasjons- og rådslagningsprosedyren

Formålet med reglene om beslutningsprosessen i EØS har vært å sikre at det enhetlige regelverk som skapes gjennom Avtalen, også kan videreutvikles i fellesskap. For å motvirke ulik regelutvikling i EFTA-landene og EF, må samarbeidet om nye regler starte på et tidligst mulig stadium. Samtidig har EFTA-landene hatt som målsetting å oppnå størst mulig gjennomslagskraft i dette samarbeidet. Utgangspunktet er derfor en to-pilarmodell. EFTA-landene koordinerer sine synspunkter i EFTAs faste komité, jf. proposisjonens kapittel 8.

EØS-komiteén arbeider på grunnlag av enstemmighet. En forutsetning under forhandlingene har dessuten vært at alle parter skulle bevare sin beslutningsautonomi. En følge av dette er at det ikke kreves noen overføring av lovgivningsmyndighet fra nasjonalt nivå til EØS-komiteén.

I prinsippet om at partene skal bevare sin beslutningsautonomi, ligger det også at partenes interne beslutningsprosess ikke kreves endret som følge av Avtalen. De forpliktelser som er nedfelt i Avtalens vedlegg motsvarer for en stor del EFs regelverk og har betydning for gjennomføringen av det indre marked. Dette regelverk forutsettes å bli videreutviklet. EF har et forvaltningsapparat som er innrettet på slik videreutvikling. Beslutningsprosedyrene i EØS er på denne bakgrunn innrettet etter de forskjellige stadier i EFs beslutningssystem, som innledes med initiativ fra EF-kommisjonen.

Den normale fremgangsmåten i beslutningsprosessen vil derfor være at så snart EF-kommisjonen vurderer å foreslå nye eller endrede regler på et område som dekkes av Avtalen, skal den innhente synspunkter fra sakskyndige i EFTA-landene i den videre saksbehandling på samme måte som fra EFs sakskyndige. Slike eksperter vil være uavhengige og ikke representere de enkelte lands offisielle synspunkter. Denne fremgangsmåten tar sikte på å sikre at spesielle forhold i EFTA-landene kan bli gjenspeilet i utformingen av forslagene på et tidlig stadium, slik at mulighetene øker for at de kan bli vedtatt også som EØS-regler.

Deretter forutsettes en løpende informasjons- og samrådsprosess hvor de to pilarer utveksler synspunkter på det foreliggende forslag og mulige endringer av det, parallelt med rådslagningsprosedyrer internt i EF. Vedtak i EØS-komiteén skjer med enstemmighet mest mulig samtidig med tilsvarende vedtak i EFs råd.

Det er gjennom Avtalens bestemmelser om

den felles beslutningsprosessen at EFs interne ordninger blir mest berørt. Avtalen vil i betydelig grad måtte påvirke EFs nåværende praksis gjennom de krav som vil bli stilt til EFs institusjoner under informasjons- og rådslagningsprosedyren.

Komitéprosedyrer

Når EF skal vedta regler som er av mindre prinsipiell, men av stor praktisk betydning, er det vanlig at regelutstedelsen skjer gjennom en forenklet prosedyre. Rådet har delegert deler av sin regelutstedende myndighet til EF-kommisjonen, på samme måte som Stortinget delegerer forskriftsmyndighet til Kongen.

Siden Kommisjonen i henhold til denne prosedyren har fullmakt til å endre EF-regler som i sitt materielle innhold kan tilsvare bestemmelser i EØS-avtalens vedlegg, fastlegger Avtalens Artikkel 100 at EF-kommisjonen skal sikre EFTA-landenes eksperter så bred deltakelse som mulig når den utarbeider utkast til endringer av slikt internt EF-regelverk.

Også når EF vedtar nye regler etter denne prosedyren, er det EØS-komiteén som må fatte vedtak med enstemmighet, for at de også skal bli EØS-regler.

Avtalen forutsetter også at EFTA-landene skal kunne delta fullt ut i den type EF-komiteér som gjelder EFs rammeprogrammer og prosjekter på andre samfunnspolitiske områder som EFTA-landene er med i.

Det fremgår dessuten av Avtalens Artikkel 101 at eksperter fra EFTA-landene skal knyttes til arbeidet i en del komitéer som er oppregnet i Avtalens Protokoll 37. Dette er komitéer som innbyrdes er nokså ulike, men hvor partene anser det som særlig viktig at EFTA-landene deltar. I hovedsak har disse komitéene mer selvstendige funksjoner. Kjennetegnet for dem alle er at de ofte vil ha stor innflytelse på den politikk som føres på vedkommende område.

Vedtakene i EØS-komiteén

Formålet med beslutningsprosessen i EØS er å nå frem til enighet om nye felles regler i EØS-komiteén. Dersom det oppnås slik enighet, vil EØS-komiteén vedta bestemmelser med samme materielle innhold som dem EFs organer vedtar.

Vedtaket i EØS-komiteén skjer med enstemmighet. Dersom ett EFTA-land på forhånd skulle motsette seg et bestemt vedtak i EØS-komiteén, vil vedtaket ikke kunne fattes. Ofte vil imidlertid skadevirkningene for samarbeidet kunne bli større ved at det ikke fattes noe vedtak, enn at det gjøres unntak for

én part. Det er derfor tenkelig at det i det praktiske, løpende samarbeid i visse situasjoner vil kunne bli gjort unntak for et land når det gjelder anvendelsen av nye vedtak.

Konsekvenser av manglende enighet

Dersom EØS-komiteén ved manglende enighet ikke finner frem til løsninger som kan ivareta partenes interesser, kan den del av Avtalens vedlegg som berøres direkte av EF's nye regelverk, midlertidig bringes til opphør mellom EFTA-landene og EF. Dette skjer etter utløpet av nærmere fastsatte frister, medmindre EØS-komiteén fatter vedtak om at opphør ikke skal skje. Hvilke deler av et vedlegg som berøres direkte, forutsettes vurdert i EØS-komiteén på et tidligere stadium av beslutningsprosessen. Under enhver omstendighet vil dette innebære at de deler av EØS-reglene som i EF erstattes av nye EF-regler, opphører å gjelde mellom partene.

Nasjonale parlamenters godkjenning av EØS-vedtak. Forholdet til Grunnlovens § 26.2

Avtalens Artikkel 103 forutsetter at en del av vedtakene i EØS-komiteén om nye EØS-regler må forelegges de respektive nasjonalforsamlinger til godkjenning. De nye regler vil da ikke kunne tre ikraft før slik godkjenning foreligger.

På grunn av samarbeidets omfang, er det naturlig at de vedtak i EØS-komiteén som nødvendiggjør lovendringer eller plenarvedtak i Stortinget, eller som for øvrig gjelder saker av særlig viktighet, må samtykkes i av Stortinget i henhold til Grunnlovens § 26.2 før Norge kan akseptere dem som folkerettslig bindende for seg.

1.7.5 Overvåkingssystemet i EØS

EØS-avtalen forplikter de 19 landene i samarbeidsområdet, og Fellesskapet selv. Av hensyn til rettssikkerheten og forutsigbarheten er det viktig at Avtalens bestemmelser etterleves og anvendes likt i hele EØS.

Allerede i dag har EF-kommisjonen som oppgave å påse at medlemslandene i EF etterlever sine forpliktelser etter EF-regelverket. Når EØS-avtalen blir inngått, vil den internt i EF bli en del av EF-retten. Kommisjonen vil derfor også ha som oppgave å påse at medlemslandene overholder sine EØS-forpliktelser.

EFTA-landene vil opprette et eget overvåkingsorgan for å påse at EØS-forpliktelsene etterleves i EFTA-området. Dermed opprettes et to-pilar system også for overvåking. EFTA-organet skal være uavhengig av hvert enkelt EFTA-land, på samme måte som Kommisjo-

nen er uavhengig av det enkelte EF-land. Utgangspunktet er at det skal gjennomføres like effektiv overvåking og håndhevelse i EFTA- og EF-delene av EØS.

EFTAs overvåkingsorgan

EFTAs overvåkingsorgan får til oppgave å overvåke etterlevelsen av partenes alminnelige avtaleforpliktelser, derunder deres forpliktelser vedrørende statsstøtte og offentlige innkjøp samt foretakenes etterlevelse av de felles konkurransereglene. EFTAs overvåkingsorgan skal i det vesentlige ha de samme overvåkingsfunksjoner som dem EF-kommisjonen utøver.

Den umiddelbare forpliktelsen landene har i medhold av EØS-avtalen, er gjennomføringen i nasjonal rett av avtaleforpliktelsene på de områder hvor det nasjonale regelverket ikke allerede er i overensstemmelse med Avtalen.

Med unntak for brudd på konkurransereglene er det landene, ikke borgere og foretak, som står ansvarlig for Avtalens gjennomføring og etterlevelse, selv om de enkelte bestemmelser samtidig nedfeller rettslige rammer for virksomheten til borgere og foretak. Disse vil Norge innarbeide i sitt nasjonale rettssystem.

EØS-avtalens Artikkel 55 nr. 1 gir de to overvåkingsorganene adgang til å gripe inn direkte overfor foretak som kan ha brutt konkurransereglene. EFTAs overvåkingsorgan og EF-kommisjonen vil i slike saker kunne ilegge bedriftene bøter eller tvangsmulker dersom de opptrer i strid med konkurransereglene i EØS. I henhold til Avtalens Artikkel 110 vil slike bøter og tvangsmulker kunne tvangsfullbyrdes i det land foretaket hører hjemme uten noen prøving av kravet. Tvangsfullbyrdelse på norsk territorium på grunnlag av vedtak som EF-kommisjonen fatter i slike saker, kan ikke finne sted.

Dette innebærer overføring av myndighetsutøvelse som normalt tilligger norske myndigheter, til et internasjonalt organ. Inngåelse av EØS-avtalen og av EFTA-avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen (jf. proposisjonens kapittel 3) må derfor skje etter kravene i Grunnlovens § 93, dvs. at Stortinget må gi sitt samtykke med 3/4 flertall. Det vises også til St.prp. nr. 101 (1991-92).

1.7.6 Domstolsordningen

EFTA-domstolens myndighetsområde

Domstolsordningen må ses i sammenheng med det alminnelige overvåkingssystem som Avtalen oppretter. Løsningen er basert på en to-pilar ordning.

Om samtykke til ratifikasjon av Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS)

Avtalen fastslår at EFTA-landene skal opprette en egen EFTA-domstol. Bestemmelsene om EFTA-domstolen er fastsatt i EFTA-avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen, med tilhørende protokoller.

Overfor EFTA-landene vil EFTA-domstolen i hovedsak ha samme type funksjoner som EF-domstolen har innenfor EF. Begge domstolene vil ha enekompetanse til å tolke Avtalen med bindende virkning for partene innenfor sitt territorium. EFTA-domstolen avgjør således saker i forhold til EFTA-landene, mens EF-domstolen avgjør saker i forhold til Fellesskapet og EF-landene. Hverken EFTA- eller EF-domstolen vil ha myndighet til å avgjøre en tvist mellom et EFTA-land og Fellesskapet.

De to domstolers avgjørelser vil ikke kunne ankes.

EFTA-domstolens myndighet er fastlagt i Avtalens Artikkel 108. Den skal ha kompetanse til å:

- Behandle de søksmål som EFTAs overvåkingsorgan reiser mot EFTA-landene;
- avgjøre tvister mellom to eller flere EFTA-land;
- behandle klager over vedtak av EFTAs overvåkingsorgan i konkurransesaker.

Artikkel 108 utelukker ikke at EFTA-landene kan gi Domstolen også andre oppgaver.

Domstolens prosedyrer er nærmere fastsatt i EFTA-avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen. I henhold til samme avtales artikkel 34 vil EFTA-domstolen dessuten ha myndighet til å avgjøre ikke-bindende tolkningsuttalelser til EFTA-landenes domstoler.

Borgere og foretak kan ikke reise sak mot et land om brudd på Avtalen for EFTA-domstolen. Heller ikke et EF-land eller EF-kommisjonen kan gjøre det. Dersom EFTAs overvåkingsorgan beslutter ikke å reise sak mot et EFTA-land, kan imidlertid et annet EFTA-land reise slik sak.

Dersom hverken EFTAs overvåkingsorgan eller et annet EFTA-land ønsker å forfølge en sak for EFTA-domstolen, vil saken i mange tilfeller likevel kunne finne sin løsning innenfor rammen av Avtalens domstolssystem. Dette vil skje ved at saken føres for en nasjonal domstol, men at dom blir avsagt først etter at saken har vært forelagt EFTA-domstolen til tolkningsuttalelse.

EFTA-domstolens uttalelse vil ikke formelt være bindende for den nasjonale domstolen. Den vil dessuten bare uttale seg om hvordan EØS-avtalen skal forstås.

Det vil imidlertid ofte kunne komme opp rettslige spørsmål for EFTA-domstolen som

også angår EF og omvendt. For å bidra til økt ensartethet og større rettssikkerhet, vil EFTA-landene og EFTAs overvåkingsorgan kunne avgi uttalelser i saker hvor nasjonale domstoler i EF har anmodet EF-domstolen om tolkningsuttalelse.

EØS-komiteén vil ha som oppgave å følge med i rettspraksis ved EFTA-domstolen og EF-domstolen. Dommer fra de to domstolene skal sendes til EØS-komiteén for at partene skal kunne vurdere utviklingen av rettspraksis. Ved ulik tolkning skal EØS-komiteén søke å finne frem til løsninger som bevarer rettsenheten. Dette må også gjelde i tilfeller hvor de to domstoler har gitt ulik tolkning av samme bestemmelse i EØS-avtalen. Én løsning kan f.eks. være at EØS-komiteén vedtar nye regler på området. Det vises også til St.prp. nr. 101 (1991-92).

1.7.7 Tvisteløsningsprosedyren

Behandling i EØS-komiteén

Uenighet mellom partene kan alltid tas opp i EØS-komiteén. Det er fastsatt særlige prosedyrer ved tvister som gjelder fortolkning eller anvendelse av EØS-avtalen.

Ensidige tiltak

Dersom EØS-komiteén ikke er blitt enige om en løsning av tolkningsuuenighet innen seks måneder fra det tidspunkt hvor prosedyren ble påbegynt, kan hver av partene enten iverksette beskyttelsestiltak eller sette visse avtaleregler ut av kraft. De materielle virkningene av disse alternativer vil være tilnærmet de samme.

Voldgift

Bruken av beskyttelsesklausulen i forholdet mellom ett eller flere EFTA-land og EF kan på visse vilkår gjøres til gjenstand for en egen voldgiftsprosedyre. En slik tvist kan ikke henvises til voldgift før det er gått tre måneder fra det tidspunkt EØS-komiteén første gang fikk seg forelagt tvisten.

Beskyttelsestiltaketets omfang og varighet kan prøves ved voldgift. Dette gjelder enten beskyttelsestiltaket utløses i forbindelse med tvist som gjelder rettspraksis vedrørende EØS-avtalen, eller på grunnlag av slike alvorlige vanskeligheter som er nevnt i Avtalens alminnelige beskyttelsesklauseul (se nedenfor). Dessuten kan forholdsmessigheten av de mottiltak som måtte bli truffet av de øvrige parter, bli prøvet.

Selve iverksettelsen av tiltaket kan derimot ikke prøves. Det kan heller ikke tas stilling til det underliggende rettsforhold for en slik tvist.

1.7.8 Beskyttelsestiltak og mottiltak

Avtalens alminnelige beskyttelsesklausul

Avtalen inneholder en alminnelig beskyttelsesklausul som kan utløses ved ensidig nasjonal beslutning. Utformingen gir klausulen et bredt virkefelt. En part kan ensidig beslutte å sette avtaleforpliktelser tilside dersom alvorlige økonomiske, samfunnsmessige eller miljømessige vanskeligheter som kan vedvare, er i ferd med å oppstå i en sektor eller innen et distrikt.

Beskyttelsesklausulen kan benyttes selv om vanskelighetene ennå ikke er oppstått. Den kan derved også benyttes for å ivareta miljømessige hensyn ut fra føre-var prinsippet, som for øvrig er nedfelt i Avtalens innledning. Tiltak som iverksettes, skal når det gjelder omfang og varighet, begrenses til det som er strengt nødvendig for å rette opp situasjonen.

Avtalens spesielle beskyttelsesklausuler

EØS-avtalen inneholder en rekke særlige beskyttelsesklausuler bl.a. på vareområdet, for å ivareta helse-, sikkerhets- og miljøhensyn, og innenfor områdene gjensidig godkjenning av utdanning, samt kapital- og personbevegelser.

Før iverksettelse av disse beskyttelsesklausulene må visse prosedyrer følges som vil være forskjellig for EFTA-pilaren og EF. En beslutning truffet i den ene pilar vil bli anerkjent av den andre. Med unntak for beskyttelsestiltak vedrørende genmodifiserte organismer, vil ikke mottiltak kunne finne sted.

1.7.9 Ikrafttredelse og geografisk virkeområde

Avtalens ikrafttredelse

EØS-avtalen forutsettes å tre ikraft 1. januar 1993. Forutsetningen er imidlertid at alle EFTA-land, EF-land og Fellesskapet selv innen denne dato har deponert sine ratifikasjons- eller godkjennelsesdokumenter. Dersom ikke alle har fullført de nødvendige interne prosedyrer innen denne dato, vil siste frist for notifikasjon være 30. juni samme år. Dersom det er på det rene at en part ikke vil kunne ratifisere, vil en regjeringskonferanse måtte foreslå nødvendige justeringer i Avtalen som følge av dette. Disse endringene vil måtte forelegges nasjonalforsamlingene til godkjenning før EØS-avtalen eventuelt kan tre ikraft mellom de gjenstående avtaleparter.

Andre forhold av betydning for ikrafttredelsen

Parallelt med forhandlingene om EØS-avtalen har EFTA-land ført bilaterale forhandlin-

ger med EF om enkelte spørsmål. For Norges vedkommende gjelder dette spørsmålet om en utvidelse av fiskerisamarbeidet innenfor rammen av den bilaterale fiskeriatvaten med EF av 1980 og utvidelse av handelen med visse landbruksprodukter. Disse ordningene er nedfelt i egne bilaterale avtaler mellom Norge og EF.

EF har avgitt en ensidig erklæring der det fremgår at Fellesskapet anser disse bilaterale avtalene som en del av en balansert løsning, og at Fellesskapets inngåelse av EØS-avtalen derfor er knyttet til EFTA-landenes ratifikasjon av disse bilaterale avtalene.

Svalbards stilling

Artikkel 126 nr. 1 gir Avtalen anvendelse på avtalepartenes territorier. Både Svalbard og Jan Mayen (men ikke bilandene) er del av Kongeriket Norges territorium. Fra norsk side har det vært et ønske å unnta Svalbard fra EØS-avtalen.

I henhold til Avtalens Protokoll 40 om EØS-avtalens anvendelse på Svalbard, kan Norge på ratifikasjonstidspunktet således erklære at Svalbard skal unntas fra EØS-avtalen. Norge har under forhandlingene gjort det klart at man vil benytte seg av denne adgangen.

Jan Mayen vil falle inn under Avtalens virkeområde.

Oppsigelse av Avtalen

Avtalen kan bare bringes til opphør for partene ved oppsigelse. Enhver avtalepart kan trekke seg fra Avtalen med tolv måneders frist.

1.7.10 Grunnlovens § 93 og forholdet til EØS-avtalen og EFTA-avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen

Grunnlovens § 93 og forholdet til EØS-avtalen og EFTA-avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen er behandlet i forbindelse med omtalen av Avtalens Artikkel 110 i proposisjonens kapittel 3, og i proposisjonens kapittel 8, pkt. 8.5.5. Forholdet til Grunnlovens § 93 er også drøftet mer utførlig i proposisjonens kapittel 8, pkt. 10.

Konklusjonen på denne drøftelsen er at Stortinget må gi samtykke til ratifikasjon av EØS-avtalen og EFTA-avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen etter prosedyren i Grunnlovens § 93, det vil si med 3/4 flertall i en avstemning der minst 2/3 av representantene deltar. Grunnen til dette er systemet for håndheving av konkurransereglene i EØS-avtalen og i EFTA-avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen. For øvrig inneholder ikke EØS-avtalen eller nevnte EFTA-avtale ele-

Om samtykke til ratifikasjon av Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS)

menter som nødvendiggjør bruk av § 93. Det er primært EFTA-avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen som utløser bruk av § 93. I forhold til selve EØS-avtalen kommer § 93 inn bare i forhold til de regler som forutsetter at EFTAs overvåkingsorgan og EFTA-domstolen har myndighet til å treffe vedtak som pålegger private rettssubjekter et pengekrav og utgjør et tvangsr grunnlag i Norge. Det vises her særlig til EØS-avtalens Artikkel 110 og til Avtalens Protokoll 21.

Avtalen gir også EF-kommisjonen, og EF-domstolen og EFs førsteinstansdomstol ved overprøving av EF-kommisjonens vedtak, myndighet til å treffe visse typer vedtak i konkurransesaker med direkte virkning i Norge. Det er nemlig ikke praktisk mulig å dele konkurransesakene mellom EFTAs overvåkingsorgan og EF-kommisjonen på en slik måte at bare EFTAs overvåkingsorgan treffer vedtak som det er aktuelt å gi direkte virkning i Norge. Norge har imidlertid gjennom en særlig erklæring til Avtalen, som EF har akseptert gjennom en tilhørende erklæring, tatt forbehold mot direkte virkning av de typer vedtak som etter Regjeringens mening faller inn under Grunnlovens § 93, dvs. vedtak om bøter eller tvangsmulfter. De vedtakstyper man da står igjen med på konkurranseområdet, må kunne gis formell direkte virkning i Norge uten bruk av § 93. Det er alminnelig anerkjent at utenlandske myndighetsvedtak til en viss grad kan gis direkte virkning i Norge uten bruk av § 93. De mange avtaler Norge har inngått om anerkjennelse og fullbyrdelse av utenlandske dommer, kan ses som eksempler på dette.

1.8 ADMINISTRATIVE OG BUDSJETTMESSIGE VIRKNINGER

1.8.1 Administrative virkninger

Avtalen forutsetter at det opprettes EØS-organer: EØS-rådet, EØS-komiteén, Parlamentarisk komitéen og Den rådgivende komité. Videre medfører EØS-samarbeidet opprettelsen av nye EFTA-organer: EFTAs faste komité, EFTAs overvåkingsorgan og EFTA-domstolen.

Sekretariat og servicefunksjoner for EØS-organene vil bli ivaretatt av EFTA-sekretariatet og EF-kommisjonen i fellesskap. EFTA-sekretariatet vil i tillegg bl.a. betjene EFTAs faste komité. Det vil være behov for at EFTA-sekretariatet styrkes med 12-15 stillinger.

EFTAs overvåkingsorgan vil få et eget sekretariat med eget budsjett. Overvåkingsorganet vil bestå av et kollegium på syv medlemmer, et fra hvert EFTA-land. Personalbehovet er ennå ikke klarlagt. Overvåkingsorganets

sekretariat vil kunne få ca. 120 medarbeidere. Domstolen vil ha 7 dommere og en liten administrasjon.

Det er forutsatt at alle nødvendige organisasjonsledd skal være klare til å tre i funksjon når Avtalen trer i kraft, etter planen fra 1. januar 1993.

Deltakelse i beslutningsprosessen i EØS vil kreve en betydelig innsats fra EFTA-landene. Det vil være nødvendig med utstrakt møtevirksomhet for å forberede og koordinere EFTA-osisjoner.

Det synes i dag ikke å være behov for å gjennomføre omfattende endringer i organiseringen av sentralforvaltningen i Norge som følge av EØS-avtalen. Det er nedsatt en arbeidsgruppe som bl.a. skal utrede hvordan EØS-arbeidet i forvaltningen kan gjennomføres på en mest mulig hensiktsmessig og effektiv måte. Dette utredningsarbeidet pågår.

1.8.2 Budsjettmessige virkninger av EØS-avtalen

Generelt

EØS-avtalen vil medføre budsjettmessige merutgifter og besparelser. Det knytter seg betydelig usikkerhet til anslag for budsjettmessige virkninger. Dette har bl.a. sammenheng med at

- det foreligger alternative måter å gjennomføre de tiltak som kreves;
- valg av løsning vil ha forskjellige budsjettmessige virkninger;
- regelverk og kvalitetskrav i EØS er sammenfallende med regler og standarder som ville ha blitt gjennomført i Norge uavhengig av EØS-avtalen.

De offentlige budsjetter vil også bli påvirket av Avtalens virkninger på økonomien i sin alminnelighet og dermed på skattegrunnlaget m.v. Samlet sett vil Avtalen ha positive virkninger for den økonomiske utviklingen. Dermed styrkes også skattegrunnlaget. En har imidlertid ikke funnet grunnlag for å tallfeste anslag for virkningene på den økonomiske aktiviteten.

Innpassningen av økte eller reduserte utgifter som følge av Avtalen i de enkelte departementers budsjett vil en komme tilbake til i statsbudsjettet for 1993 og senere budsjettår.

Styrking av EFTA-organene

De samlede utgifter til styrking av EFTA-sekretariatet, oppbygging av EFTAs overvåkingsorgan og etablering av EFTA-domstolen, tilsier en merkostnad for Norge på 20-25 mill. kroner årlig. Det må understrekes at an-

slagene er beheftet med betydelig usikkerhet og at det fortsatt arbeides med å klarlegge disse spørsmålene.

Administrative utgifter i departementene og underliggende etater

De administrative mer- eller mindretgifter som følge av arbeidet med iverksetting og forvaltning av EØS-avtalen, er på en rekke områder ikke avklart. Nye administrative oppgaver og kostnader vil bli innpasset i de årlige budsjetter.

Låne- og tilskuddsordningen

For å bidra til økonomisk og sosial utjevning innen EØS skal EFTA etablere en låne- og tilskuddsordning for prosjekter i Hellas, øya Irland, Portugal og deler av Spania. Prosjekter som legger vekt på miljø, transport, utdanning og opplæring samt små og mellomstore bedrifter, skal gis prioritet. Låneordningen vil omfatte lån på tilsammen 1 500 millioner ECU, eller ca. 12 milliarder kroner. Låne-tilsagn skal gis over en femårsperiode og hvert lån skal løpe i 10 år. Bidraget fra EFTA-landene skal være en rentestøtte på 3 pst. pr. år av utestående lån.

Tilskuddsordningen går ut på at EFTA-landene skal gi direkte tilskudd på tilsammen 500 millioner ECU, eller ca. 4 milliarder kroner. Tilsagn om tilskudd skal gis over årene fra 1993 til 1997. Alt i alt vil forpliktelsene for EFTA-landene, beløpe seg til ca. 125-150 mill. ECU (ca. 1000 -1200 mill. kroner) pr. år i fem år. Da er både låneordningen og de direkte tilskuddene regnet med. Usikkerheten i tallanslagene er bl.a. knyttet til fremdrift av prosjektene. For 1993 er det enighet om at EFTA-landenes bidrag skal settes til 125 mill. ECU, dvs. ca. 1.000 mill. kroner.

Utgiftene vil mellom EFTA-landene bli fordelt etter størrelsen på bruttonasjonalinntekten. For Norge vil de finansielle forpliktelsene være i størrelsesorden 125-150 millioner kroner pr. år i fem år. For 1993 vil bidraget være ca. 125. mill. kroner.

Øvrige deler av avtalen

For endringer i utgifter og inntekter på de enkelte avtaleområder vises til proposisjonens kapittel 9.

De regler som er forhandlet frem vedrørende EFTA-landenes finansielle bidrag til ulike samarbeidsområder, jf artikkel 82, er omtalt i proposisjonens kapittel 3 og 7.

1.9 ØKONOMISKE VIRKNINGER AV EØS-AVTALEN FOR NORGE

1.9.1 Innledning

Programmet for det indre marked i EF ble vedtatt i 1985 på bakgrunn av den økonomiske utviklingen i Vest-Europa på 1970- og første halvdel av 1980-tallet. Europeisk næringsliv tapte konkurransevne og markedsandeler internasjonalt. Den økonomiske veksten og sysselsettingsutviklingen var i første halvdel av 1980-tallet svakere i Europa enn i USA og Japan.

Denne utviklingen i Vest-Europa ble sett i sammenheng med at direkte og indirekte handelshindringer bidro til å splitte opp markedene. Resultatet var at landene ikke høstet de kostnads- og produktivetsgevinster internasjonalt konkurranse, arbeidsdeling og rasjonell drift kan gi.

Den økonomiske integrasjonen i Vest-Europa har gått gjennom ulike faser. Opprettelsen av EF og EFTA innebar økt integrasjon mellom landene innen hver av de to handelspolitiske samarbeidsområdene i 1960-årene. Frihandelsavtalene mellom EFTA-landene og EF utvidet handelen mellom de to samarbeidsområdene i 1970-årene. Fra 1. januar 1993 vil etableringen av EFs indre marked i hovedsak være gjennomført. Det vil øke integrasjonen mellom EF-landene. EØS-avtalen innebærer at det indre marked, med enkelte viktige unntak, utvides til å omfatte hele Vest-Europa. Dermed vil de to samarbeidsområdene EFTA og EF i større grad bli integrert.

EØS-avtalen betyr at det etableres et enhetlig regelverk i Vest-Europa som, når det gjennomføres nasjonalt, setter rammebetingelsene for forbrukere, arbeidstakere og næringsliv. Samtidig vil effektive overvåkings- og håndhevelsesmekanismer bidra til at det felles regelverket etterlevs.

Avtalen regulerer et bredt område av det økonomiske samkvemmet mellom landene i Vest-Europa. Den fastlegger at det ikke skal være hindre for verken handel med varer eller tjenester mellom avtalepartene. Det kan imidlertid fastsettes nasjonale krav til helse, sikkerhet, miljø og forbrukerbeskyttelse. Det forutsettes at slike krav ikke brukes som skjulte handelshindre. Det skal heller ikke være hindre for bevegelse for personer eller kapital over grensene. En del områder, bl.a. landbrukspolitik, fiskeripolitikk, skatte- og avgiftspolitik, tollregime overfor tredjeland og valutakurspolitikk omfattes ikke av Avtalen.

Innenfor de saksområdene Avtalen dekker skal det være likebehandling av arbeidstakere og næringsliv fra EØS-landene. Avtalen gir

utvidede rettigheter og større forutsigbarhet for norsk næringsliv og norske arbeidstakere i Vest-Europa.

EØS vil gi nye økonomiske og institusjonelle rammebetingelser for Norge, uansett om Norge slutter seg til Avtalen eller ikke. Dersom de øvrige EFTA-landene slutter seg til EØS og Norge velger å stå utenfor, vil Norge bli stående utenfor et område der felles konkurranseregler og ordninger for overvåking og håndhevelse av disse vil regulere de økonomiske forbindelsene mellom de øvrige landene i Vest-Europa.

Selv om en videreføring av frihandelsavtalene med EF formelt sett representerer en uendret situasjon i forhold til våre europeiske handelspartnere, vil derfor norsk økonomi likevel bli påvirket av at de øvrige vest-europeiske landene endrer spillereglene for sine økonomiske mellomværende.

Det relevante sammenlikningsgrunnlag for å vurdere konsekvensene av norsk tilslutning til EØS-avtalen er derfor de virkninger en videreføring av frihandelsavtalene vil ha for norsk økonomi i en situasjon der våre europeiske handelspartnere utdyper det økonomiske samarbeidet ved å danne EØS.

1.9.2 EØS-avtalen og virkemiddelbruken i den økonomiske politikken

EØS-avtalen vil innebære enkelte forpliktelser som vil ha betydning for virkemiddelbruken i den økonomiske politikken. Det er særlig områdene statsstøtte, konkurransetilskudd og reglene for offentlige innkjøp som vil bli berørt.

Forpliktelsene består i at virkemiddelbruken må utformes slik at næringsliv og arbeidstakere fra andre EØS-land stilles overfor de samme økonomiske rammebetingelser i Norge som norsk næringsliv og norske arbeidstakere. Forpliktelsene begrenser ikke myndighetenes muligheter til å ta de nødvendige samfunnsmessige hensyn i utformingen av den økonomiske politikken.

Motstykket til disse forpliktelsene er de økte rettigheter og mer stabile og forutsigbare rammebetingelser norsk næringsliv og norske arbeidstakere oppnår i Vest-Europa.

EØS-avtalen omfatter ikke finanspolitikk, skatte- og avgiftspolitik eller valutakurspolitikk. Avtalelandene forplikter seg til å avvikle valutarestriksjoner, noe Norge allerede i hovedsak har gjort. EØS-avtalen medfører dermed heller ingen vesentlige endringer for pengepolitikken i forhold til dagens situasjon.

Et frihandelsalternativ kan gi større formell handlefrihet. På den annen side vil et slikt al-

ternativ stille strengere krav til utformingen av den økonomiske politikken. Konkurransesituasjonen vil bli svakere og markedsadgangen til Vest-Europa mindre sikker for norsk næringsliv enn ved EØS-tilslutning. En må dermed legge enda sterkere vekt på å dempe kostnadsveksten og fremme produktiviteten for å få til økt vekst i produksjon og sysselsetting.

1.9.3 Makroøkonomiske virkninger av en EØS-avtale

Norsk tilslutning til EØS-avtalen vil gi forbrukere og næringsliv gevinster gjennom lavere priser på forbruksvarer og innsatsfaktorer, lavere kostnader og økt produktivitet. De mekanismene som gir slike gevinster er:

- reduksjon i kostnader som følge av at myndighetene i EØS-landene bygger ned handelsbarrierer,
- økt produktivitet og lavere priser som følge av økt konkurranse,
- lavere kostnader som følge av at adgang til et større marked gjør det mulig for bedriftene å produsere i større skala og dermed senke kostnadene pr. produsert enhet,
- reduserte kapitalkostnader i EØS-landene som følge av integrasjonen av det vest-europeiske kapitalmarkedet.

En EØS-avtale vil også ha andre positive virkninger for næringslivet:

- usikkerheten og dermed risikoen knyttet til investeringer i konkurranseutsatt virksomhet i Norge i forhold til investeringer i resten av Vest-Europa vil reduseres. For det første gir Avtalen økt sikkerhet for markedsadgang til det vesteuropeiske markedet. For det andre vil ensartede konkurranseregler gi mer forutsigbare og stabile rammevilkår for næringslivet lokalisert i Norge.
- et enhetlig regelverk på hjemmemarkedet og EØS-markedet vil bidra til å redusere forskjellene mellom hjemmemarked og eksportmarked. Det blir dermed enklere for de hjemmemarkedsorienterte næringerne å ekspandere ved å øke eksporten.

Foreliggende analyser nasjonalt og internasjonalt peker klart i retning av at det indre marked og EØS vil gi økonomiske gevinster for de landene som deltar. Det er imidlertid vanskelig nøyaktig å tallfeste gevinstene. En har likevel visse holdepunkter for å beregne virkningene for Norge i forhold til andre land.

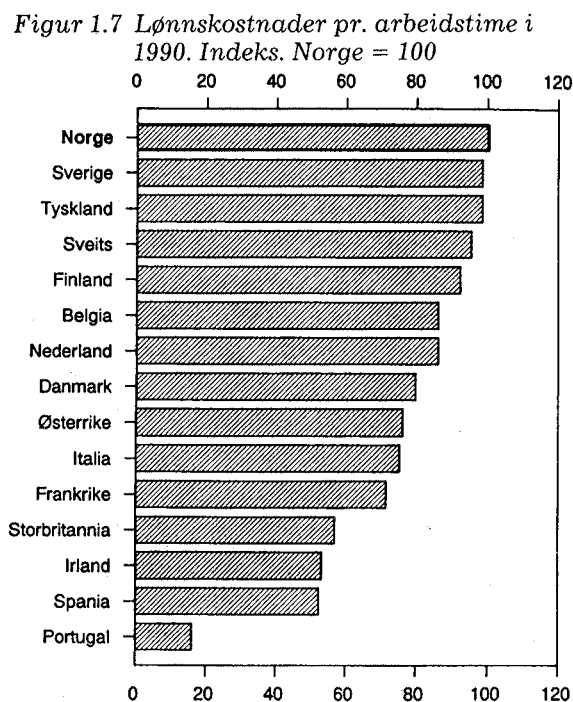
Den begrensede størrelsen på det norske markedet tilsier for det første at det er færre bedrifter og dermed svakere konkurranse i de

skjermede hjemmemarkedsorienterte nærningene enn i større vesteuropeiske land. Et lite hjemmemarked gir også mindre rom for å oppnå de kostnadsbesparelser produksjon og distribusjon i stor skala kan gi opphav til. Begge forhold tilsier at integrasjonsgevinsterne kan bli større for Norge enn for gjennomsnittet av EØS-landene.

På den annen side trekker Norges spesielle eksportstruktur i retning av at gevinstene kan bli mindre enn for andre land i EØS. Eksportsektorer som oljeutvinning og store deler av utekonkurrerende industri opererer allerede på relativt åpne internasjonale markeder der prisvariasjonene mellom geografiske områder er små. Samlet sett vil likevel norske eksportnæringer få sine rammebetingelser betydelig endret som følge av EØS. Den kraftintensive industrien vil dra fordel av at bruken av anti-dumpingtiltak vil bli avskaffet innen EØS.

Det er rimelig å legge til grunn at Norge kan høste like store inntektsgevinster av det indre marked og EØS som gjennomsnittet av de andre EØS-landene. Hvis Norge blir stående utenfor EØS, vil bl.a. en antatt svakere produktivitetsutvikling kunne gjøre det nødvendig med en lavere lønns- og kostnadsvekst for å få til en tilsvarende utvikling i sysselsettingen som ved tilslutning til EØS.

Figur 1.7 viser lønnskostnader pr. arbeidsti-

Kilde: Finansregdegjørelsen 1991. Finansministeriet København.

me i Norge i 1990, sammenlignet med andre europeiske land.

1.9.4 Makroøkonomiske virkninger av å velge et frihandelsalternativ

Også ved et frihandelsalternativ vil økt importkonkurransen over tid presse pris- og kostnadsnivået i norsk næringsliv. Dette vil gi opphav til omstillinger og produktivitetstevninger. Enkelte av de samme positive virkningene vil gjøre seg gjeldende som ved en EØS-avtale:

- norske forbrukere vil oppnå gevinster som følge av reduserte priser på varer og tjenester importert fra EØS-området.
- norsk næringsliv vil dra nytte av eksportmarkedsvekst som følge av den ekstra etterspørselsvekst markedsintegrasjonen i EØS-området gir opphav til.

Hvor sterke disse virkningene vil være i et frihandelsalternativ i forhold til en EØS-avtale, vil avhenge av i hvilken utstrekning norske myndigheter på eget grunnlag velger å åpne opp for økt internasjonal konkurranse i det norske hjemmemarkedet. Jo større vekt en legger på å skjerme norsk næringsliv fra omstillinger, jo mindre vil ventelig disse positive virkningene være.

Et frihandelsalternativ vil samtidig ha klare negative virkninger:

- norske eksportører kan bli møtt med barrierer i EØS-markedet. Norsk næringsliv får dermed ikke fullt ut del i de kostnadsbesparelser det øvrige næringslivet i EØS oppnår som følge av avviklingen av barrierene seg imellom. Norsk næringsliv vil således kunne få en svekket konkurranseposisjon på det europeiske markedet.
- mange norske og utenlandske foretak betrakter en EØS-avtale eller norsk medlemskap i EF som avgjørende for omfanget av deres fremtidige investeringer i Norge. Det vil være større usikkerhet knyttet til investeringer i konkurranseutsatt virksomhet i Norge enn ved investeringer i EØS-området. Norske eksportører vil ikke stå overfor samme sikre markedsadgang som eksportørene i EØS-landene.

Samlet sett må en legge til grunn at et frihandelsalternativ vil medføre en svakere økonomisk utvikling enn ved en EØS-avtale. Det betyr i sin tur at et frihandelsalternativ vil gi dårligere utvikling i inntektene til husholdningene og mindre rom til å løse offentlige oppgaver.

1.9.5. Omstillinger som følge av markedsendringene i Europa

Økt konkurranse vil bidra til omstillinger innen de enkelte næringene. De mest effektive bedriftene vil øke sine markedsandeler på bekostning av de minst effektive bedriftene. Mer enhetlige rammebetingelser på tvers av næringene vil bidra til omstillinger i retning av de mest produktive næringene. Gevinstene ved EØS består, i tillegg til den direkte kostnadsbesparende effekten av reduserte handelshindringer, i de produktivitetsforbedringer en oppnår som følge av disse omstillingene.

Omstillinger som følge av nedbygging av handelsbarrierer er ikke noen ny erfaring for Norge. Den sterke veksten i 1950- og 1960-årene var bl.a. et resultat av at vi utnyttet fordelene ved økt internasjonal arbeidsdeling. Spesielt bidro frihandel innen EFTA til betydelige omstillinger innen hjemmemarkedsorientert industri i 1960-årene.

De siste årene har nedbygging av aktiviteten på enkelte områder ikke blitt motsvart av aktivitetsvekst i andre deler av økonomien. I industrien og i annen konkurranseutsatt virksomhet har avskallingene vært betydelige. Dette er dels et uttrykk for interne ubalanser i norsk økonomi, men kan også reflektere at næringslivet er i ferd med å innstille seg på sterkere konkurranse i det europeiske markedet.

Med den svake utgangsposisjonen deler av næringslivet har, vil det være en stor utfordring å sikre at omstillingene forløper mest mulig balansert. I de næringer og bedrifter som i dag er skjermet for internasjonal konkurranse, vil det være en risiko for at produksjon og sysselsetting forholdsvis raskt vil kunne bli redusert. Risikoen vil likevel bli redusert om vi viderefører de siste års utvikling med en styrking av den kostnadmessige konkurranseevnen. En slik utvikling vil også bedre grunnlaget for vekst i andre næringer.

En må være forberedt på at det vil kunne ta tid å bygge opp ny produksjonskapasitet og å utnytte økt markedsadgang i de næringer og bedrifter som får sine rammebetingelser forbedret i EØS. Det kan derfor ta tid før økt integrasjon gir merkbare positive utslag på nasjonaløkonomiske størrelser som samlet verdiskaping og sysselsetting. Dersom Norge velger et frihandelsalternativ, kan en i noen utstrekning skjerme deler av næringslivet fra forsterket europeisk konkurranse. Dette kan, isolert sett, dempe avskallingstakten i denne delen av næringslivet. Andre deler av næringslivet vil imidlertid stå overfor en vanskeligere konkurranse situasjon. På grunn av de handelspolitiske forpliktelser vi bl.a. har på-

tatt oss gjennom GATT-samarbeidet, er det dessuten begrenset hvor mye vi uansett kan skjerme deler av næringslivet.

1.9.6 Virkninger av et felles arbeidsmarked

Arbeidssøkere fra et EØS-land vil få adgang til andre EØS-land for å søke arbeid. EØS-avtalen vil legge grunnlaget for gjensidig godkjenning av kompetanse for en del yrkesgrupper. Avtalen vil i tillegg bedre mulighetene for norske studenter til å ta hele eller deler av sin utdanning i utlandet. Tilsvarende vil gjelde for EFTA/EF-studenter i Norge.

Et hovedspørsmål er om disse økte rettigheter vil føre til omfattende arbeidsmigrasjon på tvers av landegrensene. Basert på erfaringene fra Norden og EF er konklusjonen at det ikke er grunn til å vente vesentlig økning i arbeidsmigrasjonen innen EØS-området. Sosiale bånd og kulturelle forskjeller, ikke minst i form av språklige barrierer, begrenser flyttningene. Samtidig er ikke økonomiske og sosiale forhold i Norden og i EF så forskjellige at det i seg selv tilsier flyttinger av betydelig omfang.

Om lag 1 pst. av befolkningen i de nordiske landene utgjøres av statsborgere fra andre nordiske land. I alt er 1,5 - 2 pst. av statsborgerne i EF-landene bosatt i andre EF-land enn sitt eget. Regnet i forhold til folketallet, var i det i 1989 et noe høyere antall statsborgere fra andre EF-land (utenom Danmark) i Norge enn i Danmark.

Eventuell økt arbeidsmigrasjon innen EØS-området vil på lengre sikt virke i retning av mer lik lønn for samme type arbeidskraft over hele EØS-området. Lønnsnivået for ufaglært arbeidskraft er høyere og lønnsnivået for høyt utdannet arbeidskraft lavere i Norge enn i de fleste andre vest-europeiske land. Med små endringer i flyttestrømmene må en anta at virkningen på lønnsdannelsen i Norge av et fritt arbeidsmarked i EØS vil bli forholdsvis liten.

Det er sannsynlig at de fremste utfordringene vedrørende arbeidsmigrasjon i Europa i årene fremover vil være knyttet til forholdet til Øst-Europa og det tidligere Sovjetunionen. Forholdet til borgere utenfor EØS vil som før være et norsk anliggende.

1.9.7 Virkninger for norsk næringsliv

EØS-avtalen innebærer bl.a. at lønnsomheten av eksport og internasjonalisering av virksomhet bedres i forhold til lønnsomheten ved produksjon bare for det nasjonale markedet. Hjemmemarkedsorienterte næringer vil bli stilt overfor økt konkurranse, mens vilkårene for eksportrettet virksomhet blir bedret. Eksportbedrifter vil også dra fordel av at etterpørselen i EØS-området kan bli høyere som

Om samtykke til ratifikasjon av Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS)

følge av økt inntektsnivå og en viss vridning av handelen i retning av økt intern EØS-handel.

Etableringen av EØS vil berøre de aller fleste norske næringer, direkte eller indirekte. Norsk tilslutning til EØS vil innebære at flere næringer enn tidligere vil bli stilt overfor direkte utenlandsk konkurranse - og bedre muligheter til å konkurrere i utlandet. Andre næringer vil bli berørt indirekte, selv om regelverket for disse ikke endres. De kan bli stilt overfor endringer i de markedene hvor de kjøper sine innsatsfaktorer eller i de markedene hvor de avsetter sine produkter, både i Norge og utlandet.

Innen mange næringer vil virkningene bli små. Mange næringer vil fortsatt, i ulik grad, være naturlig skjermet for sterk utenlandsk konkurranse. Offentlig sektor berøres i liten utstrekning. Landbrukspolitikken, herunder skjermingen overfor utlandet, berøres i all hovedsak ikke av EØS-avtalen.

For store deler av norsk næringsliv, som for norsk økonomi generelt, er det sannsynlig at deltakelse i EØS vil ha positive virkninger som på lengre sikt kan være betydelige. På kort sikt kan deltakelse i EØS føre til noe større omstillinger i næringer som blir utsatt for større konkurranse, enn et frihandelsalternativ. På den annen side vil ventelig et frihandelsalternativ føre til lavere investeringer i Norge (både norske og utenlandske) enn ved deltakelse i EØS.

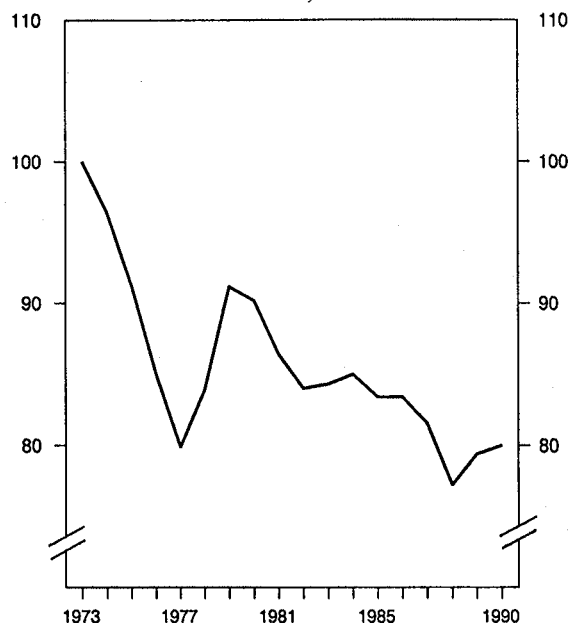
Selv om Norge står utenfor EØS, vil også rammebetingelsene for næringslivet endres, om enn ikke så mye i formell forstand som i reell forstand. De andre EFTA-landene og hele EF-området endrer gjennom EØS spillereglene for sine økonomiske mellomværende. Norske næringer som konkurrerer med utenlandske produsenter på hjemme- eller utlandet, vil også i frihandelsalternativet i fremtiden stå overfor konkurrenter som har tilpasset seg mulighetene som det indre marked og EØS gir.

Uavhengig av vår tilknytningsform vil utviklingen for norsk næringsliv i årene fremover være preget av situasjonen i norsk økonomi. Svak lønnsomhet som har tæret på egenkapitalen, vil ventelig i flere år fremover forbli et hovedproblem for mange næringer, enten vi er utenfor eller innenfor EØS.

Figur 1.8 og 1.9 viser utviklingen i norsk industris konkurransevne og utviklingen i industriproduksjonen.

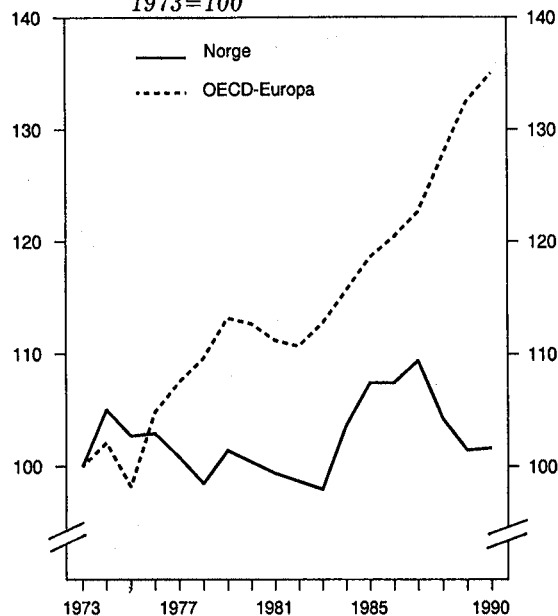
Virkingen for ulike norske bedrifter og næringer av deltakelse i EØS vil variere bl.a. avhengig av i hvilken grad konkurranse og markedsadgang øker som følge av deltakelse i EØS, dvs. i hvilken grad de i dag enten er

Figur 1.8 Utviklinge i norsk industris konkurransevne¹). Indeks 1973=100

¹) Handelspartners lønnskostnader pr. produsert enhet i industrien relativt til norsk industri. Kilde: IMF, OECD, Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

Figur 1.9 Utviklingen i industriproduksjonen i Norge og Vest-Europa¹). Indeks 1973=100

¹) Bruttoproduct i industrien. Kilde: Statistisk sentralbyrå og OECD.

skjermet på det norske markedet eller ute-stengt fra markedet i EØS-land på grunn av handels- og etableringshindre som forsvinner

Om samtykke til ratifikasjon av Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS)

med EØS. Herunder kommer i hvilken grad bedrifter som i prinsippet allerede har adgang til markedene i EØS-landene, kan få en sikrere markedsadgang og mer like rammevilkår, blant annet gjennom felles konkurranseregler, som bl.a. kan beskytte mot anti-dumpingtiltak.

1.9.8 Nærmere om virkningene for industrien

Ved vurderingen av virkningen av EØS-avtalen for industrien kan det være hensiktsmessig å gruppere norsk industri i to:

- prosessindustri: kjemiske og petrokjemiske råvarer, metaller og treforedling. Disse bransjene produserer i overveiende grad råvarer og halvfabrikata som omsettes i internasjonale markeder.
- ferdigvareindustri: produksjon av konsum- og investeringsvarer og bearbejdede varer som brukes som innsatsvarer i annen produksjon.

EØS-avtalen vil påvirke disse to hovedgruppene på ulike måter.

Norsk prosessindustri omsetter i stor grad produksjonen på internasjonale markeder, og er gjennomgående lite berørt av handelshindre i form av ulike nasjonale produktkrav og standardiseringsprosedyrer og nasjonal favorisering ved offentlige innkjøp. Den vil følgelig bli lite påvirket av denne delen av EØS-avtalen. EØS-avtalen vil imidlertid gi stabilitet i rammevilkårene i forhold til konkurrenter i andre land og beskyttelse mot dumpinganklager. Bransjene er kapitalintensive, og risikovurderinger knyttet til slike forhold kan få forholdsvis stor betydning ved vurdering av investeringsprosjekter og valg av lokalisering.

Fjerningen av handelshindre i form av ulike produktkrav, økt adgang til å konkurrere om offentlige innkjøp og enklere grensepasseringer, vil særlig ha virkning for ferdigvareindustrien. Generelt vil lønnsomheten ved eksport bedres relativt til produksjon for det nasjonale markedet, samtidig som nye markeder åpnes opp, bl.a. ved offentlige innkjøp i EØS-landene.

For deler av norsk industri er det av stor betydning at reglene om offentlige innkjøp også vil gjelde leveranser til virksomheter basert på særlige eller eksklusive rettigheter tildelt av det offentlige, spesielt oljevirkomheten i EØS-området.

På det norske hjemmemarkedet vil konkurransen for ferdigvareindustrien kunne bli hardere slik at priser og fortjenestemarginer kommer under press. Dette vil ventelig lede

til et økt press for omstillinger i disse delene av norsk industri. For forbrukerne vil dette innebære gevinster i form av lavere priser. For næringslivet vil lavere priser på vareinnsats og utstyr redusere kostnadene.

Den delen av nærings- og nytelsesmiddelindustrien som baserer sin produksjon på råvarer fra norsk landbruk kommer i en egen stilling. Denne industrien vil i stor grad fortsatt være skjermet mot utenlandsk konkurranse. Det følger av at EØS-avtalen ikke omfatter landbrukspolitikken.

Norsk industri står overfor store utfordringer. Lav lønnsomhet og svekket egenkapital gjennom flere år øker behovet for omstillinger i norsk industri. Dette forsterkes ved gjennomføringen av EFs indre marked og EØS, enten Norge slutter seg til eller står utenfor. På noen områder vil konkurransen på det norske markedet forsterkes ytterligere, eller i hvert fall raskere, hvis Norge går med i EØS. Motstykket vil være mer omfattende og sikre adgang til EØS-markedet, klarere definerte rammevilkår for norske bedrifter på det internasjonale markedet og derigjennom bedre grunnlag for å investere i Norge. Hvordan mulighetene ved EØS-deltakelse vil bli utnyttet, avhenger først og fremst av bedriftene selv, men også av bl.a. den økonomiske politikken og lønns- og kostnadsutviklingen.

1.9.9 Virkninger for andre næringer

EFs planer for å utvikle et indre energimarked vil være av stor betydning for Norge. Denne prosessen pågår uavhengig av EØS, og dette vil påvirke rammebetingelsene for Norge som energiprodusent og eksportør, enten Norge deltar i EØS eller velger et frihandelsalternativ.

Råoljen fra kontinentalsokkelen selges allerede i internasjonale markeder med fri konkurranse. EØS-avtalen forventes ikke å medføre endringer i rammebetingelsene for norsk råoljeeksport.

De samlede vurderingene for bygge- og anleggsbransjen er at næringen totalt sett vil kunne tjene på en EØS-avtale, også på kort sikt. Noen vesentlig tilstrømning av utenlandsk arbeidskraft og utenlandske bedrifter ventes ikke. Samtidig åpnes muligheter internasjonalt på områder der norske entreprenører har opparbeidet spesialkompetanse, f.eks. bygging i fjell. Dette vil trolig i første rekke komme større entreprenører til gode.

Med unntak av utenriks skipsfart, er samferdsel sterkt regulert i alle EØS-land. Generelt har det derfor vært ansett at potensialet for økt effektivitet er stort innenfor samferdsel og at det burde komme forbrukerne og

næringslivet til gode. Som følge av Norges beliggenhet og utadvendte økonomi, vil mer effektive kommunikasjoner i Europa kunne ha større betydning for næringslivets kostnader og alminnelige konkurransevne enn i de fleste andre EØS-land.

For deler av samferdselssektoren vil EØS innebære vesentlige skritt mot friere konkurranse og bedre markedsadgang. Dette gjelder særlig internasjonal veitransport og luftfart. På flere områder vil det likevel fremdeles være omfattende reguleringer. Konesjonsordninger som regulerer markedsadgangen innen f.eks. busstransport, jernbane og innenriks luftfart, vil kunne opprettholdes i henhold til regelverket.

Økonomisk støtte til transportvirksomheter kan etter EØS-avtalen bare gis etter visse retningslinjer. Bl.a. kan støtte fra det offentlige gis som vederlag for persontransporttjenester som det er i myndighetenes interesse å opprettholde, men som ikke kan drives på forretningsmessig grunnlag. Dette er i all hovedsak i samsvar med norsk praksis.

For *skipsfarten*, som er en av Norges mest internasjonale næringer, sikrer EØS-avtalen fri og lik adgang til EF-markedet. Avtalen gir sikkerhet om fremtidige rammevilkår, herunder sikkerhet for at det ikke vil skje begrensninger i norske skips adgang til EFs marked. EFTA og EF er også enige om et samarbeid om felles skipsfartspolitikkl overfor tredjeland.

EØS-avtalen vil bety at det etableres et åpent marked for *finansielle tjenester* mellom EØS-landene og at det søkes ført en samordnet politikk overfor tredjeland.

Gevinstene ved handel med finansielle tjenester over landegrensene er prinsipielt av samme karakter som ved handel med varer. Økt konkurranse over landegrensene vil kunne bidra til mer rasjonell tjenesteproduksjon, slik at finansielle tjenester vil kunne formidles billigere og mer effektivt. Som i andre markeder, vil forutsetningen for gevinster være effektivisering og omstillinger. De strukturendringene som dette kan lede til i Norge, vil imidlertid ventelig bli små i forhold til de dramatiske endringene som er skjedd i det norske markedet for finansielle tjenester i løpet av de siste 10 årene og spesielt i forbindelse med krisen i bankvesenet.

Konkurransetilstandene for *varehandelen* endres på flere måter. Offentlige innkjøp åpnes for utenlandsk konkurranse. Lavere transport- og grensepasseringskostnader kan gjøre det mulig å realisere stordriftsfordeler i innkjøp, distribusjon og lagerhold. Felles produktkrav og standarder trekker i samme retning. Erfaringer fra EF kan tyde på at økt in-

ternasjonalisering særlig vil skje ved at selskap hjemmehørende i et EØS-land utvider sin virksomhet til de nærmeste nabolandene.

Generelt ventes det at detaljhandelen påvirkes mindre av en EØS-avtale enn tilfellet kan bli for distribusjon og grossistvirksomhet. Denne delen av næringen er i en viss utstrekning naturlig skjermet, ved at handelen skjer der hvor kundegrunnlaget er. Det kan innen en del områder bli bl.a. økt tendens til etableringer på tvers av landegrensene. Økt økonomisk integrasjon i Europa på lengre sikt kan føre til større internasjonalisering av næringen.

Det skal ikke etableres en felles *landbrukspolitikk* innen EØS-området. Den norske landbrukspolitikken forblir således et nasjonalt anliggende. Dette innebærer at prisstøtte og markedsordninger for landbruksvarer, herunder importvern, ikke vil bli berørt av Avtalen. Næringen vil derfor i liten grad bli direkte påvirket av en EØS-avtale. Det vil imidlertid skje en utvidelse av handelen med visse landbruksprodukter.

Fiskerinæringen blir hovedsakelig berørt av EØS-avtalen gjennom reduserte tollsatser på eksport av norsk fisk og fiskeprodukter til EF. Dette gir bedret markedsadgang og økt lønnsomhet i fiskerisektoren sett under ett. Det gir muligheter for å øke verdien av fiskeeksporten.

Lavere tollsatser på fersk fisk innebærer bedret lønnsomhet i fangstleddet som følge av høyere priser på råvarer levert til EF.

Lavere toll vil medføre reduserte konsumpriser på bearbejdet fisk i EF-markedet. Det vil gi grunnlag for økt eksport. Tollreduksjonene innebærer også at lønnsomheten i foredlingsindustrien bedres. Bedre fortjenestemarginer vil også gi grunnlag for høyere eksportvolum for foredlede produkter. Norske leverandører vil dermed få muligheten til å komme inn på markeder med et bredere produktspekter. For noen produkters vedkommende har tollsatsene til EF hittil hindret enhver norsk eksport. Forbedret lønnsomhet i foredlingsindustrien kan føre til en vridning i sammensetningen av eksporten slik at andelen av bearbejdede produkter øker.

De nye rammevilkårene vil derfor skape grunnlag for en øking i antall arbeidsplasser i foredlingsindustrien. Dette vil særlig kunne ha betydning for Nord-Norge. Av den samlede sysselsettingen i foredlingsindustrien var nær 55 pst. (6700 personer) sysselsatt i de tre nordligste fylkene i 1989. Virkningen for produksjon og sysselsetting vil bl.a. avhenge av i hvilken grad næringen klarer å utvikle produkter og distribusjonsapparat tilpasset de krav konsumentmarkedene i Europa stiller.

Om samtykke til ratifikasjon av Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS)

For oppdrettsnæringen har EØS-avtalen ingen umiddelbare virkninger, ettersom tollsatsene på oppdrettet fersk og frossen laks ikke blir endret.

1.10 EØS-AVTALEN OG SAMISKE INTERESSER

Det viktigste grunnlaget for Regjeringens samepolitikk er Grunnlovens § 110 A som lyder som følger:

«Det paaligger Statens myndigheter at lægge Forholdene til Rette for at den samiske Folkegruppe kan sikre og utvikle sit Sprog, sin Kultur og sit Samfundsliv.»

EØS-avtalen berører ikke Norges mulighet til å videreføre en selvstendig minoritets- og urbefolkningspolitikk med utgangspunkt i denne bestemmelsen og sameloven av 12. juni 1987 med endringer. Kulturbevarings- og bosettingshensynet kan således ivaretas som idag. Samelovens bestemmelser om språk og Sameting, som skal fremme samisk identitet og kultur, berøres heller ikke. Bestemmelsene slår fast samenes rettigheter som minoritet i det norsk samfunnet.

Et annet viktig grunnlag er ILO-konvensjon nr. 169 om urbefolkninger og stammefolk i selvstendige stater. Grunnprinsippet er urbefolkningens rett til å bevare og videreutvikle sin kultur. Grunnlovsparagrafen, Same-loven med språkreglene og ILO-konvensjonen innebærer et ansvar og en forpliktelse for Regjeringen til å påse at samene selv skal kunne styrke og påvirke det samiske samfunnets utvikling. Innholdet av den folkerettslige forpliktelsen påvirkes ikke av EØS-avtalen. Det vises til omtale i proposisjonens kapittel 8. Sametingets mulighet til egne prioriteringer berøres heller ikke av EØS-avtalen. Nor-

ske myndigheters adgang til å overføre mer myndighet til Sametinget, vil ikke bli berørt.

Det vil også være adgang til å gjennomføre skjermingstiltak overfor samiske områder hvis det skulle vise seg at utenlandske etableringer og bosetting får et omfang som truer den samiske kulturen. Det er imidlertid ingen grunn til å tro at det vil bli behov for spesielle skjermingstiltak som følge av den frie bevegelse for personer. Blant annet vil en arbeidsgiver i samiske områder kunne kreve at søkeren behersker samisk, om ønskelig.

Landbruks- og fiskeripolitikken er unntatt fra Avtalen. På disse områdene kan derfor norske myndigheter føre en politikk som sikrer næringene som en del av det materielle grunnlaget for samisk kultur. Reindrift defineres i denne sammenheng som landbruksnæring. Den er dessuten en etnisk, samisk rettighet.

I EØS-avtalen er lav befolkningstetthet tatt inn som et grunnlag for statsstøtte. De samiske områdene vil falle inn under de områdene som berettiges til bruk av distriktsstøtteordninger blant annet på grunnlag av lav befolkningstetthet. Samisk utviklingsfond administrerer idag regionalstøtteordninger som skal fremme samisk kultur. EØS-avtalen innebærer ingen endringer for Samisk utviklingsfonds aktiviteter.

Under EØS-forhandlingene har man fra norsk side hatt som utgangspunkt at de samiske interessene og rettighetene ikke skulle bli skadelidende. De fortløpende vurderinger som ble gjort, viste at det ikke var nødvendig å forhandle om særbestemmelser eller særlige forbehold for å sikre samisk kultur og næringsliv. De samiske interessene vil fortsatt bli nøye fulgt opp i tråd med Norges forpliktelser til å fremme den samiske befolkningens kulturelle og materielle rettigheter.

Det vises også til omtalen av Artikkel 120 i proposisjonens kapittel 3.